

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TİCARİ BANKA KREDİ ANALİZİNDE BİLANÇO ARINDIRMA
TEKNİKLERİNİN ÖNEMİ**

Hazırlayan
ARİF DEMİRAL

İSTANBUL, 2012

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TİCARİ BANKA KREDİ ANALİZİNDE BİLANÇO ARINDIRMA
TEKNİKLERİNİN ÖNEMİ**

ARİF DEMİRAL

Danışman: DOÇ. DR. ÖZGÜR ÇATIKKAŞ

İSTANBUL, 2012

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü

Aşağıda belirtilen lisansüstü tez, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği hükümlerinde belirtilen esaslar çerçevesinde jüri önünde savunulmuş ve jüri tarafından başarılı bulunmuştur.

TEZ BAŞLIĞI : Ticari Banka Kredi Analizinde Bilanço Arındırma Tekniklerinin Önemi

TÜRÜ :Yüksek Lisans

TEZİ HAZIRLAYAN : Arif DEMİRAL

ANABİLİM DALI : Bankacılık

SAVUNMA TARİHİ : 27.06.2012

JÜRİ ÜYELERİ :

GÖREVİ

ADI SOYADI

İmza

Danışman

Doç.Dr.Özgür ÇATIKKAŞ

Üye

Yrd.Doç.Dr.Gülcan ÇAĞIL

Üye

Yrd.Doç.Dr.Mustafa OKUR

Marmara Üniversitesi Göztepe
Kampusu Bankacılık ve
Sigortacılık Enstitüsü 34722
Kadıköy / İSTANBUL

0 (216) 347 69 53 (Faks)
0 (216) 418 20 88

hs@mmu.edu.tr
<http://bsc.marmara.edu.tr>

Ayrıntılı bilgi için: İSÖYADİ Uzman

ÖZET

Bankalar, kendilerine sunulan mali tabloların doğruluğu ve güvenilir olmaları ile ilgilidirler. Mali tabloların sağlıklı bir şekilde hazırlanmadığı durumlarda, ne kadar ileri analiz teknikleri uygulanırsa uygulansın, kredi isteklisinin mali durumu hakkında güvenilir sonuçlara ulaşmaya olanak yoktur. Mali tablolar bazen istenerek sağlıklı olarak düzenlenmediği gibi, bazen de genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine ya da kavramlarına uygun şekilde hazırlanmadıkları için yanıltıcı olabilmektedir. Varlıkların aşırı iyi değerlendirilmesi, yabancı kaynakların olduğundan daha az gösterilmesi, varlık ve kaynakların sınıflandırılmasında yapılan hatalar sonucu firmanın dönen varlıklarının yüksek, kısa süreli yabancı kaynaklarının düşük, dolayısıyla net işletme sermayesinin şişkin hesaplanması, mali tablolarda sık görülen yanlışlıklardır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde, kredi analizinin tanımı ve amaçları üzerinde durulurken; ikinci bölümde bilançoların doğru biçimde yorumlanmasına yardımcı olacak rasyolar üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde tezin ana konusunu oluşturan aktif ve pasif hesaplar tanıtılarak analiz yapılabilmesi için ilgili kalemler üzerinde yapılabilecek düzeltmeler anlatılırken; dördüncü bölümde gelir tablosu hesapları ve ilgili hesaplar üzerinde yapılabilecek düzeltme işlemleri incelenmiştir. Son bölümde ise ilk dört bölümde öğrenilen bilgiler kullanılarak herhangi bir şirketin mali verileri üzerinde arındırma ve düzeltme işlemleri kullanılarak mali veriler analize uygun hale getirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Mali Tahlil, Ticari Krediler, Bilanço Arındırma Teknikleri, Rasyolar

ABSTRACT

Banks concern the accuracy and reliability of financial statements presented to them. In some cases which the financial statements are not properly prepared, no matter how advanced analysis techniques implemented, it is not possible to reach reliable conclusions about the financial situation of credit. In some cases, financial statements are not prepared properly on purpose, likewise some financial statements might be in doubt and in distance to reliability because of their miscalculation in respect to accounting principles. Common mistakes in the financial statements can be described as showing extremely good assessment on assets as well as appraising less foreign sources, making improper classification of assets and resources (which results mistakes and errors), showing the current assets of the company's high, low short-term foreign resources (which causes miscalculation of net working capital).

In the first part of this study, there will be definitions in concern of credit analysis, the second part focuses on the balance sheets ratios to interpret correctly. Third parts specifies assets and liability calculations to demonstrate corrections or modifications to the related items to be done. The fourth part, corrective actions can be done on the income statement accounts and related accounts were examined. In the last part by using the information learned in the first four chapters of any company's financial data, financial data on the purification and analysis using the appropriate corrective actions have been given to make.

Keywords: Financial Analysis, Commercial Loans, Balance Sheet Purification Techniques, Ratio

ÖNSÖZ

Kredi taleplerinin değeriendirilmesi, banka açısından olduğu kadar ulusal ekonomi açısından da büyük önem taşımaktadır. Bankaların kredilendirme kararlarında yaptıkları hatalar, ekonomide kaynak savurganlığına yol atığı gibi, ekonomik istikrar üzerinde de olumsuz etkiler yapmakta, donuk veya batık krediler nedeniyle tek bir bankanın bile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) yönetimine alınması veya iflası ya da tasfiye sürecine girişı, finansal sistemi zedelemekte, kamuya yük getirmektedir. Bu nedenle ticari kredi talebinde bulunan firmaların kredibilitesinin yeterli olup olmadığı analiz edilirken mali tabloların firmanın gerçekçi durumunu göstermesi önem arz etmektedir. Yapılan bu çalışmada mali tabloların gerçekçi konuma getirilebilmesi için yapılması gereken bilanço arındırma tekniklerinin önemi üzerinde durulmuş ve uygulamayla bu durum kanıtlanmaya çalışılmıştır.

Tezin hazırlıkları sırasında eleştiri ve önerilerini aldığım değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Özgür ATIKKAő'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca alışma boyunca büyük bir sabır gösteren ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen Nişanlım Fidan KARAKAő, Babam Ramazan ve Annem Ayőe DEMİRAL'a ne kadar teşekkür etsem azdır.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
TABLolar LİSTESİ.....	vi
KISALTMA LİSTESİ.....	vii

GİRİŞ.....	1
------------	---

BÖLÜM 1

KREDİ ANALİZİ

1.1.Kredi Analizi İle İlgili Genel Bilgiler.....	3
1.2.Kredi Analizinde Amaçlar	6
1.3.Kredi Analizinde Göz Önünde Tutulacak Faktörler	9
1.3.1 Kişisel Nitelikler (Moralite).....	10
1.3.2. Mali Faktörler.....	10
1.3.3. Ekonomik Faktörler	13
1.3.4. Firmanın Yönetişim Performansı	16
1.3.5. Diğer Faktörler	17
1.3.5.1. Hukuki Yapı	17
1.3.5.2. Kredinin Güvencesi	17
1.4. Mali Tahlil Ve İstihbarat Faaliyetleri	18
1.5. Mali Tahlil Ve İstihbaratın İlkeleri	18
1.5.1. Gizlilik	18
1.5.2. Tarafsızlık	19
1.5.3. Süreklilik.....	19
1.5.4. Gerçeklik.....	19
1.6. Mali Tahlil Ve İstihbaratın Kaynakları.....	19
1.6.1. Resmi Kaynaklar	20
1.6.1.1. Ticaret Sicil Kayıtları.....	20
1.6.1.2. Esnaf Ve Sanatkar Sicil Kayıtları.....	21
1.6.1.3. Deniz Ticaret Odası Kayıtları	22

1.6.1.4. Trafik Sicil Kayıtları.....	22
1.6.1.5. Gemi Sicil Kayıtları.....	22
1.6.1.6. Tapu Sicil Kayıtları	23
1.6.1.7. Vergi Dairesi Kayıtları.....	23
1.6.1.8. T.C.M.B. Kaynakları	23
1.6.1.9. İcra-İflas Müdürlükleri Kayıtları.....	25
1.6.1.10. İhale Yasaklısı Firma Kayıtları	26
1.6.1.11. Sosyal Güvenlik Kurumu Prim Borçluları Kayıtları	26
1.6.1.12. Asliye Hukuk/Ticaret Mahkemeleri Kararları	26
1.6.2. Diğer Kaynaklar	26
1.6.2.1. Şirket Ana Sözleşmesi	27
1.6.2.2. Mali Tablolar	28
1.6.2.3. Firma İş Yeri/Tesisinin Ziyareti.....	28
1.6.2.4. Firma Yetkili/Ortakları İle Karşılıklı Görüşme.....	29
1.6.2.5. Piyasa İncelemesi, İş İlişkisindeki Firmalarla Yapılan Görüşmeler.....	29
1.6.2.6. Firmanın Banka Ve Diğer Finansal Kuruluşlar İle İlişkileri.....	29
1.6.2.7. Dış Denetim Raporu	29
1.6.2.8. Kapasite Raporu	30
1.6.2.9. Kredi Kayıt Bürosu A.Ş. (KKB)	30
1.6.2.10. Odalar, dernekler, birlikler ve borsalar	30

BÖLÜM 2

KREDİ ANALİZ TEKNİKLERİ

2.1. Rasyoların Tanımı Ve Nitelikleri.....	30
2.2. Rasyoların Yorumu	32
2.3. Rasyolar	33
2.3.1. Likitide Analizinde Kullanılan Rasyolar	34
2.3.1.1. Cari Rasyo	35
2.3.1.2. Likitide Rasyosu.....	40
2.3.1.3. Nakit Rasyosu.....	42
2.3.1.4. Stokların Net Çalışma Sermayesine Rasyosu	42
2.3.2. Faaliyet Analizinde Kullanılan Rasyolar	43

2.3.2.1. Alacak Devir Hızı.....	44
2.3.2.2. Stok Devir Hızı.....	45
2.3.2.3. Borç Devir Hızı	48
2.3.2.4. Özvarlık Devir Hızı	49
2.3.2.5. Aktif Devir Hızı.....	51
2.3.2.6. Öz kaynak Devir Hızı	51
2.3.2.7. Dönen Varlık Devir Hızı.....	53
2.3.3. Finansal Yapı Analizinde Kullanılan Rasyolar	53
2.3.3.1. Öz sermaye / Aktif veya Pasif Toplamı.....	54
2.3.3.2. Yabancı Kaynak / Öz sermaye	55
2.3.3.3. Banka Kredileri / Öz sermaye	57
2.3.3.4. Yabancı Kaynak / Aktif veya Pasif Toplamı	57
2.3.4. Karlılık Analizinde Kullanılan Rasyolar	58
2.3.4.1. Kar / Öz sermaye	60
2.3.4.2. Kar / Aktif Toplamı	61
2.3.4.3. Brüt Satış Karı / Net Satışlar	62
2.3.4.4. Faaliyet Karı / Net Satışlar	63
2.3.4.5. Olağan Kar / Net Satışlar	64
2.3.4.6. Dönem Net Karı / Net Satışlar	65
2.3.4.7. Faiz ve Vergi Öncesi Kar / Net Satışlar.....	65

BÖLÜM 3

BİLANÇO ARINDIRMA TEKNİKLERİ

3.1. Aktif Hesaplar ve Yapılabilecek Düzeltme İşlemleri.....	66
3.1.1. Dönen Varlıklar	66
3.1.1.1. Hazır Değerler	67
3.1.1.2. Menkul Kıymetler.....	70
3.1.1.3. Ticari Alacaklar	72
3.1.1.4. Diğer Alacaklar	75
3.1.1.5. Stoklar	77
3.1.1.6. Yıllara Yaygın İnşaat Ve Onarım Maliyetleri.....	83
3.1.1.7 Gelecek Aylara Ait Giderler Ve Gelir Tahakkukları.....	84

3.1.1.8. Diğer Dönen Varlıklar	85
3.1.2. Duran Varlıklar.....	87
3.1.2.1. Ticari Alacaklar	87
3.1.2.2 Diğer Alacaklar	89
3.1.2.3. Mali Duran Varlıklar	90
3.1.2.4. Maddi Duran Varlıklar.....	92
3.1.2.5. Maddi Olmayan Duran Varlıklar.....	95
3.1.2.6. Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar.....	96
3.1.2.7. Gelecek Yıllara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları	98
3.1.2.8. Diğer Duran Varlıklar	98
3.2. Pasif Hesaplar ve Yapılabilecek Düzeltme İşlemleri	100
3.2.1. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar	101
3.2.1.1. Mali Borçlar	101
3.2.1.2. Ticari Borçlar	103
3.2.1.3. Diğer Borçlar.....	105
3.2.1.4. Alınan Avanslar.....	107
3.2.1.5. Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hakediş Bedelleri	108
3.2.1.6. Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler	108
3.2.1.7. Borç ve Gider Karşılıkları.....	109
3.2.1.8. Gelecek Aylara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları	110
3.2.1.9. Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar	110
3.2.2. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar.....	111
3.2.2.1. Mali Borçlar	112
3.2.2.2. Ticari Borçlar	113
3.2.2.3. Diğer Borçlar.....	114
3.2.2.4. Alınan Avanslar.....	115
3.2.2.5. Borç ve Gider Karşılıkları.....	115
3.2.2.6. Gelecek Yıllara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları	116
3.2.2.7. Diğer Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar	116
3.2.3. Özkaynaklar	117
3.2.3.1. Ödenmiş Sermaye.....	117

3.2.3.2. Sermaye Yedekleri	118
3.2.3.3. Kar Yedekleri	119
3.2.3.4. Geçmiş Yıllar Karları.....	120
3.2.3.5. Geçmiş Yıllar Zararları (-)	120
3.2.3.6. Dönem Net Karı (Zararı)	121

BÖLÜM 4

GELİR TABLOSU ARINDIRMA TEKNİKLERİ

4.1. Gelir Tablosu Hesapları ve Yapılabilecek Düzeltme İşlemleri.....	122
4.1.1. Brüt Satışlar	124
4.1.2. Satış İndirimleri	127
4.1.3. Net Satışlar	128
4.1.4. Satışların Maliyeti (-)	129
4.1.5. Faaliyet Giderleri	133
4.1.6. Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Karlar	135
4.1.7. Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar	137
4.1.8. Finansman Giderleri (-).....	139
4.1.9. Olağandışı Gelir ve Karlar	139
4.1.10. Olağandışı Gider ve Zararlar	140
4.1.11. Dönem Karı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülükler Karşılıkları.....	141

BÖLÜM 5

5.1. Bir Şirketin Mali Verileri Üzerinde Yapılan Düzeltme İşlemleri ve Örnek Uygulama.....	142
5.1.1. Bilanço ve Gelir Tablosunun Düzeltilerek Mali Analize Uygun Hale Getirilmesi.....	142

SONUÇ	154
EKLER	156
KAYNAKÇA	163

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1 : Tez Petrol Ürünleri Otomotiv Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'nin Düzeltilme Yapılmamış Bilançosu.....	143
Tablo 2 : Tez Petrol Ürünleri Otomotiv Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'nin Düzeltilme Yapılmamış Gelir Tablosu.....	144
Tablo 3 : Tez Petrol Ürünleri Otomotiv Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'nin Düzeltilme Yapılmamış Özkaynak Değişim Tablosu.....	145
Tablo 4 : Tez Petrol Ürünleri Otomotiv Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'nin Düzeltilme Tablosu.....	146
Tablo 5 : Tez Petrol Ürünleri Otomotiv Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'nin Düzeltilmiş Bilançosu.....	150
Tablo 6 : Tez Petrol Ürünleri Otomotiv Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'nin Düzeltilmiş Gelir Tablosu.....	151
Tablo 7 : Tez Petrol Ürünleri Otomotiv Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'nin Düzeltilmiş Özkaynak Değişim Tablosu.....	152

KISALTMA LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AR – GE	: Araştırma – Geliştirme
A.Ş.	: Anonim Şirket
BSMV	: Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi
DTH	: Döviz Tevdiat Hesabı
FİFO	: İlk Giren İlk Çıkar
KDV	: Katma Değer Vergisi
KKB	: Kredi Kayıt Bürosu
KVYK	: Kısa Vadeli Yabancı Kaynak
LİFO	: Son Giren İlk Çıkar
LTD. ŞTİ.	: Limited Şirketi
M.D.V.	: Maddi Duran Varlık
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SMM	: Satılan Malın Maliyeti
SMMM	: Serbest Muhasebeci Mali Müşavir
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TDHP	: Tek Düzen Hesap Planı

TTSG	: Türkiye Ticaret Sicil Gazetesi
USD	: Amerikan Doları
UVYK	: Uzun Vadeli Yabancı Kaynak
VDMK	: Varlığa Dayalı Menkul Kıymet
V.S.	: Ve Saire
VUK	: Vergi Usul Kanunu
YMM	: Yeminli Mali Müşavir
YP	: Yabancı Para

I.GİRİŞ

Ülke kalkınmasının finansmanında kıt kaynakların en etkin bir biçimde kullanılması temel amaç iken, aynı zamanda kar amaçlı işletmeler olan bankaların, kaynaklarının verimli bir biçimde kullanılmasını teminen, kredi kullandırdıkları şirketlerin seçiminde çok dikkatli inceleme yapmaları gereği de açıktır. Kredilendirmeye uygun şirketlerin seçiminde doğru tercihte bulunulması, sağlıklı bir mali analiz ve istihbarat raporu hazırlanması ile mümkündür.

Bu çerçevede hazırlanacak kredi değerlendirme raporlarının özünü mali analiz oluştursa da şirketin ve ortakların geçmişini, bugünü ve geleceğini yorumlamamıza yardımcı olacak bilgilerin derlenmesi de önemlidir.

Kredi değerlendirme raporları, şirkete ilişkin olarak doğrudan elde edilen bilgi ve belgelerin yanı sıra ülke ekonomisinin içinde bulunduğu koşullar, banka politikaları kaynak durumu gibi bilgilerin kullanılması ve mali analistin tecrübesi ile birlikte en doğru sonucu verecek biçimde hazırlanır.

Kredi analizinin amacı; krediyi talep eden şirketin, sözleşme koşullarına uygun olarak krediyi geri ödeme kapasitesinin ve arzusunun olup olmadığının araştırılması ve böylece kredi riskinin minimize edilmesidir. Kredi analizi ile elde edilmeye alışılan bir diğer amaç ise; şirketin mali yapısına doğru teşhis koymak ve finansman ihtiyacına uygun vade ve koşullarda kredi verilmesini sağlamaktır. Böyle bir teşhis ile bankalar, şirketlerin mali danışmanları olma görevlerini de yerine getirmiş olurlar.

BİRİNCİ BÖLÜM

KREDİ ANALİZİ

1.1. Kredi Analizi İle İlgili Genel Bilgiler

Latince inanma güven anlamına gelen kredi "credere" sözcüğünden gelmekte olup, saygınlığı ifade etmektedir.¹ Kredinin sözlük anlamı "itibar" dır. Yani bir şahsa kredi vermek, ona mali yönden bir itibar sağlamak anlamına gelmektedir.

Kredi bir banka tarafından gerçek veya tüzel bir kişiye nakit, mal, kefalet ve teminat şekil ve mahiyetinde veya herhangi bir şekil ve surette verilen değer olup, bir varlığın belli bir süre sonunda geri alınmak kaydı ile verilmesi ya da verilecek bir varlığın geri ödeneceğinin yahut bir taahhüdün yerine getirileceğinin garanti edilmesi şeklinde ifade edilebilir.² Genel olarak ifade etmek gerekirse kredi; hazır bir satın alma gücünün kullanılmasından, muayyen bir süreyle diğer bir kişi lehine feragat edilmesi, bu gücün ona terk edilmesidir.³

Kredi analizi, geniş anlamıyla kredi isteminde bulunan kişi ve kuruluşun kredi değerliliği konusunda bir karara ulaşmak için gerekli ve ilgili görülen çeşitli bilgi ve etmenlerin değerlendirilmesiyle birlikte, kredi riski yönetimini de kapsayan bir süreçtir. Bu kapsama kriz yönetimi, müşterilerin ödeme güçlüğü içine düşmesinden kaynaklanan problemler (sorunlu) veya tahsili gecikmiş krediler de alınabilir.

Kredi analizi yalnız kredi isteminde bulunan firmaların mali tablolarının incelenmesi değil, ilgili firmanın geçmiş, cari ve en önemlisi gelecekteki sonuçlarını, performansını etkilemiş ve etkileyebilecek tüm etmenlerin değerlendirilmesini içerir. Başka bir deyişle; kredi analizinde yalnızca ilgili dönem değil geçmiş yıl verileri de kullanılarak sınırlı düzeyde de olsa gelecek tahmini yapılmaya çalışılmaktadır.⁴

¹ Vecdi Ünay, Bankalarca İç Ticaretin ve Sanayinin Finanse Edilmesi, İstanbul: Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş. Yayın No:5.

² Nezih Perçin, Temel Kredi Bilgileri, İstanbul: Demirbank Eğitim Müdürlüğü Yayınları, 1999, s.9.

³ Tülay Akbulut, "Ticari Bankalarda Kredilendirme esasları ve Problemler Krediler", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul, 2003, s.4.

⁴ Öztin Akgüç, Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi, İstanbul: Arayış Basım ve Yayıncılık, 2010, s.1.

Kredi analizi ile elde edilmeye çalışılan amaç, şirketin mali yapısına doğru teşhis koymak ve finansman ihtiyacına uygun vade ve koşullarda kredi verilmesini sağlamaktır. Böyle bir teşhis ile bankalar, şirketlerin mali danışmanları olma görevlerini de yerine getirmiş olurlar.⁵ ‘Kredi analizi ile, bir kredi müşterisine belirli bir süre için verilecek, belirli tutardaki kredinin taşıdığı risk saptanmaya çalışılmaktadır’.⁶

Her kredi, enflasyon riski ve geri ödenmeme olasılığı şeklinde başlıca iki tür risk taşımaktadır. Enflasyon riski, başka bir deyişle kredinin verildiği tarih ile geri döndüğü tarih arasında para değerinin değişmesi nedeniyle uğranılabilecek kayıplar, ticaret bankaları, aracı kurumlar, daha açık bir deyişle geniş kitlelerden mevduat ve / veya çeşitli isimler altında topladıkları fonları kredilendirme faaliyetlerinde kullanan kurumlar için fazla önemsenmeyebilir.

Ancak kredilerin geri dönmeme olasılığı, başka bir deyişle bu anlamda risk ögesi taşır. Kredilendirmede tümüyle veya kısmen geri ödenmeme olasılığı (kredi riski), başlıcaları aşağıda belirtilen çeşitli nedenlerden doğabilir.

- Geleceğin sağlıklı şekilde tahmin edilememesi,

Özellikle kredinin vadesi uzadıkça, geleceği sağlıklı bir şekilde tahmin etme olasılığı azaldığından genellikle risk artmaktadır.

- Doğal afetler (yangın, su baskını, deprem vb.)
- Kredi alan firmanın üretmiş olduğu mal ve hizmetlere karşı talepte değişmeler,
- Üretim ve dağıtım metotlarında teknolojik değişme ve gelişmeler sonucu, kredi alan firmanın rekabet gücünün zayıflaması,
- Genel ekonomik hayatta gelişmelerin, global ve / veya yerel ekonomik krizin firmaların satışlarına ve karlarına olumsuz etkileri,

⁵ Cahit Yılmaz, ‘Bilanço Okuma ve Arındırma Teknikleri’, TCZB Semineri, Ankara: Mart 2008, s.3.

⁶ Akgüç, a.g.e. s.1.

- Hükümetleri, kredi alan firmaların ödeme güçleri üzerinde olumsuz etki doğuran kararları ve izlediği politikalar,
- Mevsimlik hareketlerin doğurduğu geçici zorluklar,
- Kredi alan firmaların temel politika (finansman, üretim, pazarlama vb. konularda) yanlışları, daha geniş bir deyişle yönetim hatalar,
- Kredi alana ait kişisel faktörler (moralitenin, kredi karakterinin, ödeme niyetinin zayıf oluşu)
- Kredilendirilen Firmanın üst yönetimindeki uyumsuzluklar,
- Uluslar arası uyumsuzluklar ve ülke riskleri nedeniyle firmaların zarar uğramaları,⁷

Kredi analizi kapsamında yapılacak çalışmalar finansal ve finansal olmayan analiz olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Finansal analiz, bir işletmenin finansal durumunu ve finansal yönden gelişiminin yeterli olup olmadığını belirlemek için, finansal tablolarda yer alan kalemlerdeki değişikliklerin, kalemler arasındaki ilişkilerin incelenmesi ve aynı sektördeki diğer işletmelerle karşılaştırılmasıdır.⁸ Finansal olmayan analiz ise firmanın geçmiş, cari ve gelecek performansını etkilemiş ve etkileyebilecek tüm etmenlerin ortaya konularak incelenmesi ve değerlendirilmesidir.⁹

Moralite ve yönetim yapısı analizi, analiz edilen firmanın grup firmalarının ve iştiraklerinin analizi, firma ortaklarının varlık düzeyinin analizi, ticari faaliyet analizi, rekabet gücü analizi, yatırım analizi, firmanın diğer banka ve finans kurumları ile ilişkilerinin analizi, firmanın finansal tablolarına yansımamış olan kayıt dışı faaliyetlerinin analizi, bu analiz başlıklarında ve diğer konularda karşılaşılabilecek risklerin analizi finansal olmayan analizin temel başlıklarıdır.

⁷ Akgüç, a.g.e., s.2

⁸ Collett N. Ve Schell C., Corporate Credit Analysis, London: Euromoney Publications, 1992, s.12

⁹ Cossin D. VE Perotte H., Advanced Credit Risk Analysis, New York: John Wiley & Sons Publications, 2000, s.78

Kredi analizi, yalnız istenen kredinin risk derecesini belirlemeyi değil; buna ek olarak kredi müşterisinin mali durumunun ve ekonomik faaliyetlerinin, banka kaynakları ve kredi politikası göz önünde tutularak incelenmesini de içerir.

1.2. Kredi Analizinde Amaçlar

Kredi analizinin amacı, krediyi talep eden şirketin sözleşme koşullarına uygun olarak krediyi geri ödeme kapasitesinin (mali analiz) ve arzusunun (istihbarat) olup olmadığının araştırılması ve böylece kredi riskinin minimize edilmesidir. Kredi analizi ile elde edilmeye çalışılan bir diğer amaç ise; şirketin mali yapısına doğru teşhis koymak ve finansman ihtiyacına uygun vade ve koşullarda kredi verilmesini sağlamaktadır. Böyle bir teşhis ile bankalar, şirketlerin mali danışmanları olma görevlerini de yerine getirmiş olurlar.

Kredi değerlendirme raporları ile şu soruların cevabı bulunmaya çalışılır;

- a) Şirketin geri ödeme kapasitesi var mı?
- b) Şirketin kredi ihtiyacı gerçek mi? Miktarı ne kadar? Vadesi ne olmalı? İhtiyaç nereden kaynaklanıyor?

Kredilendirme, bankaların karlı, karlı olduğu kadar da riskli ana işlevidir. Bu nedenle bankaların, kredilendirme faaliyetlerini verimli ve kredilerin geri ödenmesinden doğabilecek zararları en düşük düzeyde tutacak şekilde yürütmeleri gerekir. Esas itibarıyla üçüncü kişiler ait kaynakları kullanan ticaret bankalarında kredilerin geri dönmemesi, belirli kişi ve kuruluşlarda donması, bankaların varlıklarını sürdürememeleri sonucunu doğurabilecek en önemli risklerden biridir.

Kredi analizine, firmanın kredi talebinin hangi nedenden kaynaklandığının saptanması ile başlanılmalıdır. Kredi isteği, bankaca kabul edilebilir bir ekonomik nedenden doğmadığı sürece, inceleme daha ileri aşamalara götürülmeden kredi isteği geri çevrilmelidir.¹⁰

¹⁰ Akgüç, a.g.e., ss.2-3.

Bir firmanın finansman gereksinimi çeşitli nedenlerden doğabilir. Başlıca nedenler aşağıda ifade edilmiştir.

a) Firmanın hızlı büyümesi

Bir firmanın hızlı büyümesi alacakları, stokları, para mevcudu ve maddi duran varlıklarında artışlara yol açarak finansman gereksinimi doğurabilir. Şayet büyüyen firma yeterli ölçüde kaynak yaratabiliyorsa, büyük bir olasılıkla bir süre sonra kaynak yetersizliğini giderebilir. Ancak geçici bir süre için de olsa büyümenin gerektirdiği finansman ihtiyacının karşılanması zorunluluğu vardır.

Kuşkusuz büyüyen, kaynak yaratma kapasitesi genişleyen firmaları kredilendirmek bankalarca yeğlenir. Bu şekilde bankanın bir yandan kredilendirmeden doğan riski azaltırken, öte yandan gittikçe büyüyen, bir plasman ve mevduat müşterisi kazanmak olanağı artar. Banka büyüyen, kaynak yaratma kapasitesi genişleyen bir firmayı kredilendirirken de, firmanın ilave fonlara gereksinme duyacağı süreyi iyi saptaması gerekir. Kısa vadeli bir krediden çok orta vadeli bir kredinin firmanın ihtiyacına daha iyi cevap verebileceği durumlar da olabilir.

b) Firmanın zarar etmesi ve karlılığının yetersiz oluşu

Firmanın zarar etmesi, işletme sermayesini azaltan etmenlerden biridir. Zarar eden bir firmaya kredi açmak, bankalarca zor verilebilecek kararlardan biridir. Çünkü bankalar faaliyetlerinden kar elde edemeyen firmalara kredi açmak konusunda isteksizdirler. Ancak firmanın zarar etmesi farklı nedenlerden doğabilir. Bu nedenlere göre de bankaların zarar eden firmaların kredi taleplerine karşı tutumları değişik olabilir. Sorun, yalnız firmanın fon ihtiyacının zarar etmesinden doğduğunu saptamak değil, zararın nedenini de ortaya koymaktır.¹¹

Firmanın zarar etmesi: (i) ekonomik hayattaki durgunluktan, (ii) ilgili sektörlerdeki geçici bir nedenden, (iii) hükümetlerce izlenen politikaların firma üzerindeki olumsuz etkilerinden, (iv) yönetim hatalarından, (v) firmanın rekabet gücünün azalmasından, (vi) firmanın durgun hatta gerileyen bir endüstri kolunda

¹¹ Akgüç, a.g.e., ss.3-4.

faaliyette bulunmasından, (vii) doğal yıkımlardan doğabilir. Bu farklı nedenler, bankaların kredilendirme kararları üzerinde etkili olur.

c) Firmanın aşırı ölçüde kar dağıtımı yapması veya firmadan büyük ölçüde kaynak çekilmesi

Firmanın, yarattığı kaynaklara kıyasla aşırı sayılabilecek ölçüde kar dağıtımı yapması veya firmanın sahip veya ortaklarının kişisel ihtiyaçları veya başka işletmelerine aktarmak için firmadan kaynak çekmeleri, finansman ihtiyacı doğurabilir.

Firmaların sabit değer yatırımlarını kısa vadeli fonlarla karşılaması, bir finansman gereksinimi, işletme sermayesi yetersizliği doğurabilir. Böyle bir nedenden doğan işletme sermayesi yetersizliğini giderebilmek için orta vadeli krediler daha uygun olabilir.

d) Mevsimlik hareketler

Özellikle iş hacimleri mevsimlik hareketlerin etkisi altında bulunan firmaların, faaliyetlerin canlı olduğu dönemlerde finansman ihtiyaçları artmakta; stokların satıldığı ve alacakların tahsil edildiği dönemlerde ise azalmaktadır. Mevsimlik hareketlerin doğurduğu finansman gereksinmesi, bankaların, stok veya kredili satışların finansmanı için firmalara kısa vadeli kredi vermelerinin en geçerli nedenlerinden biridir.

e) Vurgunsal amaç (spekülasyon)

Firmalar vurgunsal (spekülasyon) amacı ile de kredi talep edebilirler. Mal, menkul değerler ve döviz üzerine spekülasyon günümüzde daha yaygındır. Emtia ve menkul değerler özellikle hisse senetleri karşılığı kredilerde, vurgunsal (spekülatif) amaç olup olmadığı bankalarca araştırılmalıdır.¹²

¹² Akgüç, a.g.e., s.4.

f) Sermaye taahhüdünün (yükümlülüğünün) yerine getirilmesi

Firma, sermayesine katıldığı (iştirak ettiği) bir ortaklığa karşı olan sermaye yükümlülüğünü yerine getirebilmek için kredi isteminde bulunabilir. Böylece bankadan alınan kredi, başka bir ortaklığa öz sermaye olarak konulmuş olacaktır.

Özellikle grup şirketleri, holdingler, kendilerine bağlı (filyal) şirketlere olan sermaye yükümlülüklerini yerine getirmek, başka bir ortaklığa sermaye koymak amacıyla kredi talebinde bulunabilirler.¹³

Mali analizin yararı yalnız bankanın kredilendirmeden doğan riskini azaltmak değildir. Mali analiz, firmanın kredi gereksiniminin hangi nedenlerden doğduğunu da ortaya koyar. Böylece bankalar, yalnız kaynak sağlama işlevlerini değil aynı zamanda firmaların bir tür finansman danışmanı olma işlevlerini de daha etkin biçimde yerine getirirler.

1.3. Kredi Analizinde Göz Önünde Tutulacak Faktörler

Kredi taleplerinin incelenmesinde, analistler kuşkusuz çeşitli etmenleri dikkate almak durumundadırlar. Bundan yarım yüzyıl kadar önce, bankacılar bir kişinin kredi değerliliğini belirlerken ilgilinin karakteri (moralitesi), girişim yeteneği (teşebbüs kabiliyeti) ve sermayesi olmak üzere başlıca üç faktörü göz önünde tutarlardı ve bu faktörler arasında da kişinin karakterine (moralitesine) en fazla önemi verirdiler. Zamanla bu üç faktöre yeni eklemeler yapılarak günümüzde analizde dikkate alınacak etmenlerin sayısı artırılmıştır.

Söz konusu etmenler, (i) kredinin amacı ve tutarı (ii) kredi isteyenlerin kişisel nitelikleri (moralite) (iii) mali faktörler (iv) ekonomik faktörler, (v) yönetim performansı, (vi) kredinin güvencesi ve kredi isteklisi firmanın hukuki yapısı başlıkları altında toplanabilir. Kredinin güvencesi ve firmanın hukuki yapısı, diğer etmenler başlığı altında da formüle edilebilir.¹⁴

¹³ Akgüç, a.g.e., s.5.

¹⁴ Kredi analizlerinde dikkate alınacak etmenler, bazen "5 C" şeklindeki kısaltmalarla formüle edilmektedir.

1.3.1 Kişisel Nitelikler (Moralite)

Kredi talep edenlerin kişisel nitelikleri (karakterleri-moraliteleri) günümüz kredi analizlerinde de büyük önem taşır. Bankaların verdikleri krediyi emniyette hissedebilmeleri için, müşterilerinin dürüstlüğü, girişim yetenekleri, yaratıcılıkları, borç aldıkları fonları verimli bir şekilde kullanarak belirli bir süre sonra geri ödeyebilecek malî güce sahip oldukları konularında güvenleri olmalıdır.

Kredi müşterisi iyi niyetten ve/veya borçlarını geri ödeme konusunda gerekli çabayı göstermekten yoksun olduğu durumda, bankalar ne kadar maddî teminat alırlarsa alsınlar, kredilerinin geri ödenmesinde önemli sorunlarla karşılaşır. Karakter, moralite, geniş kapsamlı kavramlardır. Kredi analizlerinde, bu kavramları daha dar bir şekilde yorumlamak ve söz konusu kavramların içeriğini belirlemek gerekir.

1.3.2. Mali Faktörler

Kredi talep edenin yükümlülüklerini zamanında yerine getirebilme kapasitesi veya gücü, yükümlülüklerini karşılamaya yetecek tutarda kaynak yaratmasına bağlıdır. Kredi isteklisinin moralitesinin yüksek oluşu, yukarıda belirtilen kişisel niteliklere sahip olması, kredi taleplerinin değerlendirilmesinde çok önemlidir; ancak bu husus, kredinin geri ödenebilmesi için, kredi talep edenin yeterli ölçüde kaynak sağlamanın gereğini ortadan kaldırmaz. İlgilinin moralitesinin (kredi karakterinin) yanısıra, kaynak yaratma yeteneği ve kapasitesi de dikkatle incelenmelidir.

Bir borç genel olarak şu üç kaynakla geri ödenebilir: (i) Varlıkların satışıyla (paraya çevrilmesiyle), (ii) başka bir kaynaktan sağlanan borçlarla, (iii) faaliyet sonucu yaratılacak fonlarla.

5 C formülü,
Character (Kişisel nitelikler, moralite)
Capacity (İş görme, gelir yaratma kapasitesi)
Capital (Sermaye, ödeme gücü)
Conditions (Ekonomik koşullardan etkilenme)
Collateral (Kredinin güvencesi)

Kredinin maddi güvencesini oluşturan iktisadi değerin satışıyla da kredinin geri ödenmesi mümkündür. Ancak bu, kredinin geri alınmasında istisnai olarak başvurulması gereken bir yoldur. Varlıkların satışı, maddi teminatın paraya çevrilmesi yoluyla kredinin tahsili, beraberinde şu sakıncaları getirir:

(i) Pahalı bir yoldur , (ii) zaman alıcıdır, (iii) firmanın varlığını tehlikeye düşürebilir, (iv) bankanın kredi taleplerini iyi değerlendirmedeği konusunda bir gösterge oluşturabilir, (v) banka hakkında kredi müşterilerinde olumsuz izlenimlerin doğmasına yol açabilir, (vi) başarısızlığa uğrayan firmaların kredilendirilmesi yoluyla kıt fonların israf edildiği kanısı yaygınlaşır. Bu sakıncalar nedeniyle, varlıkların, fizikî güvencenin paraya çevrilerek kredinin tahsili, bankalar açısından arzu edilen, olağan bir yol değildir. Bankacılıkta önemli olan, firmanın varlığını, kaynak yaratma kapasitesini sürdürerek, kredinin geri ödenmesini sağlamaktır.¹⁵

Kişi, firma veya kuruluşların, başka bir kaynaktan borçlanarak mevcut bir borç ödemeleri de bankalar için istenen bir yol değildir. Böyle borçlunun ekonomik gücünün zayıflamakta olduğunu ortaya koyar. Varlıkların paraya çevrilmesi veya başka bir kaynaktan borçlanılarak mevcut bir borcun ödenmesi, olağan yollar olmadığından, bankalar, kredi talep edenlerin, yükümlülüklerini karşılayabilecek tutarda kaynak yaratma gücüne sahip olmalarına büyük önem verirler.

Bir firmanın kaynak yaratma gücüne sahip olması, yaratılacak kaynağın tümünün, alınacak kredinin geri ödenmesinde kullanılacağı anlamına gelmez. Firmanın daha önce alınmış borçları olabileceği gibi, yaratacağı kaynak üzerinde talep hakkı doğuran diğer yükümlülükleri de bulunabilir. Bu nedenle, firmanın yaratacağı kaynaktan, söz konusu borçlar ve yükümlülükler karşılandıktan sonra kalan tutarın, bir emniyet payıyla, alınacak kredinin geri ödenmesi için yeterli olup olmayacağını irdelemek gerekir. Yine değerlendirmelerde, alınacak kredinin büyük boyutlu olması halinde, bunun firmanın net karı üzerinde olumsuz etkileri olabileceği de dikkate alınmalıdır

¹⁵ Akgüç, a.g.e., s.17.

Firmada yönetim etkinliği, firmanın başarısını, kaynak yaratma kapasitesini belirleyen etmenlerin başında gelmektedir. Batı ülkelerinde, özellikle A.B.D.'de kredi analistleri, firmaların kredi değerliliğini saptarken, yönetim etkinliğine birinci sırada yer vermektedirler. Kredi talebinde bulunan firmanın yönetiminin değerlendirilmesi, kredi analizinin belki de en güç ve en karmaşık yönüdür. Yönetimin etkinlik derecesinin saptanmasında, genel kabul görmüş, matematik kesinlikle etkinlik derecesini ölçen formüller mevcut olmadığı gibi; bu konuda belirli ölçüler koymak veya geliştirmek de güç ve çok sınırlıdır.

Yönetimin değerlendirilmesi, hem önem hem de doğurduğu güçlük nedeniyle kredi analizinin en karmaşık aşamasını oluşturur. Bu nedenle kredi analistleri, ilgili firmanın yönetimini değerlendirirken, bu konudaki deneyimlerine, bilgilerine ve değer yargılarına dayanmak zorundadırlar.

Kredi analistleri, firmanın yönetimini değerlendirirken, yönetim kadrosunun, planlama, politika saptama, örgütlenme, personel seçme ve yetiştirme, kontrol etme gibi temel yönetim işlevlerini yerine getirme kapasitesine sahip olup olmadığı; teknik yönü ağır basan kararlar alıp alamayacağı; halkla ve çevre ile iyi ilişkiler kurup geliştirme yeteneğinin bulunup bulunmadığı gibi hususlar üzerinde durabilirler. Firmaların geçmiş dönemlerde başarılı sonuçlar alması, yeterli ölçüde kaynak yaratması, iyi bir yönetimin varlığı hakkında bir gösterge olabilir. Ancak, kar sağlayan her firmanın iyi yönetildiği şeklinde kesin bir yargıya da varmamak gerekir. Ekonomik hayattaki canlılık, enflasyon döneminde yükselen fiyatlar, yönetim hatalarını örtebilir; firma çok başarılı yönetilmediği halde yüksek oranlarda kar sağlayabilir.

Ayrıca firmaların tekelci olmaları ve/ veya sürekli olarak devlet desteğinden yararlanmaları, dış rekabete karşı korunmaları ortamında sağlanan karlar, iyi bir yönetimin sonucu olmayabilir. Buna karşılık, ekonomik hayattaki durgunluk, firma dışı bazı geçici nedenler, iyi yönetilen bir firmanın dahi kar elde etmesine veya yeterli ölçüde sayılabilecek kar elde etmesine engel olabilir.

Görülüyor ki, firmaların karlılık durumları da, kredi analistlerini, yönetimin değerlendirilmesinde kesin yargılara götürebilecek bir ölçü oluşturmamaktadır.

1.3.3. Ekonomik Faktörler

Ekonomik hayattaki dalgalanmalar, firmaların gelir yaratma kapasitelerini etkiler. Ancak endüstri kollarının dönemsel (konjonktür) hareketlerden etkilenme dereceleri birbirinden çok farklıdır. Konjonktüre karşı duyarlı endüstri kollarında faaliyette bulunan firmaların ürettikleri mal ve hizmetlere karşı talep, ekonomik genişleme dönemlerinde çok canlı olduğu halde, durgunluk dönemlerinde önemli ölçüde azalış gösterir.

Başka bir deyişle, talebin gelir esnekliği yüksek olan mal veya hizmetleri üreten firmalar, genellikle ekonomik hayattaki dalgalanmalardan daha büyük ölçüde etkilenmektedir. Fiyat dalgalanmaları genellikle konjonktür hareketlerinin bir sonucu olmakla beraber; bazı hallerde satış fiyatlarının istikrarlı olması ile konjonktür hareketlerine karşı duyarlılığı birbirinden ayırmak gerekir.

Bazı endüstri kolları, konjonktüre karşı çok duyarlı oldukları halde, satış fiyatları görece (nispi) olarak kararlı olabilmektedir. Kredi analizlerinde firmanın faaliyette bulunduğu endüstri kolunun özellikleri de dikkate alınmalıdır. Endüstrinin karakteristikleri, kredi riskini etkilemektedir.

Endüstriye ilişkin aşağıdaki bilgilerin varlığı kredi taleplerinin değerlendirilmesi açısından önemli ve yararlıdır.¹⁶

- (i) Endüstrinin türü
- (ii) Ürünün tanımı ve özellikleri
- (iii) Endüstrinin büyüme hızı
- (iv) Endüstrinin özelliği, mal ve hizmetlere karşı talep ve talepdeki gelişmeler
- (v) Endüstrideki rekabet şekli
- (vi) Endüstrideki üretim yöntemleri, teknolojik yenilikler

¹⁶ Akgüç, a.g.e., ss.19-20.

(vii) Endüstrinin müşteri profili

Endüstriyle ilgili finansal özellikler veya karakteristiklerin bilinmesi de yararlıdır:

(i) Endüstride kar artış hızı

(ii) Endüstride karlılık oranları (öz sermaye karlılığı, satış karlılığı)

(iii) Endüstrinin finans yapısı ve gösterdiği özellikler

(iv) Endüstrinin likiditesi

(v) Endüstride yerleşmiş ödeme şekil ve süreleri, satış koşulları.

Analistin, firmanın faaliyette bulunduğu endüstriyi tanıması, endüstriye ilişkin temel bilgi ve verilere sahip olması, sağlıklı değerlendirme ve karar verme açısından gereklidir. Her ülkenin ekonomi tarihi, çeşitli sektörlerin büyüme hızlarının birbirinden değiştiğini, bazı endüstrilerin duraklayan hatta gerileyen bir görünüm aldığını ortaya koymaktadır. Bankaların, kredi politikalarını saptarken ve kredi taleplerini değerlendirirken, çeşitli endüstri kollarındaki büyüme hızlarındaki farklılığı da göz önünde tutmaları gerekir.

Aynı endüstri kolunda zamanla rekabet koşullarında oluşan değişimler de, kuşkusuz bankalarca dikkate alınacak bir etmendir. Rekabete karşı korunmuş, garantili pazarları bulunan firmalar, rekabete açık firmalara kıyasla, diğer şartlar aynı kalmak üzere, daha az risklidir. Rekabetin sınırlı olduğu endüstri kollarında iş riski görece olarak daha az olup, bu tür endüstrilerde firmaların satışları ve karları genellikle daha fazla kararlılık gösterir.¹⁷

Hükümetlerce izlenen ekonomi politikası, alınan ekonomik kararlar, çıkarılan yönetmelikler, vergi kanunlarında ve iş hukukunda yapılan değişiklikler, kurumsal

¹⁷ Akgüç, a.g.e.,s.20.

reformlar, firmaların gelir yaratma kapasitesini olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilir.¹⁸

Gider vergileri (KDV) kapsamında yapılan değişiklik, dış ticaret rejimi, gümrük vergisi oranlarında yapılan düzenlemeler, ihracatta vergi iade oranının düşürülüp yükseltilmesi, fon uygulaması, yatırımları teşvik tedbirleri, fiyatların hükümetçe dondurulması veya serbest bırakılması, faiz haddinin indirilmesi veya yükseltilmesi, işçilere ödenecek asgari ücret ve kıdem tazminatlarının ılımlı ölçüler içerisinde veya aşırı şekilde saptanması, dışalığa ilişkin kısıtlamalar, devalüasyon vb. karar ve önlemler, firmaların gelirlerini büyük ölçüde etkiler.

Ekonomik koşullar dikkate alındığında bankalar yönünden, aşağıdaki niteliklere sahip firmaları finanse etmek daha az riskli olarak görülmektedir.

- (i) Firmanın pazara yerleşmiş ve pazar payının büyük oluşu
- (ii) Firmanın faaliyette bulunduğu endüstri kolunda rekabetin sınırlı oluşu,
- (iii) Firmanın satışlarını dış rekabete karşı korunmuş piyasalara yapması,
- (iv) Firmanın ekonomik hayattaki dalgalanmalara karşı duyarlılığının az olması;
- (v) Firmanın gerek satış fiyatlarının gerek maliyetlerinin kararlı oluşu (hammadde alış fiyatları istikrarlı, maliyet yapısı içinde işçilik giderleri payının nispeten düşük olduğu endüstrilerde maliyetler daha az dalgalanma göstermektedir),
- (vi) Firmanın hızla gelişen endüstri kolunda faaliyette bulunuşu,
- (vii) Firmanın çeşitli alanlarda faaliyet göstermesi,
- (viii) Firmanın başarı veya başarısızlığı üzerinde hükümetlerin izledikleri politikaların ve aldıkları kararların fazla etkili olmaması.

¹⁸ Akgüç, a.g.e., ss.20-21.

1.3.4. Firmanın Yönetişim Performansı

Bankalar, kredi isteklisi veya kullanıcısı firmanın yönetim performansını da değerlendirmek durumundadırlar. Özellikle Basel II'nin uygulanmasına geçişle birlikte bankalar, firmaların finansal verileri, finansal başarımı (performansı) kadar yönetim performansı ile de ilgileneceklerdir. Yönetişim performansı da firmanın kredi değerliliğini, kredi notunu etkileyecektir. Yönetişim kalitesi yükseldikçe firmaların finansman olanakları genişlemekte, likidite riskleri azalmakta, kaynak maliyetleri düşmekte, krizlere karşı dirençleri artmaktadır.

Firmada yönetim etkinliği, firmanın başarısını, kaynak yaratma kapasitesini belirleyen etmenlerin başında gelmektedir. Batı ülkelerinde kredi analistleri, firmaların kredi değerliliğini saptarken, çoğu kez yönetim etkinliğine birinci sırada yer vermektedirler.

Kredi talebinde bulunan firmanın yönetiminin değerlendirilmesi, yukarı bölümde de değinildiği gibi, kredi analizinin belki de en güç ve en karmaşık yönüdür. Yönetimin etkinlik derecesinin saptanmasında genel kabul görmüş, matematik kesinlikle etkinlik derecesini ölçen formüller de mevcut bulunmamaktadır.¹⁹

Firma yönetiminin değerlendirilmesi, öznel öğeler taşımakla beraber, yönetim kalitesini etkileyen, kaliteyi yükselten bazı unsurlar, en azından satırbaşları olarak şöyle belirlenebilir:

- Yeterli bir yönetim kadrosu ve derinliği,
- Uzun süreli, perspektif planların varlığı,
- Yeni ürün, hizmet ve düşünce geliştirilmesi,
- AR-GE'ye verilen önem, ayrılan kaynaklar,
- Denetim organları ve çevre ile uyumsuzluğun, uyuşmazlıkların azlığı,

¹⁹ Akgüç, a.g.e., ss.22-23.

- İzleme, etkin ve finansal yönetim ve denetim,
- Sosyal sorumluluk anlayışı, sosyal sorumluluk kapsamında yapılan harcamalar,
- Faaliyetlerden doğan riskleri, belirsizliği azaltacak tekniklerin, türev finansal araçların kullanılması,
- Kurumsal yönetim kültürünün en üst yönetimden tüm çalışanlara kadar yerleştirilmesi,
- Personelin firmaya bağlılığı, aidiyet duygusunun, firmayı benimsemesinin güçlü olması,
- Nitelikli insan kaynağına yatırım yapılması,
- Karar almada her türlü riskin dikkate alınmasını sağlayan sistemin kurulmuş olması.

1.3.5. Diğer Faktörler

Kredi analizlerinde göz önünde tutulacak başlıca etmenler, kredi isteklisinin kişisel nitelikleri, malî ve ekonomik faktörler olmakla beraber; bunların yanı sıra kredi talebeden firmanın hukuki yapısı (şekli), alınacak güvence, kredi isteğinin bankanın kredi politikasına uyumu ve verilecek kredinin bankaya sağlayacağı verim de dikkate alınmalıdır.

1.3.5.1. Hukuki Yapı

Kredi talebeden firmanın hukuki yapısı, tek sahipli firma (şahıs firması), ortaklık, ticaret şirketi (şahıs şirketi veya sermaye şirketi) şeklinde olabilir. Her hukuki yapının, bankalar açısından, kredi kararların etkileyebilecek üstün ve sakıncalı yönleri vardır.²⁰

²⁰ Akgüç, a.g.e.,s.23.

1.3.5.2. Kredinin Güvencesi

Kredi kararlarında, alınacak güvence, güvencenin niteliği, banka açısından yeterli emniyet marjının bulunup bulunmadığı da dikkate alınan etmenlerden biridir. Likiditesi yüksek güvencelerin, kredi riskini azalttığı için bankalarca yeğlenmesi doğaldır. Bankalar kar amacı ile hareket eden kuruluşlar olduklarından, kredinin verimi de kredi kararlarında dikkate alınacak bir etmen olmaktadır. Ancak, yinelendiği gibi, bankaların verim ile kredinin emniyeti arasında denge kurmaları zorunluluğu vardır.²¹

1.4. Mali Tahlil Ve İstihbarat Faaliyetleri

Mali tahlil ve istihbarat faaliyetleri, güvenilir ve değişik kaynaklardan faydalanarak yapılan istihbarat çalışmaları sonucunda firmaların hukuki yapıları, ahlaki (moralite) durumları ve girişimciliğinin tespiti ile mali durumunu yansıtan belgeler üzerinden yapılan mali tahlil çalışmalarıyla finansal yapısının, gelişiminin, faaliyetlerinin ve faaliyet sonuçlarının, sektörün ve ekonominin genel durumu çerçevesinde irdelenip, yorumlanarak, raporlanmasıdır.

Mali tahlil ile istihbarat çalışmalarının bir bütün olarak anlam ifade edeceğinden hareketle; her iki konuda da kapsamlı bir çalışma yapılabilmesi için azami belge ve bilgiye ulaşılmasına gayret gösterilmesi, firmanın iş yerinin/üretim tesisinin mutlaka ziyaret edilmesi, yetkilileri ile görüşülmesi esastır.

1.5. Mali Tahlil Ve İstihbaratın İlkeleri

Mali tahlil ve istihbarat çalışmaları, gerekli bilgi ve tecrübeye sahip olan personel tarafından aşağıda belirtilen ilkeler doğrultusunda yapılır.

1.5.1. Gizlilik

Güven ve gizlilik esasına dayalı bankacılık faaliyetlerinin 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 73 ve 75. maddeleri çerçevesinde yapılması yasal zorunluluktur.

²¹ Akgüç, a.g.e., s.25.

Güvene dayalı bir hizmet faaliyeti olan bankacılıkta gizlilik esastır. Bu nedenle, sıfat ve görevleri dolayısıyla öğrendiklerini, bankaya ya da müşterilere ait sırları bu konuda kanunen açıkça yetkili bulunan mercilerden başkasına açıklayan banka mensupları Bankalar Kanunu uyarınca cezalandırılmaktadır.²²

1.5.2. Tarafsızlık

Mali tahlil ve istihbarat çalışmalarında; her türlü önyargıdan uzak kalınarak objektif davranılması, firmadan ve çeşitli güvenilir kaynaklardan doğrulanmak suretiyle edinilen bilgi ve belgelerin tarafsızlıkla incelenip, değerlendirilmesi esastır.

1.5.3. Süreklilik

Kredili firmalarda riskin ölçülebilir ve yönetilebilir bir yapıda izlenebilmesi için mali tahlil ve istihbarat çalışmalarının en az yılda bir kez, mali yılsonu verileriyle yapılması esastır. İhtiyaç duyulması halinde ara dönemler itibariyle de yapılabilir.

1.5.4. Gerçeklik

Mali tablolar, firmaların gerçek durumunu yansıtmalıdır. Ancak bu tabloları düzenleyen yetkililerin gerek kredi kararına etki edecek bir takım olumsuz hususları gizlemek istemeleri gerekse tabloları düzenleyecek bilgi ve deneyimden yoksun olmaları gibi sebeplerden dolayı mali tablolar firmaların gerçek durumlarını yansıtmaktan uzak olabilir. Böylesi durumlara karşı gerekli araştırmaların yapılması ve düzenlenecek olan raporların doğru ve güncel bilgileri kapsamaması gerekir.

1.6. Mali Tahlil Ve İstihbaratın Kaynakları

Mali tahlil ve istihbarat çalışmaları yapılırken, belirli kaynaklara bağlı kalmadan, imkanlar ölçüsünde her türlü güvenilir kaynaktan yararlanılmalıdır. Mali

²² ²² İsmet Öztürk, "Bankalardaki Ticari Kredi Uygulamalarında Mali Tahlil ve İstihbaratın etkinliği", (Gaziantep Halıcılık Sektörü Uygulaması 1999 -2004), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, Temmuz 2005, s.25.

tahlil ve istihbaratın kaynakları çok çeşitli olmakla birlikte, resmi ve diğer kaynaklar olmak üzere 2 ana başlık altında toplamak mümkündür.²³

1.6.1. Resmi Kaynaklar

- Ticaret sicil kayıtları
- Esnaf ve sanatkar sicil kayıtları
- Deniz ticaret odası kayıtları
- Trafik sicil kayıtları
- Gemi sicil kayıtları
- Tapu sicil kayıtları
- Vergi dairesi kayıtları
- TCMB risk santralizasyonu kayıtları
- İcra-iflas müdürlükleri kayıtları
- İhale yasaklısı firma kayıtları
- Sosyal Güvenlik Kurumu prim borçluları kayıtları
- Asliye Hukuk/Ticaret Mahkemeleri kararları
- Kanun, kararname ve tebliğler

1.6.1.1. Ticaret Sicil Kayıtları

Bir işyerinin veya bu işyerine ait unvanın Ticaret Sicil Memurluğu'na tescili; Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi'nde ilan ile sonuçlanır ve ilgiliye bir Sicil Tasdiknamesi

²³ T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Mali Tahlil ve İstihbarat Uygulama Esas ve Usulleri, Ekim, 2008 ss.2-3.

verilir. Tacirlerin bu belgeyi almaları ve ticari faaliyetlerini sürdürdükleri her yıl için vize ettirmeleri gerekir. Tescil edilmiş hususlarda meydana gelen her türlü değişikliğin de tescili zorunludur. Kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, firmaların değişiklikler ile ilgili tescil talep süresi, Ticaret Sicil Müdürlüğü'nün yetki alanlarında bulunanlarda 15 gün, yetki alanı dışındakilerde ise bir aydır.

Türkiye Ticaret Sicil Gazetesi'nde Türkiye genelinde faaliyet gösteren veya yeni kurulacak olan;

- Şirket ve kooperatiflerin; statüleri (ortaklığın türü, ticaret unvanı, adresi, ortakları, kuruluş tarihi, süresi, sermaye durumu, yetki ve sorumluluk, yöneticiler ve karın dağılımı), statü değişiklikleri, fesih ve tasfiyeler,
- Şahıs işletmelerinin; ticaret unvanları, ticari ikametgahları, kuruluş tarihleri, faaliyet konuları, unvan değişiklikleri, ticareti terk tarihleri,
- Mahkemeler, resmi daireler ve kamu tüzel kişileri tarafından ticaret işleriyle ilgili olarak verilen ilanlar,
- İflas, iflasın ertelenmesi ve konkordatoya ait mahkeme kararları yayınlanmaktadır.

1.6.1.2. Esnaf Ve Sanatkar Sicil Kayıtları

Esnaf ve Küçük Sanatkarlar Kanunu'na göre, esnaf ve sanatkar olan kimselerin Esnaf ve Küçük Sanatkarlar Derneği'ne kayıt yaptırmaları gerekmektedir. Üyelere kayıt karşılığında bir belge verilmektedir. Kredili şirket, Esnaf ve Sanatkarlar hüviyetinde ise bu belgenin bir sureti istenir, Ticaret Odası Sicil kaydı aranmamaktadır. Esnaf ve Küçük Sanatkarlar Derneği'nin bu belgesinden veya kayıtlarından şirketin unvanı ve faaliyet konusu öğrenilmektedir.²⁴

²⁴ Öztürk, a.g.e.,s.9.

1.6.1.3. Deniz Ticaret Odası Kayıtları

Ticaret siciline kayıtlı deniz taciri sıfatını haiz tüm gerçek ve tüzel kişiler ile bunların şubeleri de bulundukları yerdeki Deniz Ticaret Odasına kaydolmak zorundadır. Deniz Ticaret Odası'nın Üyeleri arasında; gemi sahipleri, gemi işletmecileri, gemi acenteleri, gemi alım-satım komisyoncuları, sevkiyat acenteleri, yükleme, boşaltma ve istifleme yapan şirketler, yükleme ve boşaltmada puantaj yapan şirketler, gemi klas kuruluşları, gemi sigorta şirketleri, sigortacılar ve bunların acenteleri, gemi sörveyörleri ve uzmanları, kurtarma, kılavuzluk, deniz dibinin taranması, yatçılık, marina operatörlüğü, gemi levazımı sağlama gibi yardımcı hizmetlerde çalışanlar bulunmaktadır.

1.6.1.4. Trafik Sicil Kayıtları

Karayolları trafik kanununa göre, motorlu araçların trafik siciline tescil edilmesi zorunludur. Trafik sicil sorgusu ile aracın teknik özellikleri (marka, model, cinsi, tescil tarihi vb.) ile üzerinde herhangi bir haciz, rehin gibi hak mahrumiyeti bulunup bulunmadığına dair bilgilere ulaşılabilir.

1.6.1.5. Gemi Sicil Kayıtları

Gemi Sicil Nizamnamesinin 10. maddesine göre 18 gross ton veya daha büyük her ticaret gemisi bağlama limanının tabi olduğu sicil dairesince tescil olunur ve sicil tasdiknamesi verilir. Gemi sicili; geminin mülkiyeti, bayrağı, tonajı ve ölçüleri gibi özelliklerinin yanında üzerindeki rehin hakkı gibi hususların da kaydedildiği bir kütüktür. Gemi siciline kayıtlı olanlar gayrimenkul, olmayan gemiler ise menkul mal niteliğindedir.²⁵

²⁵ ²⁵ Ziraat Bankası, a.g.e., s.5.

1.6.1.6. Tapu Sicil Kayıtları

Tapu sicilleri alenidir. İlgili olduğunu ispat eden herkes kendisince önemli olan başlıca sayfaların memur huzurunda gösterilmesini veya bunların birer suretlerinin verilmesini isteyebilir. Firmaların; bilanço içi ve dışı gayrimenkul varlıkları ile bunlar üzerinde ipotek, haciz ve benzeri takyidatların bulunup bulunmadığı, tapu sicil kayıtlarından öğrenilir.²⁶

1.6.1.7. Vergi Dairesi Kayıtları

Firmaların Vergi Dairesine kayıtlı olmaları ve vergi numaralarının bulunması şarttır. Firmanın kar/zarar durumu ve ödediği vergi miktarı ile geçmiş yıllara ait vergi borçlarına ilişkin araştırmalar ilgili Vergi Dairelerinden yapılabilir. 213 sayılı Vergi Usul Kanunu (VUK) uyarınca, Gelir İdaresi Başkanlığı'nca, kesinleşen ve vadesi geçtiği halde ödenmemiş olan vergi ve cezaları, belirlenen tutardan daha fazla olan mükellefler ilgili Vergi Dairelerince her yıl kamuoyuna duyurulur.

1.6.1.8. T.C.M.B. Kaynakları

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) kaynakları 4 başlık altında toplanabilir;

- Risk Santralizasyonu Kayıtları,
- Protestolu Senet Kayıtları,
- Karşılıksız Çek Kayıtları,
- Negatif Nitelikli Bireysel Kredi Kayıtları,

a) Risk Santralizasyonu Kayıtları

Finans kuruluşları, müşterilerine açtıkları kredi limitleri ile kullandırdıkları kredileri T.C. Merkez Bankası'na bildirir. TCMB bildirilen kredi bilgilerini

²⁶ Ziraat Bankası, a.g.e., s.6.

birleştirerek, finans kuruluşlarına geri bildirimde bulunur. Risk santralizasyon kayıtlarında, firmaya yurtiçi finans kuruluşlarınca açılan ve kullandırılan krediler ayrıntılarıyla görölür.

TCMB Memzuç kayıtlarının incelenmesi neticesinde;

- Bankalar tarafından açılan veya kullandırılan kredi miktarının firmanın ödeme gücünün üzerinde olup olmadığı,
- Bankalarca açılan veya kullandırılan kredilerde dönemler itibarı ile artış ve azalışlar,
- Kullanılan kredilerle ilgili riskin hareketliliğı,
- Firmanın hangi dönemlerde daha fazla kredi kullandığı,
- Tahsis edilen ve/veya kullandırılan kredilerin türü,
- Firmanın limit doluluğı, tahsis edilen limitlerin riske dönüşme oranı,
- Yenilenen ve itfa planına bağlanan kredilerin bulunup bulunmadığı,
- Yeniden yapılandırma kapsamında kredilerin olup olmadığı,
- Tasfiye olunacak alacak ve takipteki risk kodlarında bakiye bulunup bulunmadığı,
- Tahakkuk sütununda, Faiz Komisyon tutarının bulunup bulunmadığı,
- Tazmin edilen gayri nakdi kredilerinin olup olmadığı,
- Firma ile TCMB kayıtları arasında uyumsuzluk bulunup bulunmadığı,

Konularına dikkat edilmeli ve bilgiler değeriendirilmelidir.²⁷

²⁷ Ziraat Bankası, a.g.e., s.7.

b) Protestolu Senet Kayıtları

Protestolu senet kayıtları, firmaların taahhütlerine bağlılıkları ile mali durumları hakkında bilgi verir. Firmaların protestolu senet kayıtlarının bulunup bulunmadığı, varsa kaldırılarının yapılıp yapılmadığı, yoğunluğu ve sürekliliği TCMB risk santralizasyon kayıtlarından araştırılır.²⁸

C) Karşılıksız Çek Kayıtları

T.C. Merkez Bankası, çek kullanan müşterilerin karşılıksız çıkan çeklerini bankalara bildirmektedir. Bankalar için kaynak teşkil eden bu yayınlar, istihbarat için de iyi bir kaynaktır. Kredi talep edenlerin çekleri karşılıksız çıkıyorsa, bunlar söz ve taahhütlerine bağlı değil demektir. Bu gibi müşterilere plase edilen kredilerin riski fazla olarak kabul edilmektedir.²⁹

d) Negatif Nitelikli Bireysel Kredi Kayıtları

T.C. Merkez Bankası, bireysel kredi ya da kredi kartı kullanan müşterilerin takibe düşen kredilerini finans kuruluşlarına bildirmektedir. Kredi talep eden gerçek kişiler ile tüzel kişilerin ortaklarının negatif nitelikli bireysel kredi kayıtlarının olup olmadığı, varsa akıbeti, yoğunluğu ve sürekliliği TCMB risk santralizasyon kayıtlarından araştırılır.

1.6.1.9. İcra-İflas Müdürlükleri Kayıtları

Firmanın, ortaklarının ve kardeş kuruluşlarının icra/iflas kayıtlarının bulunup bulunmadığı, bulunuyor ise neden kaynaklandığı ve akıbeti İcra/İcra İflas Müdürlükleri kayıtlarından araştırılır.

²⁸ Ziraat Bankası, a.g.e., s.7.

²⁹ Öztürk, a.g.e.,s.12.

1.6.1.10. İhale Yasaklısı Firma Kayıtları

Kamu İhale Kurumu tarafından, kamu ihalelerinde yasaklı olan firmaların unvanları, yasağı koyan Kurum, yasağın başlangıç ve bitiş süresi ile yasağın dayanağı günlük olarak Resmi Gazete’de yayınlanır. Resmi Gazete’de yayınlanan bu kayıtlar ile ilgili sorgulama, Kamu İhale Kurumu’nun internetteki web sayfasından yapılır.

1.6.1.11. Sosyal Güvenlik Kurumu Prim Borçluları Kayıtları

Sosyal Güvenlik Kurumuna (SGK) prim borcu olan firmaların unvanları ve prim borcu tutarları yıllık olarak açıklanır. Bu bilgilere Sosyal Güvenlik Kurumu’ndan ve İstihbarat Modülünden ulaşılabilir.

1.6.1.12. Asliye Hukuk/Ticaret Mahkemeleri Kararları

Firma, ortaklar ve kardeş kuruluşlar hakkında ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kararlarının bulunup bulunmadığı, bulunuyor ise bilgileri Asliye Hukuk/Ticaret Mahkemelerinden araştırılır.

1.6.2. Diğer Kaynaklar

- Şirket ana sözleşmesi
- Mali tablolar (Bilanço, gelir tablosu, dipnotlar, ek mali tablolar, mizanlar, yasal ve yardımcı defterler)
- Firma iş yeri/tesisinin ziyareti
- Piyasa incelemesi, iş ilişkisindeki firmalarla yapılan görüşmeler
- Firmanın Banka ve diğer finansal kuruluşlar ile ilişkileri³⁰

³⁰ Ziraat Bankası, a.g.e., s.8.

- Dış denetim raporu, SMMM/YMM raporu, faaliyet raporu, hazirun cetveli, imza sirküleri

- Kapasite raporu, hakediş belgesi, iş bitirme belgesi, iş sözleşmesi, gümrük beyannameleri, yatırım teşvik belgesi, dahilde işleme izin belgesi, vergi beyannamesi

- Kredi Kayıt Bürosu A.Ş. (KKB)

- Odalar, dernekler, birlikler ve borsalar

İstihbaratın diğer kaynaklarına ilişkin açıklanmalar aşağıda verilmiştir.

1.6.2.1. Şirket Ana Sözleşmesi

Şirket ana sözleşmesi, özellikle sermaye şirketlerinde önem kazanmaktadır. Ortaklığın tanınması için öncelikle Şirket Ana Sözleşmesinin incelenmesi gerekir. Şirket ana sözleşmesinde yer alan konuların başlıcaları şunlardır.

- Ortaklığın türü,
- Ticaret unvanı,
- Adresi,
- Ortakları ve haklarında bilgi (adı-soyadı, ikametgah adresi ve uyruğu),
- Kuruluş tarihi,
- Süresi,
- Sermaye durumu,
- Yetki ve sorumluluk,
- Karın dağılımı,³¹

³¹ Ziraat Bankası, a.g.e., s.8.

Ana sözleşmenin temin edilememesi halinde, firmanın kuruluşuna ait Türkiye Ticaret Sicil Gazetesinden de aynı bilgilere ulaşmak mümkündür.

1.6.2.2. Mali Tablolar

Firmanın malî tabloları, bankalar için genellikle en yararlı, en nesnel (objektif) bilgi kaynağını oluşturur. Bankaların bilgi sağlayabilecekleri üç temel tablo, (a) bilanço, (b) gelir tablosu ve (c) fon akım tablosudur. Bunlara nakit akım tablosu ve özkaynak değişim tablosu da eklenebilir.³² Bilanço esasında, yevmiye defteri, defterikebir ve envanter defterinin, işletme hesabı esasına göre ise, işletme hesabı defterinin tutulması yasal zorunluluktur. Bilanço esasına göre defter tutan firmaların elden veya elektronik ortamda gönderdikleri bilanço-gelir tablolarının Vergi Dairesi/SMMM/YMM onaylı asılları veya bunların fotokopileri alınmalıdır.³³

SPK' ya tabi firmalar için ise, menkul kıymetleri halka arz olunmuş ortaklıklar ile sermaye piyasası aracı kurumlarının, sermaye piyasası mevzuatı uyarınca düzenleyecekleri dipnotlarını da içeren bilanço, kar ve zarar cetvelleri ile bunlara ek mali tablolar alınmalıdır. İşletme hesabı esasına göre defter tutar mükelleflerden ise Vergi Dairesi/SMMM onaylı işletme hesap özeti aslı veya fotokopisi alınır.

1.6.2.3. Firma İş Yeri/Tesisinin Ziyareti

Eldeki bilgiler değerlendirilerek firma hakkında bir sonuca varılamıyorsa ya da firma ile bankanın çıkarları gereği ilişki kurulması isteniyorsa, firmanın yerinde incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Mali tahlil ve istihbarat çalışmalarında, firmanın iş yeri/tesisleri mutlaka ziyaret edilerek; faaliyetleri, büyüklüğü, üretim teknolojisi, maddi duran varlıkları, yatırımları, stokları ve benzeri varlıklarının fiziksel durumları ile yasal kayıtları arasında paralellik olup olmadığı incelenmelidir.

³² Akgüç, a.g.e.,s.28

³³ Ziraat Bankası, a.g.e., s.9.

1.6.2.4. Firma Yetkili/Ortakları İle Karşılıklı Görüşme

Mali tahlil ve istihbarat çalışmalarında, firmanın tesis ziyareti ile birlikte ortakları veya yetkilileri ile karşılıklı görüşme yapılarak faaliyet döngüsü, uygulamakta olduğu genel işletme politikaları, geleceğe dönük planları gibi konular hakkında bilgi edinilmeye çalışılır.

1.6.2.5. Piyasa İncelemesi, İş İlişkisindeki Firmalarla Yapılan Görüşmeler

Piyasa istihbaratı kapsamında Firmanın mal/ hizmet aldığı ya da sattığı kuruluşlar ve sektörde güvenilirliği ile tanınan kişiler ile irtibata geçilerek hem sektör hem de firma hakkında bilgiler alınmaya çalışılır. Firmanın edimlerine bağlılığı, yükümlülüklerini zamanında yerine getirip getirmediği, piyasada saygınlığının bulunup bulunmadığı istihbar edilir.

1.6.2.6. Firmanın Banka Ve Diğer Finansal Kuruluşlar İle İlişkileri

Firmanın bankalarla yaptığı işlemleri belgelemek mümkün olduğundan, kaynakların en güvenilir olanı, Firmanın bankalar ile ilişkileridir. Mevduatı, tahsil ve teminattaki senet ve çeklerin tahsil kabiliyeti, kredilerinde gecikmeler olup olmadığı, alınan faiz komisyonlar, verimliliği, banka üzerinden yapmakta olduğu ödemelerde gecikme olup olmadığı ve benzeri hususlar banka kayıtları üzerinden incelenir. Benzeri bilgiler, diğer finansal kuruluşlar nezdinde de alınmaya çalışılır.³⁴

1.6.2.7. Dış Denetim Raporu

Dış denetim raporu; bir işletmenin ekonomik faaliyetleri sonucunda hazırlanan finansal tablo ve diğer finansal bilgilerinin, kendi personeli olmayan denetçiler tarafından, önceden belirlenmiş ölçütlere uygunluğunun ve doğruluğunun, makul güvence sağlayacak yeterli ve uygun bağımsız denetim kanıtları ile bağımsız denetim standartlarında öngörülen gerekli tüm bağımsız denetim tekniklerinin uygulanarak,

³⁴ Ziraat Bankası, a.g.e., s.9.

defter, kayıt ve belgeler üzerinden değerlendirildiği ve sonuçlarının yer aldığı bir rapordur.

1.6.2.8. Kapasite Raporu

Kapasite raporu; sınaî üretim, sınaî hizmet ve inşaat sektörü ile maden işletmeciliğinde faaliyet gösteren tüm kuruluşların üretim gücünü gösteren ve onay tarihinden itibaren üç yıl süreyle geçerli olan bir belgedir. Kapasite raporu üzerinden; şirketin ürettiği başlıca mamuller, tesisin üzerine kurulduğu açık ve kapalı alan, tesislerin özelliği ve mülkiyet durumu, personel sayısı ve benzeri bilgilere ulaşılır.

1.6.2.9. Kredi Kayıt Bürosu A.Ş. (KKB)

Kredi Kayıt Bürosu A.Ş.’nin, üye finansal kuruluşların kredili firmalarının bilgilerinin paylaşıldığı kayıtlardır.

1.6.2.10. Odalar, dernekler, birlikler ve borsalar

Firma ve/veya faaliyet gösterdiği sektör hakkında, ticaret ve sanayi odaları, esnaf ve küçük sanatkarlar dernekleri, ihracatçı birlikleri, mühendis ve mimar odaları, kooperatif birlikleri, serbest muhasebeci, mali müşavirler ve yeminli mali müşavirler odaları, menkul kıymetler borsalarından bilgi temin edilebilir.³⁵

İKİNCİ BÖLÜM

KREDİ ANALİZ TEKNİKLERİ

2.1. Rasyoların Tanımı Ve Nitelikleri

“Rasyo (ratio) sözcüğü, Latince kökenlidir. Öteki dillere buradan yayılmıştır. Rasyo, işletmenin işlevi veya yapısındaki anlamlı sayılar arasındaki oran olarak tanımlanabilir. Türkçe’de rasyo, resyo olarak yazılmakta ve kullanılmaktadır. Rasyo yerine, ölçü oranı, ölçümleme oranı, yönetim kontrol oranı, ussal oranda denilmektedir.

³⁵ Ziraat Bankası, a.g.e., s.11.

Rasyonun, oran ve akla uygun (makul) olmak üzere iki anlamı vardır. Böylece rasyo, iki nicelik arasındaki akla uygun ilişki olarak tanımlanabilir.”³⁶

Rasyo Analizi; birbirini izleyen yıllar ve ilgili yıllara ait sektör ortalamalarının karşılaştırılması dikkate alınarak yapılır.³⁷ Mali analiz aracı olarak rasyolar, mali tablolarda yer alan grup veya bölümler ve kalemler arasındaki ilişkilerdir. Bu ilişkiler sadece bilanço ve gelir tablosu kalemleri arasında da kurulabilir. Tablolardaki kalemleri birbiriyle karşılaştırarak sayısız oran elde edilebilir.

Mali analist, mali ilişkilerin yapısını ve özelliklerini bilmeli ve rasyo karşılaştırmalarını yapabilmelidir. Değişik durumlar için farklı rasyolar kullanmaktadır. Onun için analist kendi ihtiyaçları için kullanabileceği rasyolar oluşturabilir. Rasyo analizinde analistin bilmesi gerekli bazı sınırlamalar vardır. Rasyo analizinde ilk zorluk, verilerin ancak bir bütün halinde olduğu taktirde kullanılabilecek olmasıdır. İşletmenin çeşitli bölümleri veya bağlı işletmelere ait verilerin bir araya getirilerek konsolide edilmesi gerekebilir.

İkinci güçlük, değişik muhasebe tekniği kullanmak yüzünden işletmeler, aynı endüstri dalında olsalar bile, karşılaştırma olanağının ortadan kalkmasıdır. Tekdüzeliliğin olmaması, amortisman yöntemlerini, stok değerlendirme yöntemlerini ve diğer muhasebe yöntemlerini farklı hale getirmektedir. Üçüncü güçlük ise, fiyat düzeyindeki değişimler yüzünden karşılaştırılabilir rasyo analizi sonuçları etkilenebilir. En önemli sınırlama ise, mali tabloların işletmenin geçmiş faaliyetlerine dayanmasıdır. Amaç gerçekleşmesi olası sonuçlara yaklaşmak olduğundan, analistin elindeki olanaklara bu açıdan bakması gerekir.³⁸

Mali tablolarda yer alan kalemler arasında basit matematik ilişkileri göstermek, başka bir deyişle oranlar hesaplamak, tek başına anlam ifade etmez. Önemli olan hesaplanan oranların anlamlı bir biçimde yorumlanması ve değerlendirilmesidir.

³⁶ Ahmet Hayri Durmuş ve Mehmet Emin Arat, İşletmelerde Mali Tablolar Tahlili İlkeler ve Uygulamalar, Besinci Baskı, İstanbul: M.Ü. Nihad Sayar Eğitim Vakfı, 2000, s.172

³⁷ Çağrı Erolsun, “Firmaların kredi Değerliliği Analizi ve Raporlanması”, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006, s. 54

³⁸ Ferruh Çömlekçi, Halim Sözbilir ve Sabri Bektöre, Mali Tablolar Analizi, Birinci Baskı, İstanbul: 2006, ss.164 - 165

Oranlar, yararlı bir analiz aracı olabilmeleri için, işletme ile ilgili anlamlı soruları yanıtlamalıdır. İncelenen işletmenin cari dönem oranlarının yorumlanmasında ve değerlendirilmesinde bir takım ölçülerden yararlanılmaktadır.

- Anlamlı olduğu kabul edilen, deneyimler sonucu ulaşılmış ve yeterli olarak kabul edilmiş oranlarla karşılaştırma

İşletmenin cari oranının 2 olması, kısa vadeli borçların yerine getirilmesi açısından yeterli görülmektedir. Analiz edilen işletmenin cari oranının, bu genel ölçünün altında veya üstünde olmasına göre, analiz yapılabilir. Ancak, bu genel ölçülerle karşılaştırmalar sonucu yapılacak yorumların, yeterli ve sağlıklı olmadığını, tek başına anlamlı oran bulmanın güçlüğü ortaya çıkmaktadır.

- Birbiriyle ilişkili çeşitli oranların birlikte değerlendirilmesi

Böylece elimizdeki oranlar ile diğer oranlardan yararlanarak daha anlamlı analiz yapılabilir.

- İşletmenin önceki dönem oranları ile karşılaştırma

- Aynı endüstri kolunda faaliyet gösteren işletmelerin oranları ile veya endüstri kolundaki standart oranlarla karşılaştırma.³⁹

2.2. Rasyoların Yorumu

Aslında her rasyonun yorumu kendine özgü özellikler taşır. Bu da formülün pay ve paydasında yer alan kalemlerin kendi aralarındaki ilişkiye ve bu ilişkinin yarattığı TL, gün, yüzde, defa gibi sonuçlara dayanmaktadır. Bu bakımdan rasyolar kalemler arasındaki matematiksel ilişkiyi gösterir, fakat bu ilişkinin nedenini göstermez. Mali analist bu ilişkileri anlayabilmeli ve kullanacağı rasyoları karşılaştırma yeteneğine sahip olması gerekir. Mali analistin, rasyoların yorumunda izlemesi gereken işini kolaylaştırıcı bir takım hususlar bulunmaktadır.

- Çıkan sonucun anlamının belirlenmesi

³⁹ Öztin Akgüç, Mali Tablolar Analizi, 10. Baskı, İstanbul: 2002, ss .379 - 380

- Çıkan sonucun formülün pay ve paydasındaki kalemlerden hangisinin, ya da her ikisinin de etkisinin olup olmadığının belirlenmesi
- Çıkan sonucun işletmenin mali durumu veya faaliyet sonucuna etkisinin belirlenmesi

Bunlardan ilki, çıkan sonucun TL, gün, defa veya yüzde'den hangisini temsil ettiğini bilmektir. Bu durum bazı sonuçlar için birden fazla şekilde ifade edilebilir. Örneğin, bir rasyo sadece TL cinsinden değil aynı zamanda defa cinsinden de ifade edilebilir. Bazı durumlarda formülün sonucu pay ve paydadaki kalemlerden birinin ya da her ikisinin etkisiyle küçük veya büyük çıkabilir.

Eğer, mali analist tarafından çıkan sonucun yorumlanmasında tek tarafın etkisi dikkate alınırsa yanlış yorum ortaya çıkabilir. Bu bakımdan sonucun esas yorumuna geçmeden önce böyle bir durumun mevcut olup olmadığı belirlenip, bununda yorumda dikkate alınması gerekir.

Birinci ve ikinci aşamalar tamamlandıktan sonra sıra bulunan sonucun işletmenin incelenen yıldaki mali durumu veya faaliyet sonucu için neye işaret ettiğine ve bu durumun devam edeceği varsayımına dayanarak gelecekteki mali durumun veya faaliyet sonucunun kestirilmesine gelir. Bunun için standart rasyoların ve sektör ortalamalarının bilinmesi gerekir. Bu açıdan ortalamaların altında kalmak veya üstüne çıkmak ve kalemlerin birbirlerine olan etkisinin ne yönde olabileceği düşünülerek sonuç yorumlanmaya çalışılır.⁴⁰

2.3. Rasyolar

İşletmelerin finansal performanslarını ölçümleyip yorumlama da en yoğun şekilde kullanılan finansal analiz tekniği rasyolardır. Rasyo en basit şekliyle, bir değer bir değere oranı olarak tanımlanır.⁴¹ Oran analizi finansal tablolarda yer alan herhangi iki kalem arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Bilançodaki kalemlerin, diğeri ile ilişkisi onanırken, yatay ve dikey olmak üzere iki türlü analiz yapılabilir.

⁴⁰ Çömlekçi, Sözbilir, Bektöre, a.g.e., ss. 165 - 167

⁴¹ Cengiz Erol, Nakit Akım Yaklaşım Yöntemiyle Kredi Değerlendirmesi, 'Mali Tablolar Analizi' Ankara: T.B.B. Yayın No:167, 1991, s.51.

Bir aktif kalemin diğerk bir aktifle ya da pasif bir kalemin diğerk bir pasif kalemle ilişkilendirilmesi dikey analiz, aktif ile pasif arasındaki ilişkiler ise yatay analiz çerçevesinde incelenir. Ayrıca gelir tablosunun verileri, bilanço kalemleri ile de ilişkilendirilebilir.⁴² Mali tabloların tahlilinde oldukça sık kullanılan rasyoların önem ve üstünlüğü dolayısıyla çok değişik türleri vardır. Herkesçe kabul edilmiş, genel bir tasnif şekli olamamakla beraber rasyolar dört grup altında toplanabilir.

- Likitide Rasyoları
- Faaliyet Rasyoları
- Mali Rasyolar
- Karlılık Rasyolar

2.3.1. Likitide Analizinde Kullanılan Rasyolar

Likidite rasyoları, işletmenin kısa vadeli borç ödeme gücünü ölçmek, net işletme sermayesinin yeterli olup olmadığını saptamak için kullanılmaktadır. Firmanın faaliyetine devamı ve varlığını sürdürebilmesi için, kısa süreli borçlarını ödeme gücüne sahip olması gerekir. Bankalar verdikleri kredilerin geri dönüşünde sorun yaşamamak için kredi talebinde bulunan işletmenin, borç ödeme gücünü araştırmak, bu gücü ölçmek ve değerlendirmek zorundadır.

Bir şirketin, kısa süreli yükümlülüklerini yerine getirmede kullanabileceği iktisadi değerler, bilançosunun dönen varlıklar bölümünde yer alır. Dönen varlıklar, bir hesap dönemi içerisinde firmanın normal faaliyeti sonucu paraya çevrilebilir değerlerdir.⁴³ Likitide rasyoları kısa vadeli ve uzun vadeli likitide rasyoları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Vadesi gelmiş borçların ödeme gücü anlamındaki likitidenin

⁴² Niyazi Berk, Finansal Yönetim, 2.Baskı, İstanbul: Türkmen Kitapevi, 1995, s.28

⁴³ Mahmut Usta ve Duygu Karaca Tamuman, İstihbarat ve Mali Analiz, İstanbul: Eğitim Yayınları, 1994, s.281

ölçülmesinde kullanılanlar kısa vadeli likitide rasyoları, toplam borçların ödeme gücü anlamında gerçek likitideyi ölçen rasyolar da uzun vadeli likitide rasyolarıdır.⁴⁴

Bir işletmenin kısa vadeli borç ödeme gücünü ölçmede kullanılan başlıca rasyolar şunlardan oluşmaktadır.

- Cari rasyo
- Likitide rasyosu
- Nakit Rasyosu
- Stokların net çalışma sermayesine rasyosu

2.3.1.1. Cari Rasyo

$$\text{Cari Rasyo} = \frac{\text{Dönen Varlıklar}}{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}}$$

Elde edilen bu oran işletmenin kısa vadeli yabancı kaynaklarını dönen varlıklarla karşılayabilme derecesini gösterir ve kısa vadeli borç ödeme yeteneğinin bir ölçüsü olarak kabul edilir. Cari oranın; işletmenin kısa süreli borçlarını ödeme gücünü net işletme sermayesi tutarına kıyasla daha iyi gösteren bir ölçü olduğu kabul edilmekle birlikte, sözü edilen oran değerlendirilirken net işletme sermayesi tutarının da göz önünde tutulması yararlı bulunmaktadır. Oranın değişkenleri aynı zamanda çalışma sermayesinin de değişkenleri olduğundan orana "çalışma sermayesi" oranı da

⁴⁴ Ahmet Aksoy ve Kürşat Yalçiner, İşletme Sermayesi Yönetimi, Ankara: Gazi Kitabevi, 2008, ss. 167 - 168

denilmektedir. Aynı zamanda bankacıların itibar ettiği bir oran olarak "banker oranı" olarak da anılmaktadır.⁴⁵

Cari Oranın literatürde 2 olduğu belirtilmekle birlikte reel ekonomi, faaliyet kolu, çalışma koşulları, iş hacmi, sektör yapısı (inşaat taahhüt, karayolu taşımacılığı gibi.) vb. faktörler dikkate alındığında; oranın 2'den büyük olması yetersiz olarak yorumlanacağı gibi, 2'nin altında olması da yeterli olarak kabul edilebileceği göz önünde tutulmalıdır. Bu bakımdan dönen varlık ve kısa vadeli yabancı kaynak yapısının aşağıdaki esaslar dahilinde gözden geçirilerek cari oranın yeterli olup olmadığının saptanması gerekir.

a) İşletmenin faaliyette bulunduğu sektör

Cari oran firmanın faaliyet gösterdiği sektör itibariyle farklılıklar gösterebilir. Üretim süreci uzun olan (gemi, uçak imalatı gibi) faaliyet kollarında yüksek düzeyde stokla çalışmakta olması nedeniyle cari oran genellikle yüksek seyrederken, ulaştırma sektörü ile kamu hizmet işletmelerinde düşük bulunmaktadır. Bu nedenle cari oran değerlendirilirken firmanın faaliyet gösterdiği iş kolu göz önünde tutulmalıdır.

b) Dönen Değerlerin Bünyesi Dağılımı

Dönen varlıkların içerisinde para ve alacakların oranı ile ticari mal mevcudunun oranı, işletmenin borç ödeme yeteneğini etkiler. Ticari mal mevcudu oranının fazla veya artmakta olması, likiditenin azalmakta olduğunu gösterir.

c) İşletmenin alış ve satış koşulları

Cari oranının değerlendirilmesinde, firmanın satışlarını peşin veya vadeli yapması da önem arz etmektedir. Peşin satış yapan firmanın likiditesi vadeli satış yapan firmaya kuşkusuz daha yüksek olur. Bunun yanısıra alışlarının önemli bir bölümünü vadeli yapabilen firma, alışları için peşin ödemede bulunmakta olan firmaya göre daha düşük cari oranla faaliyet gösterebilir.

⁴⁵ Orhan Sevilengül, Kredi Müşterilerinin Finansal Tablolarının Analizi ve Türkiye Uygulamasının Değerlendirilmesi, Ankara: 1993, s.158

d) Dönen Varlıklarda Beklenebilir Değişiklikler

Stok ve menkul kıymetlerin değerlerinin düşmekte olması, bulunan cari oranın geçerlilik derecesini olumsuz yönde etkiler.

e) Mevsimlik Hareketler

İşletme çalışmalarının en yüksek olduğu zamanlarda cari oran düşük, bunun aksine stokların satılıp alacakların tahsil edildiği devrelerde ise cari oran yüksek seyredecektir. Bu çeşit bir değerlendirmeye gidebilmek için işletmenin çalışma devrelerinin bilinmesi gerekir. Her iş alanının gereksindiği likidite farklı olduğu gibi, aynı iş dalında farklı kapasite ile çalışan işletmelerin de likidite gereksinimleri farklıdır. Bu bakımdan aynı iş alanlarındaki işletmelerin cari oranlarının birbiriyle karşılaştırılması fayda sağlamayacaktır.

f) Bankalardaki Kredisi

İşletmenin bankalardaki henüz kullanılmamış kredileri var ise cari oranın değerlendirilmesinde dikkate alınmalıdır.

g) Stok Devir Hızı

Stokların süratle elden çıkarılamadığı durumlarda, firmaların likidite ihtiyacının yükselmesi beklenir. Bu çeşit firmalarda yüksek bir cari oran aranmalıdır. Stoklar kısa süreler içerisinde satılabilir ise cari oranın daha düşük olması yeterli kabul edilebilir.

h) Alacak Devir Hızı

Alacak devir hızı yüksek bulunan firmalar nakit girişi sağlama olanağına sahip bulunmakta olup, borç ödeme açısından diğer koşullar sabit kalmak kaydıyla, alacak devir hızı düşük olan firmalara kıyasla daha iyi durumda olacaktır.

i) Kısa Vadeli Yabancı Kaynak Bileşimi

Firmanın kısa süreli borçlarının hangi kaynaklardan sağlanmış olduğu cari oran değerlendirmelerinde dikkate alınmalıdır. Kısa vadeli borçların banka kredilerinden veya iştiraklerden sağlanmış olması ile alınan avanslardan kaynaklanması gibi durumlar cari oran yorumlarını önemli ölçüde etkilemektedir.

Firmanın likitide durumu çok hızlı şekilde değişebilmektedir.

Örneğin, firmanın 31.12.20x1 tarihindeki bilançosunda dönen varlıklar toplamı 5000.000 TL, kısa vadeli borçlar toplamı da 2.500.000 TL olsun. Firma 1 Ocak 20x2'de 1.000.000 TL banka kredisi kullansın.

$$\text{31 Aralık 20x1 Tarihli Cari Oran} = \frac{5.000.000}{2.500.000} = 2$$

$$\text{1 Ocak 20x2 Tarihli Cari Oran} = \frac{5.000.000 + 1.000.000}{2.500.000 + 1.000.000} = 1.7 \text{ ' dir.}$$

Aynı firmanın likitide durumu bir gün sonra hemen değişebilmektedir. Dönen varlıkların kısa vadeli borçlardan tutarsal olarak büyük olması her zaman yeterli olmayabilir. İşletme sermayesi unsurlarının kaliteli olması, yani satışa çıkarıldığı zaman gerçek değerini bulması da gerekir ki, bu durumda işletme sermayesinin tutarından çok

kalitesini analiz etmek gerekir.⁴⁶ Net işletme sermayesinin tutar olarak fazla olması firmanın her zaman borç ödeme gücünün yüksek olduğu anlamına gelmemektedir.

Örneğin,

	<u>A İşletmesi</u>	<u>B İşletmesi</u>
Dönen Varlıklar Toplamı	1.000.000	100.000
Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar	800.000	50.000
Net İşletme Sermayesi	200.000	50.000
Cari Oran	1.25	2

Örnekte görüldüğü gibi, A işletmesinin net işletme sermaye tutarı (200.000), B işletmesininkinden (50.000) fazla olduğu; fakat diğer koşullar değişmemek kaydıyla, B işletmesinin kısa süreli borçlarını ödeme gücü A işletmesine göre daha yüksektir. Bir işletmede, net işletme sermayesi arttığı halde, cari oran düşebilir. Eğer, söz konusu işletmede kısa vadeli yabancı kaynaklar ilgili dönemde dönen varlıklardan daha hızlı artmışsa cari oran, net işletme sermayesinde artış olsa dahi düşer.

Gelişmekte olan ülkelerde, sermaye piyasaların sığ olması, firmaların bankalardan uzun vadeli fon yaratma gücünün yeterli olmaması gibi sebepler dolayısıyla batı ülkeleriyle karşılaştırıldığında ülkemizde faaliyet gösteren firmaların cari oranlarının daha düşük seviyelerde olduğu görülecektir.⁴⁷

Cari oranı artıran ve azaltan nedenler bir takım nedenlerden bahsedecek olursak;

- Firmanın normal faaliyeti sonucu yarattığı kaynaklar

⁴⁶ Aksoy, Yalçiner, a.g.e., s. 169

⁴⁷ Akgüç, a.g.e., s. 382

Firmanın faaliyet döneminde elde ettiği net kar ve ayrılan amortismanlar, itfa ve tükenme payları dönen varlıkları artırır. Duran varlıklar içerisinde yer alan sabit kıymetlere amortisman ayırmak yoluyla dönen varlıklar şekline dönüşür.

- Sabit kıymetlerin satışı

Sabit kıymetlerin satışının tümü kredili ve bir yıldan uzun vadeli olmadığı sürece, karlı olsun veya olmasın dönen varlıkların değeri artar. Duran varlıkların nakden satın alınması halinde ise cari oran azalacaktır.

- Uzun Vadeli Borçlanma

Firmanın bankalardan aldıkları orta ve uzun vadeli krediler, tahvil ihracı, alınan avanslar, satıcı kredileri cari oranı artırır. Ancak sağlanan uzun vadeli krediler sabit kıymet finansmanında kullanılırsa dönen varlıklarda değişme meydana gelmeyecektir.

- Sermaye Artışı

Firma ortakları tarafından nakdi olarak sermaye artırımına gidilmesi halinde dönen varlıklarda tutarsal bazda artış yaşanacak olup, kısa vadeli yükümlülüklerde değişme olmayacağından cari oran artacaktır.

- Kısa vadeli borçların ödenmesi

Firmanın cari oranı > 1 ise firma, dönen varlıklarını kullanmak suretiyle kısa vadeli borçlarını ödemiş olsa dahi cari oranı yükselir. Kısa vadeli yabancı kaynakların dönen varlıklardan daha hızlı azalması cari oranı yükseltir.⁴⁸

2.3.1.2. Likitide Rasyosu

İşletmelerin bir yıl içinde ödenecek borçlarına karşılık, ne miktarda para ve kısa sürede paraya çevrilebilecek kıymetleri bulunduğunu gösteren orana likitide oranı denir.⁴⁹

⁴⁸ Usta, Tamuman, a.g.e., ss. 283 - 284

⁴⁹ İstihbarat ve Tahlil, Türkiye İş Bankası Eğitim Müdürlüğü Yayın No : 41, 4. Baskı, Ankara: 1992, s. 151.

Dönen Varlıklar – (Stoklar + Diğer Dönen Varlıklar)

$$\text{Likidite Oranı} = \frac{\text{Dönen Varlıklar – (Stoklar + Diğer Dönen Varlıklar)}}{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}}$$

Likidite (Asit-Test) Oranı dönen varlıklar içerisinde gösterilen Kasa + Banka + Diğer Hazır Değerler + Menkul Kıymetler + Alacaklar toplamının pasifteki kısa vadeli yabancı kaynaklar toplamına bölünmesi ile bulunur. Bu oran; cari oranı tamamlayan bir orandır. Başka bir deyimle firmanın ani kısa vadeli borç ödeme yeteneğinin daha duyarlı bir ölçüsüdür.

Genel olarak literatürde (bire-bir) oranını ideal bir ölçü olarak kabul etmekle birlikte oranın yorumunda aktivite oranlarına da dikkat edilmelidir. Şöyle ki alacakların tahsil süresinin borç ödeme süresinden kısa ve stok devir hızının yüksek olan firmalar nakit ihtiyacı asgari düzeydedir. Firmanın çalışma konusu ve faydalandığı kredi türlerine göre örneğin emtia ve vesaik karşılığı kredilerini geniş ölçüde kullanıyor ise bu kredilerin karşılığı emtia içerisinde bulunduğundan, daha düşük oranda bulunacak likidite oranı da bu açıdan yeterli sayılabilir.

Likitide (akışıklık) oranının yorumlanmasında, aralarındaki bağlantı dolayısıyla cari oranın da dikkate alınması kaçınılmazdır. Çünkü, likitide oranı tek başına ele alındığı takdirde, aktifteki para ve kısa zamanda paraya çevrilecek kıymetlerle kısa süreli borçların karşılaştırılmasına dayanır. İşletmenin tüm cari aktiflerinin hesaba katıldığı cari oranın kapsamı ise daha geniştir. Bu nedenle, işletmenin iyi bir likitide durumuna sahip olabilmesi için yalnız likitide oranının seviyesi yeterli görülmemeli, cari oranın da yeterli seviyede olması, hiç değilse doğabilecek zararları karşılayabilecek düzeyde olması gerekir.⁵⁰

Likitide rasyosu, stokların nakde çevrilmesindeki ve değerlemelerine ait yaşanan zorluklar sebebiyle ortaya çıkmıştır. Firma için satışların ekonomik kriz gibi

⁵⁰ Alp Gürus, Ticaret Bankalarımızda Finansal Analiz ve Rasyo Metodunun Uygulanması, İstanbul: ss. 62 - 63

sebepler dolayısıyla durduğunu kabul edersek likitide rasyosunun önemini daha iyi anlayabiliriz.⁵¹

2.3.1.3. Nakit Rasyosu

$$\text{Nakit Ödeme Gücü} = \frac{\text{Hazır Değerler}}{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}}$$

Nakit oranı, firmanın stoklar, ticari alacaklar (senetli ve senetsiz alacakları), ile menkul kıymetler ve gelecek aylara ait giderlerinin dışında kalan dönen varlıkların oluşturduğu hazır değerlerin kısa vadeli yabancı kaynaklara oranlanması sonucu ortaya çıkan orana denir. Bu oran, firmanın satışlarının ve alacak tahsillerinin bir süre için durması halinde ödeme gücünü ölçmekte kullanılır.

Oran sonucunun 1'den büyük veya 0,20'den küçük çıkmaması arzu edilir. Nakit oranının sonucunun 1 çıkması beklenir. Oranın 1 olması kısa vadeli borçların tamamının işletmenin nakit ve nakit benzeri değerleriyle rahatlıkla karşılanabileceği şeklinde yorumlanır.⁵²

Bu, nakitle ödenecek her bir liralık kısa vadeli borca karşılık dönen varlık içinde bir liralık hazır değer mevcut olması anlamına gelir. Fakat daha düşük oranın olumsuz yorumlanmaması gerekir. Eğer satışlar ve alacakların tahsil kabiliyeti iyi ise daha düşük bir nakit oranı ile çalışmak işletme açısından sorun yaratmayacaktır.

2.3.1.4. Stokların Net Çalışma Sermayesine Rasyosu

$$\text{Stokların Net Çalışma Sermayesi Rasyosu} = \frac{\text{Stoklar}}{\text{Net Çalışma Sermayesi}} * 100$$

⁵¹ Çömlekçi, Sözbilir, Bektöre, a.g.e. s. 169

⁵² Nejat Akıncı ve Nalan Erdoğan, Finansal Tablolar ve Analizi, 4 Baskı, İzmir: Barış Yayınları, 1995, s.260.

Bu oran, net işletme sermayesinin ne kadarının stoklara bağlanmış olduğunu ifade etmektedir. Bu yüzdenin yüksek veya düşük çıkması duruma göre olumlu veya olumsuz olarak yorumlanabilir. Çünkü, stok devir hızı yüksek olan, karlı çalışabilen ve alacaklarının tahsil kabiliyeti yüksek olan işletmelerde oranın büyük çıkması sorun oluşturmazdır. Burada önemli olan net işletme sermayesinin kullanılacağı kalemler ön plana çıkmaktadır.

Çıkan oran sonuçları firmanın özel durumuna göre değerlendirilmelidir. Oranın 1 olması halinde net işletme sermayesinin bütününün stoklardan oluştuğu, bu nedenle günlük faaliyetlerin aksayacağı ve dönen varlıkların stok ağırlıklı olup borç ödeme gücünün zayıf olacağı anlamına gelmektedir. Bunun için çok düşük olmamak kaydıyla oranın 1'in altında çıkması istenir.⁵³

2.3.2. Faaliyet Analizinde Kullanılan Rasyolar

Faaliyet oranlarına verimlilik oranları adı da verilmektedir. Bu oranlar, aktif kıymetlerin işletme faaliyetlerinde kullanılmaları sırasındaki etkililik derecesini gösterir. Faaliyetlerin etkili şekilde yürütülüp yürütülemediğinin ölçümünde aşağıda belirtilen oranlar kullanılmaktadır.

- Alacak Devir Hızı
- Alacak Tahsil Süresi
- Stok Devir Hızı
- Borç Devir Hızı
- Öz Varlık Devir Hızı
- Aktif Devir Hızı

⁵³ Çömlekçi, Sözbilir, Bektöre, a.g.e. s. 171

- Özsermaye Devir Hızı
- Duran Varlık Devir Hızı
- Faaliyet Döngüsü

2.3.2.1. Alacak Devir Hızı

Firmanın hazır değerlerinden sonra borç ödemede kullanacağı kaynak ticari alacaklar olduğundan, mali analistler, kredi isteyen firmanın alacaklarının kalitesi, daha açık bir deyişle alacakların tahsil kabiliyeti ve likitidesi ile yakından ilgilidir. Alacak devir hızı veya alacakların paraya dönüşüm çabukluğu, alacakların ortalama tahsil süresi, bir firmanın alacaklarının tahsil kabiliyetini, likitidesini gösteren iyi bir ölçüdür. Senetli ve senetsiz alacakların toplamının net satış tutarına bölünmesi yoluyla hesaplanabilen bu oranın küçük bir değer taşıması, firmanın alacak devir hızının yüksek olduğunu gösterir.

$$\text{Alacak Devir Hızı} = \frac{\text{Kredili Satışlar Tutarı}}{\text{Ortalama Ticari Alacaklar}}$$

Uygulamalarda firmaların kredili satış tutarı yerine genellikle net satışlar kullanılarak hesaplanmaktadır.⁵⁴ Bu oran ticari alacakların satışlar içerisinde yüksek bir oran oluşturup oluşturmadığını, yani kredili (vadeli) satışların peşin satışlardan fazla olup olmadığını gösterir. Oranın yüksek çıkması, satışların çoğunlukla kredili (vadeli) yapıldığına veya kredili satışlarda uzun süreler tanındığına işarettir. Bu oran aracılığıyla ticari alacakların ortalama tahsil süresi hesaplanır. Bunun için bulunan yüzde sayısını 365 ile çarpmak yeterlidir.

Oran %20 ise ortalama tahsil süresi $0.20 * 365 = 73$ gündür.

⁵⁴ Akgüç, Mali Tablolar Analizi, s.416

Ortalama süre, ticari alacaklar bakiyesinin, satışların günlük ortalamasına bölünmesi şeklinde de hesap edilebilir.

Ticari alacaklar bakiyesi 876.000.-TL, yıllık satış hacmi 2.190.000.-TL ise;

Günlük ortalama satış = $2.190.000/365 = 6.000$ 'dir.

Buna göre ortalama süre = $876.000/6.000 = 146$ gün olur.

Bu şekilde hesaplanan ortalama süre kredili satışların ortalama süreleri değil, tüm satışların ortalama süresidir. Kredili satışlara ait ortalama sürenin hesaplanabilmesi için, kredili yıllık satışlar toplamının bilinmesine gerek vardır. Kredili satış tutarını bulmak her zaman mümkün olmadığından ticari alacakların satışlara ait oranı hesaplanırken eldeki verilerle yetinilmektedir. Firmanın alacaklar toplamı, dönen varlıklar arasında büyük bir yekün oluşturuyorsa, bu alacaklarının gerçek duruma uygun olup olmadığını anlamak üzere esaslı bir şekilde inceleme yapılması gerekir.

2.3.2.2. Stok Devir Hızı

Stok devir hızı oranları, stokların ortalama ne kadarlık süre içinde, satış veya kullanım yoluyla, tüketildiğini gösterir. Stok devir hızının yükselmesi belirli miktardaki satışı sağlayabilmek için daha az stok bulundurulduğunu anlatır.⁵⁵

Özellikle işletmelerin incelenmesinde stok devir hızı;

- Stoktaki malların kalitesi,
- Satış çalışmalarının verimi,
- Malların satış kabiliyeti,

hakkında fikir edinmek için kullanılabilecek bir tahlil aracıdır. Stok devri ne kadar süratliyse kar toplamı o oranda fazla, stoklara bağlı sermayenin işlerlik derecesi de o derece yüksek olur. Stoklardaki malların kolaylıkla satılabilir türden oldukları anlaşılırsa bu durum stoklara bağlanacak para miktarını azaltıcı bir unsur olarak kabul

⁵⁵ Orkun Köse, "Kredi Verme Açısından Mali Tabloların Tahlili ve Örnek Uygulama", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1998, s.72.

edilir. Yüksek stok devir hızı firmanın benzer firmalardan daha ucuza satış yapması olanağı verir.

Stok devir hızı için belirli bir oran vermek mümkün değildir. Stok devrinin yeterli düzeyi her iş alanı için ayrı ayrı olmak üzere saptanabilir. Stok devir hızının yıllar itibariyle seyri özellikle incelenmelidir.

Stok devir hızı uygulamada çeşitli şekillerde hesaplanmaktadır:

(i) Stok devir hızının, satışların maliyetinin ortalama stok miktarına bölünmesi yoluyla hesaplanması

$$\text{Stok Devir Hızı} = \frac{\text{Satışların Maliyeti}}{\text{Ortalama Stok}}$$

Bir hesap dönemine ait ortalama stok tutarı, hesap dönemi başında ve sonundaki stok rakamlarının basit aritmetik ortalamasının alınması yoluyla hesaplanabilir

$$\text{Stok Devir Hızı} = \frac{\text{Satışların Maliyeti}}{(\text{Dönem Başı Stoku} + \text{Dönem Sonu Stoku}) / 2}$$

Bir firmanın stokları, hesap döneminde büyük dalgalanmalar göstermiyorsa veya kararlı bir artış temposu içinde ise ortalama stokun, hesap dönemi başı ve dönem sonu stoklarının toplanarak ikiye bölünmesi yoluyla hesaplanması bir sakınca doğurmaz. Bu şekilde hesaplanan ortalama stok miktarı, çok az hata payı taşır.⁵⁶ Fakat hesap döneminde özellikle mevsimlik hareketlerin etkisiyle stokları büyük

⁵⁶ Akgüç,a.g.e., s.263

dalgalanmalar gösteren firmalar için, daha karmaşık ortalama hesaplama yöntemleri kullanılarak ortalama stok miktarı bulunabilir.

(ii) Net satış hasılatının ortalama stok tutarına bölünmesi yoluyla stok devir hızı hesaplanması

$$\text{Stok Devir Hızı} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Ortalama Stok}}$$

Stok devir hızı bu şekilde hesaplandığında, oranın pay ve paydasında yer alan rakamlar farklı şekillerde değerlendirildiklerinden tutarlılık kaybolmakta ve bulunan stok devir hızı hata payı taşımaktadır. Gerçekten oranın payı satış fiyatı üzerinden paydası (ortalama stok) ise maliyet bedeli ile gösterilmektedir. Stok devir hızı bu şekilde hesaplandığında, firmanın dönemler itibariyle brüt satış karı oranındaki dalgalanmalar da stok devir hızını etkiler. Stok devir hızı, brüt satış karı oranındaki dalgalanmaların da etkisini taşır.

Stok devir hızının, "Net Satışlar / Ortalama Stok" şeklinde hesaplanması durumunda, gerçeğe yakın bir stok devir hızının saptanabilmesi için düzeltmenin yapılması gerekli olmaktadır. Düzeltme, oranın pay ve paydasında yer alan rakamların değerlendirilmesinde tutarlılık sağlamak suretiyle yapılabilir. Daha açık bir deyişle ortalama stok rakamı da maliyet bedeli ile değil satış fiyatı ile değerlendirilerek stok devir hızı bulunur.

Firmanın stok devir hızının artması genellikle stokların daha etkin bir biçimde yönetilmesinin göstergesi olarak kabul edilir. Stok devir hızının yükselmesi koşullar aynı kalmak üzere firmanın daha fazla kar elde etmesine olanak verdiği gibi, belirli bir iş hacmine ulaşmak için finansman gereksinimini de azaltır.⁵⁷

Başka bir deyişle stok devir hızı artan firma, stoklara göreli olarak daha az kaynak bağlamak olanağını elde eder. Stok devir hızı yüksek olan bir firma daha düşük

⁵⁷ Akgüç,a.g.e., s.264

cari oranla çalışabilir ve bu düşüklük firmanın yükümlülüklerini yerine getirmede bir sorun yaratmayabilir.

Ayrıca stok devir hızı yüksek olan bir firma, genellikle daha etkili bir rekabet olanağına sahiptir. Böyle bir firma kar marjını azaltarak satış hacmini genişletebilir. Satış hacminin genişlemesi, kar marjı düşmüş olsa bile, firmanın karım artırabilir. Ancak stok devir hızının artması, her zaman için daha yüksek bir kar sağlanması sonucunu doğurmaz. Firma, büyük ölçüde kardan fedakarlık yaparak iş hacmini genişletmiş olabilir veya firmanın üretim maliyeti ve satış giderleri, satış hacmindeki gelişmeden daha hızlı artabilir. Bu durumlarda firma, stok devir hızının artmış olmasına karşın, daha düşük düzeyde kar elde edebilir.⁵⁸

Stok devir hızının fazla olması, belirli bir iş hacminin daha düşük bir sermaye ile çevrildiğini, başka bir deyişle stok finansmanına bağlanan sermayenin minimum seviyede olduğunu gösterir. Buna karşılık stok devir hızının azalması, net çalışma sermayesinin nispeten daha büyük bir kısmının stoklara yatırıldığını işaret eder.⁵⁹

2.3.2.3. Borç Devir Hızı

Borç devir hızı kuramsal olarak,

Kredili Alımlar

Borç Devir Hızı = ----- şeklinde hesaplanmalıdır.

Ortalama Ticari Borçlar

Ancak uygulamada,

Satışların Maliyeti

Borç Devir Hızı = -----

Ticari Borçlar

⁵⁸ Akgüç, a.g.e., s.262

⁵⁹ Ralph D. Kennedy ve Stewart Y. Mc. Mullen, Çev. Atilla Gönenli, İstanbul, 1967, s. 445

şeklinde hesaplanmaktadır. Doğru ve tutarlı olanı, kredili alımların ticari borç tutarına bölünmesidir. Ancak kredili alım tutarının saptanamadığı durumlarda oranın paydasında satışların maliyetine yer verilebilir.

Oranın paydasında tüm borçlar değil yalnız ticari borçlar yer almalıdır. Bu oran hesaplanırken, paydada firmanın uzun vadeli ticari borçlarına da yer verilmelidir. Ticari borçlar, senetli ve senetsiz borçları da içerdiğinden, oran hesaplanırken, senetli borçlar da kayıtlı değerleri ile dikkate alınmalıdır. Senetli borçların tasarruf değeriyle değil, daha açık bir deyişle bilanço gününe indirgenmiş değeriyle değil muhasebe kayıtlarındaki değeri ile hesaba katılması daha tutarlıdır.

Ticari borçların ortalama ödeme süresi de;

Ticari Borçlar x 365

----- şeklinde hesaplanır.⁶⁰

Kredili Alımlar (veya Satışların Maliyeti)

Firmalarda ticari borçların ortalama ödeme süresinin uzaması, borç devir hızının yavaşlaması, finansman olanağı yaratır. Bu nedenle finansman gereksinimini azaltması yönünden, borç devir hızının yavaşlaması olumludur. Firma piyasa koşullarından yararlanarak bu süreyi uzatabilir. Borç ödeme süresinin uzaması, firmanın ödeme güçlüğü içinde bulunmasından, vadesi gelen borçların yenilenmesinden de kaynaklanabilir. Analistin borç ödeme süresi uzamasında hangi etken ya da etkenlerin geçerli olduğunu araştırması gerekir.

2.3.2.4. Özvarlık Devir Hızı

Öz sermaye (öz varlık) devir hızı, hesap dönemindeki net satışların ortalama öz sermaye tutarına bölünmesi yoluyla hesaplanır.

⁶⁰ Akgüç, a.g.e., s.269.

Net Satış Tutarı

Öz Sermaye (Özkaynak) Devir Hızı = -----

Ortalama Öz Sermaye

Söz konusu oran, bir firmanın öz sermayesini ne ölçüde verimli kullandığını ifade eden bir göstergedir. Bu oranın paydasında yer alan öz sermaye, firmanın yılsonundaki öz sermayesi olabileceği gibi, incelenen döneme ilişkin ortalama tutar da olabilir. Öz sermayesi sürekli artış gösteren bir firmada yılsonu öz sermaye tutarı yerine, oranın hesabında ortalama tutarın kullanılması daha doğrudur.

Bir firmanın öz sermayesinin devir hızının yeterli olup olmadığı konusunda, aynı faaliyet kolundaki diğer firmalarla veya aynı firmanın geçmiş yıllar sonuçları ile karşılaştırmalar yapılmak suretiyle sonuca varılabilir. Öz sermaye devir hızı değişik yorumlara yol açabilecek oranlardan biridir.⁶¹

Gerçekten, analiz edilen firmanın öz sermayesinin devir hızının yüksek oluşu, (i) firmanın sermayesini ekonomik, etkin bir biçimde kullandığını gösterebileceği gibi (ii) firmanın öz sermayesinin yetersiz oluşunun ve firmanın finansmanda geniş ölçüde yabancı kaynaklardan yararlanmasının bir sonucu da olabilir.

Bu yorumlardan hangisinin geçerli olduğu, firmanın öz sermayesinin yeterli olduğu saptanmışsa, söz konusu firmada öz sermaye devir hızının yüksekliği, sermayenin etkin bir şekilde kullanıldığını gösterir. Büyük ölçüde yabancı kaynaklarla finanse edilmiş bir firmada ise, öz sermaye devir hızının yüksek oluşu, öz sermaye yetersizliğinin diğer bir göstergesidir. Bir firmanın iş hacmine kıyasla sermayesinin yetersiz oluşu, firmayı kredilendiren bankaları yakından ilgilendiren bir konudur. Böyle bir durumda diğer koşullar aynı kalmak üzere bankanın emniyet payı düşük demektir.

⁶¹ Akgüç, a.g.e., s.270.

2.3.2.5. Aktif Devir Hızı

$$\text{Aktif Devir Hızı} = \frac{\text{Net satışlar}}{\text{Ortalama Aktif Toplamı}}$$

Net satış tutarının ortalama aktif toplamına bölünmesi suretiyle hesaplanır. Ortalama aktif toplamı dönem başı ve dönem sonu aktif toplamlarının 2'ye bölünmesi ile elde edilir.

Firmanın mevcut kaynaklarının etkin kullanıp kullanmadığının göstergesi olan oran; firmada sermaye ve emek yoğunluğu ile varlık kullanımı hakkında bilgi verir. Aktif devir hızı, firmanın varlık yapısı içerisinde duran varlıklarının göreceli önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda aktif yapısı varlık devir hızını etkilemektedir.

Aktif devir hızı yavaş iş kollarında maddi duran varlıklar yapı içerisinde genellikle önemli yer tuttuğundan bu durum karlılığı etkilemekte ve iş riskini yükseltmektedir. Bu nedenle söz konusu alanlarda faaliyet gösteren firmaların ürünlerine olan talep önem kazanmaktadır. Buna karşılık aktif devir hızı yüksek olan iş kollarında talebe göre varlık ayarlaması daha kolay yapılabildiğinden iş riski de o ölçüde azalabilmektedir.

Aktif devir hızının yavaş olması firmada tam olarak kullanılmayan varlıkların bulunduğuna işaret edebilir. Buna karşın firmanın duran varlıklarını yeniden değerlemeye tabi tutup tutmadığı aktif devir hızını yorumlarken dikkate alınmalıdır.⁶²

2.3.2.6. Öz kaynak Devir Hızı

Öz sermaye (öz varlık) devir hızı, hesap dönemindeki net satışların ortalama öz sermaye tutarına bölünmesi yoluyla hesaplanır.⁶³

⁶² Ziraat Bankası, a.g.e. s.83.

⁶³ Çömlekçi, Sözbilir ve Bektöre, a.g.e., s.180.

Net Satış Tutarı

Öz Sermaye (Özkaynak) Devir Hızı = -----⁶⁴

Öz Sermaye

Söz konusu oran, bir firmanın öz sermayesini ne ölçüde verimli kullandığını ifade eden bir göstergedir. Bu oranın paydasında yer alan öz sermaye, firmanın yıl sonundaki öz sermayesi olabileceği gibi, incelenen döneme ilişkin ortalama tutarda olabilir. Öz sermayesi sürekli artış gösteren bir firmada yılsonu öz sermaye tutarı yerine, oranın hesabında ortalama tutarın kullanılması daha doğrudur.

Bir firmanın öz sermayesinin devir hızının yeterli olup olmadığı konusunda, aynı faaliyet kolundaki diğer firmalarla veya aynı firmanın geçmiş yıllar sonuçları ile karşılaştırmalar yapılmak suretiyle sonuca varılabilir.

Öz sermaye devir hızı değişik yorumlara yol açabilecek oranlardan biridir. Gerçekten, analiz edilen firmanın öz sermayesinin devir hızının yüksek oluşu, (i) firmanın sermayesini ekonomik, etkin bir biçimde kullandığını gösterebileceği gibi (ii) firmanın öz sermayesinin yetersiz oluşunun ve firmanın finansmanda geniş ölçüde yabancı kaynaklardan yararlanmasının bir sonucu da olabilir.

Bu yorumlardan hangisinin geçerli olduğu, firmanın öz sermayesinin yeterli olduğu saptanmışsa, söz konusu firmada öz sermaye devir hızının yüksekliği, sermayenin etkin bir şekilde kullanıldığını gösterir. Büyük ölçüde yabancı kaynaklarla finanse edilmiş bir firmada ise, öz sermaye devir hızının yüksek oluşu, öz sermaye yetersizliğinin diğer bir göstergesidir.

Bir firmanın iş hacmine kıyasla sermayesinin yetersiz oluşu, firmayı kredilendiren bankaları yakından ilgilendiren bir konudur. Böyle bir durumda diğer koşullar aynı kalmak üzere bankanın emniyet payı düşük demektir.

⁶⁴ Gücenme, a.g.e., s.178.

Firmanın, satış hacmine oranla öz sermayesinin fazla oluşu; öz sermaye devir hızının yavaşlığı, özellikle firmanın yöneticilerini ilgilendiren bir sorundur. Öz sermaye devir hızının düşük oluşu, sermayenin firmada verimli bir şekilde kullanılmadığını gösterebilir. Böyle bir durum, kuşkusuz firmanın öz sermaye karlılığı üzerinde olumsuz etki yapar.

2.3.2.7. Dönen Varlık Devir Hızı

Bir firmanın işletme sermayesi yönetiminde etkinlik ölçülerinden biri hatta başlıcası, işletme sermayesi veya dönen varlık devir hızıdır.

Net Satışlar

Dönen Varlık Devir Hızı = -----

Ortalama Dönen Varlık⁶⁵

Firmada işletme sermayesi devir hızının artması, aynı iş hacmi için gerekli finansman ihtiyacını azaltır. İşletme sermayesi devir hızı, yıldaki gün sayısına bölünmek yoluyla (365/İşletme Sermayesi Devir Hızı) firmanın kaç günlük işletme sermayesi ile çalıştığı hesaplanabilir. Bu sürenin kısalması başka bir deyişle işletme sermayesi devir hızının yükselmesi, olumlu olarak yorumlanır.

2.3.3. Finansal Yapı Analizinde Kullanılan Rasyolar

Firma ölçülü bir şekilde finanse edilmiş midir? Firmaya kredi verenlerin, özellikle orta ve uzun süreli kredi verenlerin emniyet payı yeterli midir? Firma, uzun vadeli yükümlülüklerini karşılayabilir mi? Bu ve benzeri soruları yanıtlamak için genellikle firmanın kullandığı yabancı kaynaklarla (borçlarla) öz sermaye arasında hesaplanan çeşitli oranlardan yararlanılmaktadır.

Mali bünye analizinde kullanılan oranlar başlığı altında toplanan oranlar, firmanın faaliyet sonucu zarar etmesi varlıklarının değer yitirmesi veya gelecek yıllarda

⁶⁵ Çömlekçi, Sözbilir ve Bektöre, a.g.e., s.180.

tahmin edilen tutarda fon yaratamaması durumunda söz konusu firmanın, uzun süreli yükümlülüklerini yerine getirip getiremeyeceği konusunda da önemli ipuçları sağlarlar.

2.3.3.1. Öz sermaye / Aktif veya Pasif Toplamı

$$\frac{\text{Öz Sermaye}}{\text{Varlık Toplamı}} \quad \text{veya} \quad \frac{\text{Öz Sermaye}}{\text{Yabancı Kaynaklar + Öz Sermaye}}$$

Bu oran, varlıkların yüzde kaçının işletme sahip veya sahipleri tarafından finanse edildiğini gösterir. Öz sermaye oranı olarak da adlandırılan bu rasyo, özellikle orta ve uzun süreli kredi verenlere bir işletmenin mali gücünü gösterir.

Öz sermaye oranının göstermiş olduğu eğilim, bir işletmenin uzun süreli borç ödeme gücünü ortaya koyan, iyi bir ölçüdür. Bu oranın yüksek olması, işletmenin faiz yükünün göreceli olarak düşük olduğunu ve uzun süreli borçlarını ödeyememe nedeniyle mali yönden zor duruma düşme olasılığının az olduğunu gösterir. Bu oranın zaman içerisinde artış eğilimi göstermesi genellikle finansal açıdan iyi bir yönetimin göstergesi olarak yorumlanır.

Yukarıda da kısmen belirtildiği gibi, bir işletmenin iktisadi varlıklarının devamının veya büyük bir bölümünü öz sermaye ile fonlanması, işletmeye kredi verenler için güvence oluşturur; fakat böyle bir durum aynı zamanda, işletmenin nispeten düşük maliyetli yabancı kaynaklardan yararlanmadığını da gösterebilir.⁶⁶

Bir işletme daha düşük maliyetli yabancı kaynaklardan yararlanmak yoluyla öz sermayesinin karlılık oranını artırabilir. Eğer satışlarda kar marjı yüksekse işletme, nispeten az öz sermaye kullanmak yoluyla, Kar/Öz sermaye oranını yükseltebilir. Ancak bir işletme için önemli olan, yatırımının emniyeti ile yüksek kar veya zarar riski arasında denge kurmaktır. İşletme, yatırımının emniyetini artırırken karlılık oranını düşürebilir; buna karşılık karlılık oranını artırırken emniyeti azaltabilir.

⁶⁶ Akgüç, a.g.e., s.271

Her işletme, finansman biçimini saptarken emniyet ve kar amaçlarını bağdaştırmak durumundadır. Bir işletmenin öz sermaye oranının düşük olması, spekülâtif olarak nitelendirilebilecek bir finansman şeklidir. Böyle bir durumda işletme, büyük karlar sağlayabileceği gibi, fiyatların düşmesi halinde ekonomideki durgunluk dönemlerinde, faiz ve anapara taksitlerini ödemede zorluklarla karşılaşarak ağır zararlara uğrayabilir. Hatta varlığını sürdüremeyerek tasfiye dahi olabilir.

Birçok küçük veya orta büyüklükteki işletmenin yabancı kaynaklarının tamamı veya büyük bir bölümü kısa süreli borç niteliğindedir. Bu işletmelerde öz sermaye oranının düşük olması, işletmenin aşırı derecede kısa süreli kaynak kullandığını gösterir ki, fiyatlarda beklenmeyen düşüşler, satış veya alacakların tahsilinde karşılaşılan güçlükler, ekonomik hayattaki durgunluk, mali bakımdan işletmeyi zor durumda bırakabilir. Finansmanda öz kaynak payının yüksekliği işletmenin ekonomik durgunluğa karşı direncini artırır.⁶⁷

2.3.3.2. Yabancı Kaynak / Öz sermaye

Yabancı Kaynak / Öz Sermaye oranı, bankaların kredi analizlerinde üzerinde önemle durdukları, kredilendirme kararlarında etkili olan oranlardan biridir. Anılan oran firmanın kısa ve uzun süreli yabancı kaynak toplamının öz sermayeye bölünmesiyle hesaplanmaktadır.

Yabancı Kaynak Toplamı

Öz Sermaye (Öz Kaynak)

Yabancı Kaynak / Öz Sermaye oranı, firmanın borçlanma yoluyla, sağladığı işletme dışı kaynaklar ile, firma sahip veya sahiplerinin kattığı sermaye arasındaki ilişkiyi gösterir. Bir firmanın maddi olmayan duran varlıkları (hakları) önemli tutarlara ulaşıyorsa, anılan oranın belirlenmesinde, maddi olmayan duran varlıklarla, gelecek

⁶⁷ Akgüç, a.g.e., s.278

aylara ve/veya yıllara ait giderlerin (peşin ödenmiş giderlerin) bilançoda görülen değerleri, öz sermaye toplamından indirilerek oranın "Yabancı Kaynak / Maddi Öz Sermaye" şeklinde hesaplanması daha uygun olur.⁶⁸

Maddi öz sermaye hesaplanırken, finansal kiralama yoluyla ekonomik mülkiyeti edinilen duran varlıklarla, yap, işlet, devret yönetimi gereği maddi olmayan duran varlıklar arasında gösterilen tesisler, öz sermaye tutarından indirilmemeli; söz konusu varlıklar, analizde maddi duran varlıklar gibi dikkate alınmalıdır.

A.B.D.'deki bankalar firmanın varlıklarının likiditesinin yüksek oluşu, alacaklarını süratle paraya çevirmesi, satışlarının dalgalanma göstermemesi gibi koşulların varlığı halinde, "kredi verenlerin firmaya sağladıkları kaynakların, firma sahip veya sahiplerinin sağladıkları kaynak tutarını aşmaması" kuralına istisna tanımakta; başka bir deyişle "Yabancı Kaynak / Maddi Öz Sermaye" oranı "1" veya % 100'den büyük olsa dahi, ilgili firmaya, diğer etmenlerin olumlu olması durumunda kredi vermektedirler.

Ülkemiz gibi öz sermaye sağlanmasında kurumsal güçlük bulunan ve enflasyonun süregelenleştği ülkelerde, anılan oranın 1'den veya % 100'den büyük olmasını normal karşılamak gerekir. Ancak bu oranın çok yüksek oluşunun risk arttırdığı da, kredi analizlerinde dikkatten kaçmamalıdır.

Özellikle likidite riski yüksek, satışları dalgalanma gösteren, şarta bağlı borç tutarı fazla, öz sermayesinin önemli bir bölümü değer artış fonundan veya enflasyon düzeltmesinden oluşan firmalarda Yabancı Kaynak / Öz Sermaye oranının yüksekliği, aşırı fonlama riskini gösterir. Likidite riski yüksek, satışları düzenli gelişme göstermeyen, aşırı şarta bağlı borçları olan öz sermayesinin önemli bölümü değer artış fonundan veya enflasyon düzeltme farkından oluşan firmalar daha düşük bir Yabancı Kaynak / Öz Sermaye oranı ile çalışmalıdırlar.

Bu tür firmalarda düşük düzeyde "Yabancı Kaynak / Öz Sermaye" oranı aranmalıdır. "Yabancı Kaynak / Öz Sermaye" oranının yüksekliği bir yandan riski

⁶⁸ Akgüç, a.g.e., ss.272-273.

artırmakla beraber, öte yandan firmanın finansal kaldıraçtan, koşullar elverişli olduğu takdirde, daha fazla yararlanmasına da yol açabilir.

2.3.3.3. Banka Kredileri / Öz sermaye

Banka kredilerinin öz sermayeye oranı, firmalarda banka kredilerinin ağırlığı konusunda bir görüş verir. Kullanılan banka kredilerinin firmanın öz sermayesini aşmaması, bu oranın $< \% 100$ 'den veya " <1 " olması gerektiği genel bir kural olarak söylenebilir.

Bir firmanın finansmanda normal ölçüler üstünde banka kredisi daha genel olarak finansal borç kullanması bir risk göstergesidir. Firmanın diğer kaynaklardan fon sağlayamadığını gösterdiği gibi, finansal borçlar bu kapsamda banka kredileri genellikle maliyeti yüksek kaynaklardır. Ayrıca bu kaynaklar, işletmenin iş hacmindeki gelişmelere göre kendiliğinden (spontane) oluşmadıkları gibi, koşulların elverişsiz olduğu dönemlerde yenilenmeleri, ertelenmeleri de çok zordur. Genelde değişken faizli ve kısa süreli olmaları, özellikle faizlerin yükseldiği dönemlerde işletmelere ilave yükler, ödeme güçlükleri de getirmektedir. Satıcı kredileri ise, genelde belirli bir vadeye ve ödeme planına bağlanmış finansal borçlara göre daha esnektirler.

2.3.3.4. Yabancı Kaynak / Aktif Veya Pasif Toplamı

Kaldıraç veya borçlanma oranı olarak da nitelendirilen bu oran, varlıkların yüzde kaçının yabancı kaynaklarla finanse edildiğini belirler. Söz konusu oranın yüksek olması, firmanın spekülatif tarzda finanse edildiğini kredi verenler açısından emniyet marjının dar olduğunu, firmanın faiz ve ana para taksitlerini ödeyememe nedeniyle mali yönden güç durumlara düşme olasılığının yüksek olduğunu gösterir.⁶⁹

Öte yandan "Yabancı Kaynak / Varlık Toplamı" oranının yüksek oluşunun firma sahiplerine sağlayacağı bazı yararlar da vardır. Sözü edilen oranın yüksek olması durumunda, firma sahip veya sahipleri, az bir sermaye ile çok geniş kaynak kullanımına egemen olabilecekleri gibi, firmanın olağan faaliyetinden sağladığı kar oranının yabancı

⁶⁹ Akgüç, Mali Tablolar Analizi, s.394.

kaynak maliyetini aştığı durumlarda da, öz sermaye karlılık oranını yükseltmek, teknik bir deyişle finansal kaldıracın olumlu etkisinden yararlanma olanağını da elde ederler. "Yabancı Kaynak / Varlık Toplamı" oranı, firmanın "Kar / Öz Sermaye" oranını belirleyen başlıca etmenlerden biridir.

Firma sözü edilen oranı değiştirmek yoluyla, öz sermaye karlılığını artırabilir. Firmanın kaynakları arasında firmaya sabit yük getiren yabancı kaynakların varlığı, finansal kaldıraç etkisi doğurmaktadır. Firmaya sabit yük getiren kaynakların toplam kaynaklar içinde payı arttıkça, firmanın karlılığı üzerinde finansal kaldıracın etkisi de artmaktadır.

"Faiz ve Vergiden Önce Kar / Kaynaklar toplamı" oranı, yabancı kaynak maliyetinden yüksek olduğu sürece, firma, finansmanda daha fazla borç kullanarak, "Yabancı Kaynak / Varlık Toplamı" oranını yükselterek faiz sermaye karlılığını olumlu yönde değiştirebilir. Ancak firmanın söz konusu oranı sürekli olarak yükselterek, kaldıraç etkisinden sınırsız bir şekilde yararlanma olanağı yoktur.

Gerek kredi verenlerden, gerek firmanın sahip veya ortaklarından gelen tepkiler, firmanın yabancı kaynak kullanımını sınırlarlar. Firmanın varlığını tehlikeye düşürmek istemeyen firma sahipleri yabancı kaynak kullanımını frenleyecekleri gibi; firmanın borç yükü arttıkça, kredi verenler de kredi şartlarını ağırlaştıracak, kredi fiyatını riski de karşılayacak şekilde yükseltecek ve nihayet firma için öngördükleri borçlanma limitine ulaşılması halinde de kredi vermeyi durduranlardır. Bu açıklanan nedenler, bir firmanın "Yabancı Kaynak / Varlık Toplamı" oranının belirli bir düzeyin üstüne yükselmesini önleyici etki yapmaktadır.

2.3.4. Karlılık Analizinde Kullanılan Rasyolar

İşletmenin amacı kardır. Başarı dereceleri elde edilen karla ölçülür ve sermaye sahipleri işletmeye koydukları fonlardan mümkün olan karın en yüksekini almak isterler. Mali tablolar işletmenin inceleme döneminde ne miktarda kar elde ettiğini ortaya koyar.

Bir işletmenin elde ettiği karın değerlendirilebilmesi için; sermayenin alternatif kullanım alanlarında sağlayabileceği gelir, genel ekonomik koşullar, aynı endüstri kolunda benzer işletmelerin kar oranları, geçmiş yıllarda karın göstermiş olduğu eğilim, işletmenin planladığı kar hedefleri gibi faktörlerinin göz önünde bulundurulması gerekir.

Karlılık müteşebbisin politikasında ne dereceye kadar başarı sağladığını gösterir. Çünkü karlılık; gider, sürüm, fiyat, ücret ve kazanç gibi faktörler arasındaki uyumlu bağıntıların sonucuna göre değerlendirilir.⁷⁰ Kapitalist bir ekonomide firmalar, kar sağlama amacıyla kurulmuş olduklarından kar, firma sahip veya sahipleri açısından büyük önem taşır. Kar elde etmeyen firmaların uzun süre faaliyetlerini sürdürmelerine, varlıklarını devam ettirmelerine olanak yoktur.

Zarar, firmanın öz sermayesinde azalışa ve uzun sürede öz sermayenin tamamen yok olmasına yol açar. Zarar bir yana, firmanın sermayenin alternatif kullanım alanlarına kıyasla daha düşük oranda kar sağlaması dahi, firmanın varlığını tehlikeye düşürerek, uzun sürede tasfiyesine yol açabilir.

Gerçekten kar oranı düşük olan firmaların yeni sermaye cezbetme olanakları olmadığı gibi, söz konusu firmalarda mevcut sermayenin dahi daha karlı alanlara yönelmesi olasılığı yüksektir. Ayrıca, kar oranı düşük firmaların, yetenekli yöneticiler, deneyimli personel bulma ve çalıştırma (istihdam etme), araştırma-geliştirme faaliyetlerine kaynak ayırma, etkili tanıtım kampanyaları yürütme olanakları çok sınırlıdır. Bu olanaklardan yoksun veya yararlanmaları sınırlı olan firmaların, piyasada rekabet güçlerini, pazar paylarını korumaları sürdürmeleri zordur.

Piyasada rekabet gücü zayıflayan veya kaybolan firmalar, bankalar açısından riski çok yüksek olan firmalardır. Bu nedenle bankalar, kredi isteklisi firmaların karlılık durumları ile de yakından ilgilenmek gerektiğini duyarlar. Kredi isteklisi firmanın karlılık durumu, özellikle orta ve uzun süreli kredi taleplerinin değerlendirilmesinde daha büyük önem taşır.

⁷⁰F. Şükrü Erilaçın, İşletme Ekonomisi, 6. Baskı, İzmir: 1968, s.115

2.3.4.1. Kar / Öz sermaye

Dönem Net Karı

Ortalama Öz Sermaye

Söz konusu oran, firma sahip veya sahipleri tarafından sağlanan sermayenin bir birimine düşen kar yüzdesini ortaya koyar. Bu oran hesaplanırken paydada, firmanın dönem sonu öz sermayesi veya o hesap dönemindeki ortalama öz sermayesi yer alabilir. Eğer bir firmanın dönem başı ile dönem sonundaki öz sermayeleri büyük farklılık göstermiyorsa ya da fark ihmal edilebilir ölçüler içinde ise, anılan oran hesaplanırken, dönem sonu, dönem başı veya ortalama rakamların kullanılması bulunacak sonucu etkilemez.

Fakat büyüme, gelişme gösteren firmalarda bu oranın paydasında ortalama öz sermaye tutarının (dönem başı öz sermaye + dönem sonu öz sermaye) / 2) yer alması daha doğru bir uygulamadır. Günümüzde gelir üzerinden ödenen vergiler önemli tutarlara ulaştığından, bankaları da ilgilendiren daha çok firmanın "Dönem Net Karı (Net Kar) / Öz Sermaye" oranıdır.

Firmanın "Net Kar / Öz Sermaye" oranı incelenirken analistin üzerinde durması gereken iki önemli noktadan biri, karın firmanın olağan faaliyeti sonucu ya da olağandışı gelirlerinden kaynaklanıp kaynaklanmadığı; diğeri de oranın paydasında yer alan rakamın firmanın gerçek öz sermaye tutarını gösterip göstermediğidir. Varlıkların değerlendirilmesinde, yükümlülüklerin belirlenmesinde hatalar yapıldığı ve/veya net varlık toplamı yanlış hesaplandığı durumda, firmanın öz sermayesi olduğundan fazla veya noksan gösterilmiş olacağından "Net Kar / Öz Sermaye" oranı anlamını bir ölçüde yitirir.⁷¹

⁷¹ Akgüç, a.g.e., ss.283-284.

Öz sermayesinin önemli bir bölümü değer artış fonu ve/veya iştirakler değer artış karşılığından veya öz sermaye enflasyon düzeltmesi farkından oluşan firmalarda öz sermaye karlılık oranının daha düşük olması normaldir.

Yeniden değerlendirme veya enflasyon düzeltmesi yeni fon girişi sağlamadığı halde, öz sermaye tutarını, oranın paydasını yükselttiğinden oranın değerini düşürür. Yeniden değerlendirme ya da enflasyon düzeltmesi, öte yandan, vergisel açıdan binalar dışında maddi duran varlıkların yeni değerleri üzerinden amortisman ayrılmasına da olanak verdiğinden dönem karını, oranın payını da azaltmaktadır.

2.3.4.2. Kar / Aktif Toplamı

Varlık ya da kaynak kullanım karlılığı hesaplanırken "Dönem Karı / Varlık Toplamı" oranı hesaplanmaktadır. Ancak "Dönem Karı / Varlık Toplamı" oranı, bir firmanın kaynak kullanımındaki etkinliğini değerlendirmede iyi bir ölçü olmadığı gibi firmalar arası hatta firmanın geçmiş dönem sonuçları ile karşılaştırmalarda anlamlı sonuçlar vermeyebilir, analisti yanıltabilir.

"Dönem Karı / Varlık Toplamı" oranı, özellikle finansmanda büyük ölçüde yabancı kaynak kullanan ve yabancı kaynak kullanımı yıldan yıla farklılık gösteren firmaların karlılık durumlarının analizinde fazla anlam ifade etmez. Gerçekten dönem karı, faizler indirildikten sonra kalan tutarı gösterdiğinden, ilgili firmanın finansman şekline ve/veya finansman şeklindeki değişikliklere göre, anılan oran yüksek veya düşük hesaplanabilir.

Geniş ölçüde yabancı kaynak kullanan, dolayısıyla ağır bir borç yükü altında bulunan firmaların "Dönem Karı / Varlık Toplamı" oranının iktisadi değerlerinin büyük bir bölümünü öz kaynakları ile fonlayan firmalara kıyasla daha düşük olması olağandır.

72

Sözü edilen oranın pay ve paydasında da tutarlılık yoktur. Oranın payında yalnız öz sermaye kullanımı karşılığı sağlanan fazla (kar) yer aldığı halde, paydasında, öz sermaye ya da yabancı kaynaklarla finanse edilmesine bakılmaksızın, tüm varlıklara

⁷² Akgüç, a.g.e., s..285.

yer verilmektedir. "Dönem Karı / Varlık Toplamı" oranı bu eksiklikleri nedeniyle, karlılık analizlerinde ya kullanılmamalı ya da çok ihtiyatla değerlendirilmelidir.

2.3.4.3. Brüt Satış Karı / Net Satışlar

Net satış tutarı ile satışların maliyeti arasındaki fark; başka bir deyişle brüt satış karı, firmanın karlılığının göstergelerinden biridir. Bir firmanın brüt satış karı, firmanın faaliyet ve finansman giderlerini karşılayacak ve firma sahip ve sahiplerine normal ölçüler içerisinde kar sağlayabilecek düzeyde olmalıdır. Brüt satış karı tutarına kıyasla brüt satış karının satışlara oranı daha anlamlı bir ölçüdür.

Bir firmanın brüt satış karı oranı;

(i) Brüt Satış Karı / Net Satış tutarı şeklinde hesaplanabileceği gibi,

Satışların Maliyeti

(ii) $1 - \frac{\text{Satışların Maliyeti}}{\text{Net Satış Tutarı}}$ şeklinde de hesaplanabilir.

Net Satış Tutarı

Brüt satış karı oranının, özellikle maliyet yapısı içinde değişken giderleri yüksek olan firmalarda istikrarlı olması, büyük dalgalanma göstermemesi beklenir. Maliyetler içinde değişken giderlerin büyük yer tutması halinde, brüt kar marjı, satış hacminden genelde bağımsızdır. Buna karşı sabit giderleri fazla, özellikle sermaye yoğun teknoloji kullanan endüstri kollarında satışlardaki dalgalanmaya koşut (paralel) olarak brüt kar oranının istikrarsız olması olağandır.

İncelenen firmada brüt satış kar oranının yükselme eğilimi göstermesi olumlu olarak yorumlanacak bir gelişmedir. Bir firmanın satış karı oranının yükselmesi şu nedenlerden ileri gelebilir:

(i) Birim maliyetleri değişmediği halde birim satış fiyatının yükselmesi,

(ii) Satış fiyatı sabit kaldığı halde maliyetlerin düşmesi,

(iii) Stokların yüksek bedelle değerlendirilmesi.

Brüt kar marjında daralma ise, (i) birim satış fiyatını indirme yoluyla satış hacmini genişletme stratejisinden, (ii) maliyetlerin yükselmesinden ve maliyet artışının fiyatlara yansıtılamamasından, (iii) dönem sonu stoklarının düşük bedelle değerlendirilmesinden, (iv) satış bileşiminin içinde brüt kar marjı az olan malların payının artmasından, kaynaklanabilir.

Analist, firmanın satış karı oranındaki değişimde hangi neden ve nedenlerin geçerli olduğunu saptaması gerekir. Brüt satış karı oranındaki değişim, bu değişmeyi doğuran nedenlere göre farklı şekilde yorumlanır. Kredi isteklisi firmanın brüt satış karı oranı değerlendirilirken, söz konusu firmanın geçmiş dönemlerdeki brüt satış karı oranları ile ve/veya o endüstri kolundaki benzer firmaların oranları ile karşılaştırma yapılarak bir sonuca varmak gerekir.⁷³

2.3.4.4. Faaliyet Karı / Net Satışlar

İş hacmi rantabilitesi olarak da nitelendirilen bu oran, bir firmanın esas faaliyetinin ne ölçüde karlı olduğunu ortaya koyar. Bu nedenle anılan oranın yüksek olması ve inceleme döneminde yükselme eğilimi göstermesi, firma yönünden olumlu yorumlanacak gelişmedir. Kredi isteklisi firmanın anılan oranının yüksek veya düşük olduğunu saptamak için, analist tarafından kullanılacak ölçü, diğer oranların değerlendirilmesinde olduğu gibi, firmanın geçmişi ve /veya benzer firmaların elde etmiş oldukları sonuçlardır.

Bir firmada faaliyet karı marjı başka bir deyişle Faaliyet Karı/Net Satış Tutan oranı;

$$\frac{\text{Faaliyet Maliyeti}}{\text{Net Satış Tutarı}}$$

⁷³ Akgüç, a.g.e., s.285.

olarak hesaplanabilir. Faaliyet maliyeti, satışların maliyeti ile faaliyet giderleri toplamından oluşur. Faaliyet karı oranının yükselmesi için firmanın net satış tutarının faaliyet maliyetinden daha hızlı artması gerekir.

Bir firmanın "Faaliyet Karı /Net Satış Tutarı" oranı, yukarıdaki eşitliğin de ortaya koyduğu gibi, (i) satış fiyatlarında ve/veya satış miktarında değişikliğin, (ii) satışların maliyetinde ve/veya satış ve genel yönetim giderlerindeki değişikliğin, (iii) satışların bileşimindeki değişikliğin etkisi ile yıllar itibariyle, dalgalanma gösterebilir. Analist bu etmenlerden hangisinin, söz konusu oranın dönemler itibariyle göstermiş olduğu değişiklikte etkili olduğunu ortaya koymalıdır.

2.3.4.5. Olağan Kar / Net Satışlar

Firmanın olağan karı, faaliyet karına, Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Karların eklenmesi buna karşı Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlarla Finansman Giderlerinin indirilmesi yoluyla hesaplanmaktadır. Bu nedenle özellikle menkul kıymet portföyü, mali duran varlıkları, vadeli ticari alacakları ve/veya vadeli ticari borçları, yabana para varlıkları, finansman giderleri büyük boyutlara ulaşan firmalarda faaliyet karı ile olağan kar arasında önemli farklar oluşmaktadır.⁷⁴

Dönem karının, sürekli ve güvenilir olması için, esas itibariyle faaliyet karından oluşması istenir. Bu nedenle Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Karların ve buna koşut olarak Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararların net satışlara oranının düşük düzeylerde kalması ve aradaki farkın, olağan karı sınırlı ölçüler dışında etkilememesi gerekir. Diğer faaliyetlerden olağan gelir ve karlar ya da diğer faaliyetlerden olağan gider ve zararların büyük boyutlu olması durumunda, firmada yönetim etkinliğinin değerlendirilmesi açısından faaliyet karı, olağan kardan çok daha fazla anlam taşır.

Günümüzde bir yandan firmaların kullandıkları kaynaklar içinde yabancı kaynakların payının yüksekliği, öte yandan faizlerin ve yabancı para kredi kullanımından oluşan kur farklarının boyutu, giderler içinde finansman giderlerinin

⁷⁴ Akgüç, a.g.e., s.289.

görelî önemini artırmıştır. Firmanın faaliyet karı ile olağan karı arasındaki en büyük farkı, finansman giderleri oluşturmaktadır.

Bu bağlamda olumlu gelişme, "Finansman Giderleri/Net Satışlar" oranının düşük olması ve/veya düşme eğilimi göstermesi; firmanın faaliyet kar marjı ile Olağan Kar/Net Satışlar oram arasındaki farkın daralmasıdır. Analizde, firmaların aktifleştirmedikleri finansman giderlerinin, gelir tablosunda finansman gideri olarak gösterildiği de dikkate alınmalıdır.

2.3.4.6. Dönem Net Karı / Net Satışlar

Satış hasılatının yüzde kaçının vergisi ödendikten sonra firmaya net kar olarak kaldığını görebilmek için, Dönem Net Karı/Net Satışlar oranının hesaplanmasında yarar vardır. Dönem net karının, firmanın esas faaliyetinden kaynaklanması ve en azından firmanın sektörde faaliyetini sürdürmesine yeterli düzeyde olması gerekir.

2.3.4.7. Faiz ve Vergi Öncesi Kar / Net Satışlar

Firmanın olağan karının net satışlara oranı, firmanın faaliyetini fonlama için kullandığı kaynaklara ve yabancı kaynakların maliyetine göre değişme gösterdiğinden ve finansman giderleri ekonomik açıdan transfer niteliğinde olduğundan, FVÖK/Net Satışlar oranı firmanın esas faaliyetinden doğan kar marjını ortaya koyan daha iyi bir göstergedir.

Eğer bir firmanın Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Karları ya da Gider ve Zararları, ve/veya geçici nedenlerden kaynaklanan olağanüstü gelir ya da zararları, dönem karını etkileyecek önemli boyutlara ulaşıyorsa, Dönem Karı /Net Satış Oranı, analiz açısından fazla anlam ifade etmez.⁷⁵

Gerçekten esas faaliyet dışı ve/veya geçici nedenlerden doğan gelir ve karlar ya da gider veya zararlar, dönem sonuçlarını olumlu ya da olumsuz şekilde saptırabilecek düzeyde ise, kredi analistleri firmanın karlılığını değerlendirirken, kuşkusuz, bu gibi olağan olmayan, geçici etmenleri de hesaba katmalıdır. Geçici ve/veya olağanüstü

⁷⁵ Akgüç, a.g.e., s.290.

gelirleri nedeniyle bilançosunu karla kapatmış bir firmaya kredi verilirken çok daha ihtiyatlı davranılması gerekir.

3.BÖLÜM

BİLANÇO HESAPLARININ İNCELENMESİ

3.1. Aktif Hesaplar Ve Yapılabilecek Düzeltme İşlemleri

Bilanço, bir işletmenin belli bir tarihte sahibi olduğu varlıklar ile bu varlıkların sağlandığı kaynakları gösteren finansal tablodur. Bilançonun sol tarafına aktif ve sağ tarafına pasif denir. Aktifte işletmenin sahip olduğu varlıklar yer alırken, pasifte ise işletmenin varlıklarının sağlandığı kaynaklar yer alır.⁷⁶

Hesap durumu belgesinin veya firma bilançosunun aktifindeki hesapların incelenmesi ve mali tahlile elverişli hale getirilmesi sırasında göz önünde tutulacak hususlar aşağıda gösterilmiştir. İşletmenin mali yapısının sağlıklı bir şekilde değerlendirilebilmesi, varlıklarının tutar ve tasnifinin doğru bir şekilde yapılmasına bağlıdır. Bu nedenle dikkatle incelenmeli ve gerekli düzeltme işlemleri yapılmalıdır.

3.1.1. Dönen Varlıklar

Bu hesap grubu; işletmelerin nakit olarak elde tuttuğu paralarla, bankaya yatırdığı paralar ve normal şartlarda bir yıl içinde ya da işletmenin normal faaliyet dönemi içinde paraya çevrilmesi veya tüketilmesi öngörülen varlıklar işletmenin dönen varlıklarını oluşturur.⁷⁷

Brüt işletme sermayesi olarak da tanımlanan döne değerler bir yıl içerisinde nakde dönüşecek ekonomik değerleri içermektedir. Nakde dönüşüm hızından dolayı dönen değerler, kısa vadeli kredi değerlendirmelerinde büyük önem taşımaktadır. Gerçekten de kısa vadeli borçların ödenmesinde kullanılacak temel kaynak, dönen değerlerden oluşmaktadır. Tüm bu nedenlerle özellikle kısa vadeli kredi

⁷⁶ Sinan Aslan, Envanter Değerleme Uygulamaları, 2. Baskı. İstanbul: Beta Basım.2010, s.12.

⁷⁷ Orhan Sevilengül, Genel Muhasebe, 11.Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi, 2003, s.155.

değerlendirmelerinde dönen değerlerin miktar ve kalitesi üzerinde titizlikle durmak gerekmektedir.⁷⁸

Bir firmanın dönen varlıkları, hazır değerler (kasa-banka), serbest menkul değerler (süratle paraya çevrilebilir menkul değerler), kısa süreli alacaklar, stoklar, sipariş avansları, mal, hammadde, yardımcı madde ve işletme malzemesi ithali için açtırılmış akreditifler gibi, bir yıl içerisinde normal olarak paraya çevrilebilir varlıklardan oluşur.

3.1.1.1. Hazır Değerler

Nakit veya istenildiği zaman herhangi bir değer kaybına uğramadan nakde çevrilebilen, kullanılması herhangi bir kayda tabi olmayan hesaplardan oluşur. Hazır değerler ulusal para ile yabancı paraları, vadesiz banka mevduatını, alınan ve verilen çekleri, posta ve damga pullarını, henüz tahsil edilmemiş banka ve posta havalelerini vb. kalemleri kapsamaktadır.

Kasa :

Dönem sonundaki Türk parası ve Türk parası cinsinden yabancı para mevcudunu gösterir.⁷⁹ Kasaya muhtelif zamanlarda giren ve çıkan paralar ile herhangi bir anda ki kasa mevcudu bu hesapta takip olmaktadır.⁸⁰ Kasa hesabının işletmenin normal faaliyet ve aktif büyüklüğüne göre yüksek olması durumunda hesap dikkatle incelenmeli kasa yüksekliğinin nedenleri araştırılmalıdır.

Kasa Hesabında yapılabilecek bazı düzeltme işlemleri aşağıda belirtilmiştir.

- Kasa hesabı duran varlık yatırımlarına, mal veya hammadde alımına vb. yönelik faturası henüz gelmemiş harcamalarla ilgili ödemelerin; ortakların işletme faaliyetleriyle ilgili mal veya hizmet almak için ve/veya şahsi harcamaları için çektikleri

⁷⁸ Yılmaz, a.g.m., s.8.

⁷⁹ Çölekçi, Sözbilir ve Bektöre, a.g.e., s.12.

⁸⁰ Kenan Erkural, Muhasebe Prensipler ve Uygulama, 10. Baskı, İstanbul: Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları, 1991, s.14.

paraların, verilen sipariş avansları ile ilgili ödemelerin ve/veya işçilere açıktan yapılan ödemeler vb. işlemlerin muhasebeleştirilmemesi nedeniyle yüksek gözükebilmektedir.

- Mal veya hammadde alımına yönelik muhasebeleştirilmemiş tutarlar ilgili Stoklar kalemine aktarılır.⁸¹

- Ortakların işletme faaliyetleri ile ilgili mal veya hizmet almak için çektikleri paralardan kaynaklanan muhasebeleştirilmemiş tutarlar Verilen Sipariş Avansları kalemine aktarılır.

- Verilen sipariş avanslarının muhasebeleştirilmemesinden kaynaklanan tutarlar Verilen Sipariş Avansları kalemine aktarılır.

- Ortakların şahsi harcamaları için çektiği paralardan kaynaklanan muhasebeleştirilmemiş tutarlar cari yılda muhasebeleştirilmiş olması durumunda Diğer Alacaklar-Ortaklardan Alacaklar hesabına aktarılır, aksi durumda özkaynaklardan indirilir.

- Bazı işletmeler personeline ödedikleri maaş ve ücretleri gerçek tutarın altında muhasebeleştirmekte ve personele yapılan açıktan ödemeler vb. giderler kasa hesabının yüksek görünmesine neden olabilmektedir. Bu durumdan kaynaklanan kasadaki yükseklik gider mahiyetinde olduğundan özkaynaklardan indirilir.

- Kasa hesabında izlenen ileri tarihli çeklerin ticari işlemde (faaliyet konusu ile ilgili mal veya hizmet satışı) kaynaklananları Ticari Alacaklar-Alınan Çekler kalemine ticari işlemde kaynaklanmayanları Diğer Alacaklar-Diğerleri kalemine aktarılır.

- Kasada yer alan yabancı paraların değerlendirildiği kur, bilanço tarihindeki döviz kurundan büyük ise, aradaki fark, kasa mevcudundan ve öz kaynaklardan indirilir.

- Kasa hesabında yer alan kredi kartı slipleri Hazır Değerler - Diğer Hazır Değerler Hesabına aktarılır.

⁸¹ Ziraat Bankası, a.g.e., s.13.

Bankalar :

Yurtiçi ve yurtdışı banka ve benzeri finans kurumlarına yatırılan ve çekilen paraların izlendiği hesaptır. İşletmenin belli bir tarihte bankalardaki çeşitli mevduat hesaplarını gösterir.⁸²

Yurtiçi bankalarda bulunan vadeli mevduat uygulamada faizinden vazgeçmek kaydıyla her zaman çekilebildiği için yurtiçi bankalarda bulunan vadesine bir yıldan daha kısa kalmış mevduatın hazır değer sayılması gerekir. Bankalar hesabı kasadaki fazla paralardan bankalara yatırılan paralar ile ihtiyacımız olduğu taktirde borç alınan paraların takibine mahsustur.⁸³

Bu hesap grubu ile ilgili olarak yapılabilecek bazı düzeltme işlemleri aşağıdaki gibidir.

- Vitrin süsleme (makyaj) amacıyla, bankalardaki mevduatın bir bölümü, yıl sonunda aynı bankadaki kredi hesaplarından virman suretiyle sağlanmış ve yeni yılın ilk günlerinde yine kredi hesaplarına iade edilmiş ise, böyle bir işleme konu olan tutarın, varlıklarda bankalar, pasifte de banka borçları kaleminden düşülmesi uygun olur.⁸⁴

- Bankalar hesabında bloke veya rehin edilmiş mevduatlara rastlanması durumunda blokenin veya rehnin nedenleri araştırılır. Bir yıldan daha uzun sürede çözülecek bloke veya rehinli mevduat Diğer Duran Varlıklar kalemine, daha kısa sürede çözülebilecek bloke veya rehinli mevduat Diğer Dönen Varlıklar kalemine aktarılır.

- Repo, hazine bonosu, devlet tahvili vb. menkul kıymetlerin bankalar hesabında izlendiğine rastlanması durumunda, ilgili tutarlar Menkul Kıymetler kalemine aktarılır.⁸⁵

- İşletmenin ödeme güçlüğü içinde bulunduğu bilinen bankalarda mevduatının bulunduğu belirlenmesi durumunda söz konusu mevduatın tahsil

⁸² Ahmet Kızıl, Genel Muhasebe Envanter ve Değerleme, Der Yayınevi, 1994, s. 217.

⁸³ Kenan Erkural, Muhasebe Prensipler ve Uygulama, 3. Baskı, İstanbul: Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları, 1974, s.21.

⁸⁴ Akgüç, a.g.e., s.37.

⁸⁵ Ziraat Bankası, a.g.e., s.22.

edilebilecek tutarı ve süresi araştırılır. Tahsil edilebilme imkanı olmayan mevduat özkaynaklardan indirilir. Bir yıldan kısa sürede tahsil edilebilecek olanlar Diğer Dönen Varlıklar bir yıldan daha uzun sürede tahsil edilebilecek olanlar Diğer Duran Varlıklar kalemine aktarılır.

- Bankalar hesabında izlenen tahsil veya teminat için bankalara verilen senet veya çekler, ticari nitelikli mal veya hizmet satışından kaynaklanmış ise Alacak Senetleri veya Alınan Çekler kalemine diğer işlemlerden kaynaklanmış ise Diğer Alacaklar-Diğerleri kalemine aktarılır.

- Bankalar hesabında rastlanılabilen açtırılan akreditifler için yatırılan paraların sabit kıymet alımına yönelik olanları Maddi Duran Varlıklar kalemine, stok alımına yönelik olanları Stoklar-Verilen Sipariş Avansları kalemine aktarılır.

Verilen Çekler Ve Ödeme Emirleri (-) :

İşletmenin üçüncü şahıslara bankalardan çekle veya ödeme emri ile yapacağı ödemeler bu hesapta izlenir.⁸⁶

- Tek düzen hesap planına göre, aktifte indirim kalemi olarak yer alan ileri tarihli Verilen Çek ve Ödeme Emirleri, ticari nitelikli işlemlerden kaynaklanmış ise K.V. Ticari Borçlar-Borç Senetleri kalemine, ticari nitelikli işlemlerden kaynaklanmamış (sabit kıymet alımı vb.) ise K.V. Diğer Borçlar Diğerleri kalemine aktarılır.

3.1.1.2. Menkul Kıymetler

Bilançolarda hazır değerlerden hemen sonra yer alan tahviller, menkul değerler kalemi, firmanın faaliyeti için hemen gereksinme duymadığı kısa süreli fonlarını değerlendirme amacıyla yaptığı geçici finansal yatırımları ifade eder. Başka bir deyişle bir süre aylak kalabilecek fon fazlasının gelir getirmesini sağlamak amacıyla yapılan finansal yatırımlar, bilançonun bu bölümünde yer alır.

⁸⁶ Gülümser Ünkaya ve Sinan Aslan, Finansal Muhasebe, 1. Baskı,, İstanbul: Beta Basım, 2009, s. 127.

Serbest-Pazarlanabilir-Menkul Değerler Finansal Yatırımlar- başlığı altında gösterilen kıymetlerde şu üç niteliğin varlığı gereklidir:

(i) Yatırım, firmanın elinde bir süre atıl kalabilecek kısa süreli fonların gelir getirmesini sağlamak amacıyla yapılmalıdır.

(ii) Söz konusu varlıklar, firmanın olağan faaliyetleri için gereksinme duyulduğu an belirli bir fiyat üzerinden hızla paraya çevrilme olanağına sahip olmalıdır.

(iii) Değer yitirme, geri ödenmeme riski az olmalıdır.⁸⁷

Bu hesap grubunda yapılabilecek bazı düzeltme işlemleri aşağıdaki gibidir.

- Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı bu grup içerisinde bir indirim kalemi olarak yer alır. Değer düşüklüğü tespit edilen menkul kıymetler için karşılık ayrılmamışsa oluşan değer düşüklüğü öz kaynaklardan indirilir.

- Uzun süreli ortaklık amacıyla edinilen hisse senetlerinin menkul kıymetlerde izlenmesi durumunda Mali Duran Varlıklar kalemine aktarılır.

- Menkul kıymetler içerisinde rehin verilen menkul kıymetler bulunduğu takdirde, bilanço tarihinden itibaren bir yıldan sonra çözülecek rehinli menkul kıymetler U.V. Diğer Alacaklar kalemine bir yıl içerisinde çözülecek rehinli menkul kıymetler K.V. Diğer Alacaklar–Diğerleri kalemine aktarılır.

- Firmalarca; borsalar ve teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem gören hisse senetleri ile diğer menkul kıymetler borsa rayici (yatırım fonu katılma belgeleri yatırım fonunun bilanço tarihi için açıkladığı alış fiyatları üzerinden) ile değerlendirilebilir. Hisse senedi dışındaki menkul kıymetlerin Borsa rayici yoksa değerlemeye esas bedel, menkul kıymetin alış bedeline vadesinde elde edilecek gelirin (kur farkları dahil) iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmın eklenmesi suretiyle belirlenebilir.⁸⁸

⁸⁷ Akgüç, a.g.e., s.38.

⁸⁸ Ziraat Bankası, a.g.e., s.23.

- Borsa veya teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem görmeyen hisse senetleri ise alış değeri ile değeri. Yukarıda belirtilen değerlemelerden daha yüksek tutarda değerlendirme yapılmış menkul kıymetlerin değerlemelerindeki fazlalık özkaynaklardan indirilir.

3.1.1.3. Ticari Alacaklar

Bir yıl içerisinde paraya dönüşmesi öngörülen ve işletmenin ticari ilişkisi nedeniyle ortaya çıkan senetli ve senetsiz alacaklar bu hesap grubunda gösterilir. Herhangi bir alacak işlemi için senet düzenlenirse senetli alacak adını alır. Eğer bir senet düzenlenmemişse senetsiz alacak adını alır.⁸⁹

Kredi analisti, firmanın alacaklarını dikkatle incelemelidir. Alacaklar, likiditesi yüksek, süratle paraya çevrilebilir, başlıca para girişi sağlayan varlıklar olduklarından, firmaların kısa süreli borçlarını ödemelerinin de ana kaynağını oluştururlar. Firmalar, çoğu kez, alacakların tahsili yoluyla, kısa vadeli borçların ödenmesinde kullanılabilecek fonları sağlarlar.

Alıcılar :

İşletmenin faaliyet konusunu oluşturan mal ve hizmet satışından kaynaklanan senetsiz alacaklar bu hesapta izlenir.

Alınan Çekler :

Gerçek ve tüzel kişiler tarafından işletmeye verilmiş ancak henüz tahsil için bankaya verilmemiş veya ciro edilmemiş çeklerin izlendiği hesaptır.

Alacak Senetleri :

İşletmenin faaliyet konusunu oluşturan mal ve hizmet satışlarından kaynaklanan kısa vadeli senede bağlanmış alacakları kapsar.

⁸⁹ Selahattin Karabınar, Genel Muhasebe, 1.Baskı, Adapazarı: Sakarya Kitapevi, 2004, s. 123.

Alacak Senetleri Reeskontu (-) :

Bilanço gününde senetli alacakların tasarruf değerleri ile değerlenmesini sağlamak için alacak senetleri için ayrılan reeskont tutarlarının izlendiği hesaptır.

Verilen Depozito ve Teminatlar :

Üçüncü kişilere karşı bir işin yapılmasının üstlenilmesi veya bir sözleşmenin ya da diğer işlemlerin karşılığı olarak bir yıl içerisinde geri alınmak üzere verilen depozito ve teminat niteliğindeki değerlerin izlendiği hesaptır.

Diğer Ticari Alacaklar :

İşletmenin ticari faaliyeti sonucu ortaya çıkan ve yukarıdaki hesapların kapsamına girmeyen veya tahsili gecikmiş (henüz şüpheli alacak niteliğini kazanmayanlar) ve diğer çeşitli senetsiz ticari alacakların izlendiği hesaptır.

Şüpheli Ticari Alacaklar :

İşletmenin ticari alacaklarından vadesi geldiği halde tahsil edilemeyen alacakları eğer şart dava ve icra safhasında ise veya şart yazı ile birden fazla istenmesine rağmen tahsil edilemeyen küçük alacakların izlendiği hesaptır.⁹⁰

Ticari Alacaklar Hesap Grubunda yapılabilecek bazı düzeltme İşlemleri aşağıda belirtilmiştir.

- Vadesi bir yıldan uzun olan alacaklar, U.V. Ticari Alacaklar kalemine aktarılır.
- Ticari Alacaklar hesap grubu içerisinde yer alan (Alınan Çekler dahil) ticari bir işlemten (faaliyet konusu ile ilgili mal veya hizmet satışından) kaynaklanmayan alacaklar vadesine göre K.V. Diğer Alacaklar-Diğerleri veya U.V. Diğer Alacaklar kalemine, aynı mahiyetteki ortaklardan veya grup kuruluşlarından

⁹⁰ Barış Demirtürk, "Bankalarda Kredilendirme Sürecinde İstihbarat, Nitel ve Nicel Veri Analizi ve Derecelendirme", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011, s. 79

alacaklar yine vadelerine göre K.V. Diğer Alacaklar-Ortaklardan Alacaklar / Diğerleri veya U.V. Diğer Alacaklar kalemine aktarılır.

- İştiraklerden olan ticari işlemde kaynaklanmayan alacaklar, vadesine göre K.V. Diğer Alacaklar-Diğerleri veya U.V. Diğer Alacaklar kalemine aktarılır.

- Alınan Çekler ve Alacak Senetleri içerisinde bağlantı çeklerinin ve senetlerinin (gelecek dönemlerde yapılacak muhtemel mal satışları karşılığı alınan çekler ve senetler) olduğu tespit edilirse, pasifteki karşılığı olan hesaptan mahsup edilir.

- Alacak Senetleri ve Alınan Çekler arasında gerçek bir alacağı temsil etmeyen, sadece finans kurumlarından kredi almayı kolaylaştırmak için düzenlenmiş Hatır Bonoları (Finansman Senetleri) veya Hatır Çekleri varsa Alacak Senetleri ve/veya Alınan Çekler kalemlerinden ve pasifte karşılığının bulunduğu hesaptan çıkarılır. Karşılığı bulunmuyor ise özkaynaklardan indirilir.

- Şüpheli Ticari Alacakların tamamı için Şüpheli Alacak Karşılığı ayrılmamış olması veya hesaplarda Şüpheli Alacak olarak gösterilmemiş olmakla beraber alacaklar içinde (çekler dahil) tahsili şüpheli hale gelmiş alacaklara rastlanması durumunda tahsil kabiliyetini kaybettikleri belirlenenler özkaynaklardan indirilir. Tahsil kabiliyetini kaybetmeyen ve bir yıl içinde tahsil edilmesi mümkün görülen alacaklar, K.V. Ticari Alacaklar kaleminde, bir yıldan daha uzun sürede tahsil edilmesi mümkün görülen alacaklar U.V. Ticari Alacaklar kaleminde gösterilir.

- Farklı firma ve şahıslardan olan borç ve alacakların birbiriyle mahsup edilmesi durumuna rastlandığı takdirde, mahsup edilen tutarlar ilgili hesaplara ilave edilir.

- Bilançolarda aynı şahıs veya firmalarda olan alacakların ve borçların aynı nitelikte olması ve aynı döneme (kısa vadeli alacaklar kısa vadeli borçlardan, uzun vadeli alacaklar uzun vadeli borçlardan mahsup edilebilir) ait olmasına rağmen mahsup edilmediğinin belirlenmesi durumunda aktif ve pasiften karşılıklı mahsup edilir. Aynı firmaya farklı nitelikte olan veya farklı döneme ait alacak ve borç bulunuyorsa mahsup edilmez.

- Ticari Alacaklar arasında satıcılara verilen sipariş avanslarına rastlanması durumunda faaliyet konusu ile ilgili hammadde veya mal alımına yönelik olanları Stoklar-Verilen Sipariş Avansları kalemine, Maddi Duran Varlık alımına yönelik olanları Maddi Duran Varlıklar kalemine aktarılır.

3.1.1.4. Diğer Alacaklar

Herhangi bir ticari nedene dayanmadan meydana gelmiş ve en çok bir yıl içerisinde tahsil edilmesi düşünülen senetli ve senetsiz alacaklar ile bu gruba ait şüpheli alacak ve şüpheli alacak karşılığının izlenmesini sağlayan hesap grubudur.⁹¹

Ortaklardan Alacaklar:

İşletmenin esas faaliyet konusu dışındaki işlemler nedeniyle (ödünç verme ve benzeri nedenlerle ortaya çıkan) ortaklardan (şahıs firmalarında işletme sahibinden) alacaklı bulunulan tutarların izlendiği hesaptır.

İştiraklerden Alacaklar :

İşletmenin esas faaliyet konusu dışındaki işlemler dolayısıyla (ödünç verme ve benzeri nedenlerle ortaya çıkan) iştiraklerinden olan alacaklarının izlendiği hesaptır.

Bağlı Ortaklıktan Alacaklar :

İşletmenin esas faaliyet konusu dışındaki işlemler dolayısıyla (ödünç verme ve benzeri nedenlerle ortaya çıkan) bağlı ortaklıklarından alacaklı bulunduğu tutarların izlendiği hesaptır.

Personelden Olan Alacaklar :

İşletmede istihdam edilen personelin işletmeye olan borçlarının izlendiği hesaptır.

⁹¹ Özgül Cemalcılar ve Nurten Erdoğan, Genel Muhasebe, 4.Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi, 1997, s. 516.

Diğer Çeşitli Alacaklar :

Ticari olmayan ve yukarıda adı geçen hesaplar haricindeki kısa vadeli alacakların izlendiği hesaptır.

Diğer Alacak Senetleri Reeskontu (-) :

Bilanço gününde bu grupta belirtilen senetli alacakların tasarruf değeri ile değerlendirilmesini sağlamak üzere alacak senetleri için ayrılan reeskont tutarlarının izlendiği hesaptır.

Şüpheli Diğer Alacaklar :

Ödeme süresi geçmiş bu nedenle birkaç kez uzatılmış veya protesto edilmiş, yazı ile birden fazla istenmiş ya da dava veya icra safhasına aktarılmış senetli ve senetsiz diğer alacakların izlendiği hesaptır.⁹²

Şüpheli Diğer Alacaklar Karşılığı (-) :

Senetli ve Senetsiz Şüpheli Diğer Alacakların tahsil edilememe ihtimalinin kuvvetlenmiş olması halinde bu tür risklerin giderilmesini sağlamak üzere ayrılan karşılık tutarlarının izlendiği hesaptır.⁹³

Diğer Alacaklar Hesap Grubu ile ilgili yapılabilecek bazı düzeltme işlemleri aşağıdaki gibidir.

- Şahıs firmalarında, Kollektif Şirketlerde veya Komandit Şirketlerde (komandite ortak olan) ortaklardan olan alacaklar işletme sahibinin veya ortağının şahsi masraflarını karşılamak için çektiği tutarlar ile vergi kanunlarına göre gider kabul edilmeyen harcamalardan doğmuş tutarlar öz kaynaklardan indirilir.

- Şahıs firmalarında işletme sahibi veya ortağının firma faaliyetleri ile ilgili olmayan alacağının tespit edilmesi halinde aktiften, pasifte öz kaynaktan düşülür.

⁹² Cemalcılar ve Erdoğan, a.g.e., s. 518.

⁹³ Ziraat Bankası, a.g.e., s. 27.

- Ortaklardan olan alacak, şirket ile ortak arasındaki ticari bir işlemten (faaliyet konusu ile ilgili mal veya hizmet satışı) doğmuş ise vadesine göre Kısa veya Uzun Vadeli Ticari Alacaklar Kalemine aktarılır.
- Sermaye şirketlerinde ortaklardan alacaklar kalemi yıllar itibariyle süreklilik gösteriyor ve/veya artarak devam ediyorsa U.V. Diğer Alacaklar kalemine aktarılır.
- Ortaklardan Alacaklar hatır senedi niteliğinde ise pasifteki karşılığından mahsup edilir. Karşılığı yok ise özkaynaklardan indirilir.
- Bağlı ortaklık ve grup şirketlerinden olan finansal ya da diğer nitelikli alacaklar, yıllar itibariyle süreklilik gösteriyor ve/veya artarak devam ediyorsa U.V. Diğer Alacaklar kalemine aktarılır. Uzun vadeli olan diğer mahiyetli alacaklar da U.V. Diğer Alacaklar kalemine aktarılır.
- Diğer alacaklar hesap grubunda tahsil kabiliyeti olmayan alacaklara rastlanması durumunda ilgili alacaklar tutarı varsa karşılığından yoksa öz kaynaklardan indirilir.

3.1.1.5. Stoklar

Stok veya emtia mevcudu, firmanın (i) satmak niyetiyle elinde bulundurduğu, (ii) imalat aşamasında bulunan, (iii) satışa sunulacak mal ve hizmetlerin üretiminde tüketilecek, fizikî varlığı olan malları kapsar. Genel olarak bir iktisadî değer stoklara dahil edilip edilmemesini belirleyen faktör, işin özelliği ve yöneticilerin söz konusu iktisadî değeri kullanma amacıdır. Bu nedenle taşınmazlar da, satış amacıyla üretiliyor ve elde tutuluyorsa stoklara dahildir.

Birçok firmada varlıkların önemli bir bölümünü oluşturan ve gelir yaratan başlıca kalem olan stokların incelenmesi ve değerlendirilmesi, gerek dönem karının doğru hesaplanması gerek firmanın malî durumunun gerçekçi bir şekilde değerlendirilmesi açılarından büyük önem taşır. İşletmenin satmak, üretimde kullanmak veya tüketmek amacıyla edindiği ilk madde ve malzeme, yarı mamul, mamul, ticari

mal, yan ürün, artık ve hurda gibi bir yıldan az bir sürede kullanılacak olan veya bir yıl içerisinde nakde çevrilebileceği düşünülen varlıklardan oluşur.⁹⁴

İlk Madde ve Malzeme :

Üretimde veya diğer faaliyetlerde kullanılmak üzere işletmede bulundurulan hammadde, yardımcı madde, işletme malzemesi, ambalaj malzemesi ve diğer malzemelerin izlendiği hesaptır.

Yarı Mamüller :

Tam mamul haline gelmemiş ancak direkt ilk madde ve malzeme ile direkt işçilik ve genel üretim giderlerinden belli oranlarda pay almış üretim aşamasındaki mamullerin izlendiği hesaptır.

Mamuller :

Üretim çalışmaları sonunda elde edilen ve satışa hazır hale gelmiş mamullerin izlendiği hesaptır.

Ticari Mallar :

Herhangi bir değişikliğe tabi tutulmadan satmak amacıyla işletmeye alınan ticari mallar (emtia) ve benzeri kalemlerin izlendiği hesaptır.

Diğer Stoklar :

Yukarıdaki stok kalemlerinin hiçbirinin kapsamına alınamayan artık ürün ve hurda gibi kalemlerin izlendiği hesap olup, niteliğine göre ilgili olduğu hesap içerisinde değerlendirilir.

Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı (-) :

Yangın, deprem, su basması gibi doğal afetler ve bozulmak, çürümek, kırılmak, çatlamak, paslanmak, teknolojik gelişmeler ve moda değişiklikleri

⁹⁴ Akgüç, a.g.e., s. 45.

nedenleriyle stokların fiziki ve ekonomik değerlerinde önemli azalışların ortaya çıkması veya bunların dışında diğer nedenlerle stokların piyasa fiyatlarında düşmelerin meydana gelmesi dolayısıyla kayıpları karşılamak üzere ayrılan karşılıkların izlendiği hesaptır. Stoklar hesabının altında bir indirim kalemi olarak yer alır.

Verilen Sipariş Avansları :

Yurt içinden ya da yurt dışından siparişe bağlanan stoklarla ilgili olarak yapılan avans ödemelerin izlendiği hesaptır.

Stoklar hesabında yapılabilecek bazı düzeltme işlemleri aşağıda belirtilmiştir.

- Faaliyet konusunu gayrimenkul ve diğer duran varlıkların alım ve satımı oluşturan işletmelerde bu kalemlerin bir yıl içerisinde nakde dönüşmesi beklenenlerin maliyetleri Ticari Mallar kaleminde gösterilir. Bir yıl içerisinde nakde dönüşmesi beklenmeyenlerinin maliyetleri ise Diğer Duran Varlıklar kalemine aktarılır.
- Stoklar hesabı içerisinde yer alan, konsinye olarak işletme nezdinde bulunan mallar pasifteki karşılığıyla birlikte bilanço dışına çıkarılır.
- Kırtasiye, büro malzemeleri gibi işletmenin genel faaliyetlerinde kullanılmak üzere bulundurululan mevcutlar peşin ödenen gider mahiyetinde olduğundan Diğer Dönen Varlıklar kalemine aktarılır.
- Stoklar arasında değersiz stokların olduğunun belirlenmesi durumunda değersiz stok tutarı özkaynaklardan indirilir.
- Stok değer düşüklüğü karşılığı ayrılmamış olmakla birlikte stoklar içerisinde değeri düşen mallar tespit edildiğinde değer düşüklüğü tutarı kadar özkaynaklardan indirim yapılır.
- Stoklar arasında yer alan eşantyon, promosyon vb. ürünlerin, firma faaliyetlerine olumlu katkısı olmayanları, faaliyetlerin geliştirilmesi amacını taşımakla birlikte bu amaca hizmet etmedikleri veya bu özelliğini kaybettikleri anlaşılanlar özkaynaklardan indirilir. Firma faaliyetlerine olumlu katkısı olanlar peşin ödenmiş gider

olarak düşünölüp cari yılda giderleŖecek tutarı Diğer Dönen Varlıklar kalemine, ileri ki yıllarda giderleŖecek olanları Diğer Duran Varlıklar kalemine aktarılır.

- Stoklar içerisinde rehinli stok bulunduğunun belirlenmesi durumunda rehlin bir yıldan uzun sürede kaldırılacağı belirlenen stok tutarı Diğer Duran Varlıklar kalemine, bir yıldan kısa sürede kaldırılacağı belirlenen stok tutarı Diğer Dönen Varlıklar kalemine aktarılır.

- Diğer stoklar kaleminde yer alan artık, hurda kalemlerinin satılabilir niteliğe sahip olanları Stoklar -Ticari Mallar kaleminde değerlendirilir.

- Stoklar hesabında kendi arsası üzerinde firma bünyesinde kullanılmak amacıyla yapılan inŖaat harcamalarına rastlanması durumunda Maddi Duran Varlıklar kalemine aktarılır.

- Stokların, faturasız satıŖlar nedeniyle geręek tutarının üzerinde olduğunun, satıŖ bedellerinin ortaklara boręlar hesap kaleminin kullanılarak muhasebeleŖtirildięinin anlaşılmaması durumunda stoklardaki fazlalık Ortaklara Boręlar hesabından indirilir.

- İŖletmelerde stokların değerlendirilmesi gerek dönem karının gerek aktif büyüklüğünün ve gerekse net iŖletme sermayesi ve öz kaynakların hesaplanması açısından büyük önem taŖır. Stok değerlendirilmesi dönem karını, varlık toplamını ve dolayısıyla öz kaynak tutarını etkiler. Muhasebe kuramı ve ölkemiz mevzuatı stokların maliyet bedeli ile değerlendirileceğini ilke olarak benimsemiŖtir. Ancak maliyet bedeline hangi tür giderlerin dahil edileceği konusunda açıklık olmadığından uygulama birliği yoktur.

Maliyet bedelinin içeriği veya kapsamı konusunda açıklık ve görüŖ birliği olmaması, uygulamada farklılık yaratmakta, firmalar amaçlarına göre, maliyet bedelini dar veya geniş kapsamlı olarak yorumlamaktadırlar. Uygulamada özellikle üç tür giderden stoklara pay verilip verilmemesi dönem karını ve stokların bilançolarda gösterilen değerini etkilemektedir. Bunlar finansman giderleri, ithal edilen mal, hammadde vs. ile ilgili kur farkları ve genel yönetim giderleridir.

Ülkemizde finansman giderlerinden stoklara pay verilmesi konusunda üç farklı uygulama gözlenmektedir. Bu uygulamalar pay vermeme, genel bir anahtar kullanılarak firmanın yıllık finansman giderlerinden pay verme ve stokların edinilmesi ile doğrudan ilgili finansman giderlerini stok maliyetine ekleme uygulamalarıdır.

Stoklara finansman giderlerinden pay verilmesi, bu giderler firmanın finansman yapısına ve piyasalarda oluşan faiz hadlerine göre büyük dalgalanmalar gösterdiğinden, yıllar itibariyle ve firmalar arası karşılaştırmalarda tutarlılığı ve değerlendirmeleri güçleştirmektedir.

Özellikle yüksek enflasyon nedeniyle faiz oranları ve kur farklarının yüksek olduğu ve önemli oranlarda dalgalanmaların görüldüğü ülkemizde, öz kaynak yetersizliği nedeniyle yabancı kaynak kullanımının yüksek olmasının da etkisiyle finansman giderlerinden stoklara verilen paylar önemli tutarlara ulaşabilmektedir. İthal edilen mal ve hammaddeye ilişkin kur farkları, bir tür finansman gideridir. Finansman giderlerine ilişkin benzer bir uygulama kur farkları için de yapılmaktadır.

Stokların değerlendirilmesinde maliyet bedelinin geniş ve dar kapsamlı olarak alınması, firmanın kar hesaplanması ve bilanço konusundaki eğilimini, niyetini gösterir. Stok değerlendirilmesinde maliyet bedelini çok geniş yorumlayarak finansman giderlerinin önemli bir bölümünü aktifleştiren firmaların karlarını yüksek göstermek ya da zarar saklamak eğiliminde oldukları söylenebilir.

Finansman giderlerinden mamul ve yarı mamullerine, genel üretim giderlerine pay verme yoluyla pay veren imalatçı firmalarda; içerdikleri finansman giderleri çıkarıldıktan sonraki SMM + Mamul ve Yarı Mamuller toplamından mamul ve yarı mamullerin aldığı paydan daha fazla finansman giderinin mamul ve yarı mamullerde bırakıldığının belirlenebilmesi durumunda aradaki fark özkaynaklardan indirilir.

Örneğin; mamul ve yarı mamulleri 40 Milyar TL, SMM'si 100 Milyar TL olan, 50 Milyar TL tutarındaki dönemin tüm finansman giderlerinin 30 Milyar TL'sini üretim maliyetine yansıtan, 20 Milyar TL'ni ise doğrudan gider yazan bir firmada, 30 Milyar TL tutarındaki üretim maliyetine yansıtılan finansman giderinin 14 Milyar TL'sinin mamul ve yarı mamullere, 16 Milyar TL'sinin ise SMM' ye verildiğinin belirlenmesi

durumunda finansman giderlerinden verilen paylar dışında mamul ve yarı mamulleri 26 Milyar TL(40 Milyar TL-14 Milyar TL), SMM' si ise 84 Milyar TL (100 Milyar TL-16 Milyar TL) olmaktadır. Bu durumda Firmada mamul ve yarı mamullere yansıtılması kabul edilebilecek finansman gideri tutarı;

Mamul ve Yarı Mamuller

----- x Üretim Mal. Yansıtılan Fin. Gid.

SMM + Mamul ve Yarı Mamuller

formülüyle belirlenebilir. Örneğimizde bu tutar;

26

-----X 30.000.000.000.TL = 7.090.909.091 TL'dir.

84+26

Verilen örnekte mamul ve yarı mamullere 7.090.909.091 TL'nin üzerinde finansman giderinin yansıtılması kabul edilmeyeceğinden mamul ve yarı mamullerdeki 7.090.909.091 TL'nin üzerindeki finansman giderleri tutarı olan 6.909.090.909 TL özkaynaklardan indirilir. Finansman giderlerinin tamamını üretim maliyetine yansıtmış firmalarda yukarıdaki modele faaliyet giderlerini de katarak stoklarda bırakılması kabul edilebilecek tutarı,

Mamul ve Yarı Mamuller

----- X Üretim Mal. Yans. Fin. Gid.

SMM + Mamul ve Yarı Mamuller+ Faaliyet Gid.

formülüyle hesaplamak daha doğrudur. Ancak söz konusu formüllerin uygulanmasında finansman giderlerinden aldıkları paylardan önceki SMM, mamul ve yarı mamuller ve faaliyet giderleri değerlerinin kullanılması gerekir.

Pazarlama firmalarında ise stok (ticari mal) temini ile açık ilgisi kurulabilen borçlanma maliyetleri, stok maliyetine eklenebilir. Ancak bu şekilde stok maliyetine eklenen finansman giderlerinin satılan mallara isabet eden kısmının SMM'ye intikal ettirilmesi gerekir. İmalatçı firmalarda ilk madde malzeme stoklarının temini ile açık ilgisi kurulabilen finansman giderleri de ilk madde malzeme maliyetine eklenebilir. Stokta fazla finansman giderinin kaldığı tespit edilen firmalarda söz konusu fazlalık özkaynaklardan indirilir.

Stokların maliyet bedelinin belirlenmesinde seçilen yöntem de özellikle enflasyon olan ekonomilerde stok değerini büyük ölçüde etkilemektedir. Maliyet bedelinin saptanması için çeşitli yöntemler bulunmaktadır.

- İlk giren ilk çıkar (FİFO),
- Son giren ilk çıkar (LİFO),
- Hareketli tartılı ortalama maliyet,
- Ağırlıklı (tartılı) ortalama maliyet,
- Basit ortalama maliyet,
- Her malın özgün maliyet bedeli ile değerlendirilmesi (maliyet bedelinin spesifik olarak saptanması, parti maliyeti)

Bu yöntemlerin tümü, varsayımları farklı olduğundan özellikle fiyatların dalgalanma gösterdikleri dönemlerde ortaya çıkardıkları farklı stok değerleri dolayısıyla farklı şekilde kar veya zarar oluşmasına yol açarlar. Daha açık bir deyişle stok değerlendirme yöntemini değiştirmek yoluyla, stok tutarını ve dönem sonucunu etkilemek mümkündür. Bu nedenle stokların değerlendirme yöntemi ve finansman giderlerinden stoklara pay verilip verilmediği, ne kadar pay verildiği üzerinde önemle durulmalı ve karlılık tahlillerinde dikkate alınmalıdır.⁹⁵

⁹⁵ Ziraat Bankası.a.g.e.s.26.

3.1.1.6. Yıllara Yaygın İnşaat Ve Onarım Maliyetleri

Yıllara Yaygın İnşaat Onarım Maliyetleri hesap grubunda yapılabilecek bazı düzeltme işlemleri aşağıdaki gibidir.

- Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri hesabında izlenen, satmak amacıyla kat karşılığı veya kendi arsası üzerine yapılan inşaat harcamalarının cari yılda nakde dönüşmesi beklenmeyen tutarı Diğer Duran Varlıklar kalemine, bir yıl içerisinde nakde dönüşmesi beklenen tutarı (vadeli satışlarda vade göz önüne alınır) Stoklar-Mamüller (veya yarı mamuller) kalemine aktarılır.

3.1.1.7 Gelecek Aylara Ait Giderler Ve Gelir Tahakkukları

Geçici aktif hesaplar niteliğinde olan "Gelecek Aylara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları" muhasebenin dönemsellik kuralı ya da kavramı (gelir ve giderlerin tahakkuk esasına göre muhasebeleştirilmesi, gelir ve karların aynı döneme ilişkin gider ve zararlarla karşılaştırılması) gereği bilançoda yer almaktadır.

Gelecek Aylara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları hesap grubunda yapılabilecek bazı düzeltme işlemleri aşağıdaki gibidir.

- Bu hesap grubunda döviz mevcutları, bankalardaki DTH ve dövizli alacaklar için kur değerlemesi mahiyetindeki gelir tahakkuklarına rastlanması durumunda ilgili kalemlere aktarılır. Örneğin DTH kur farkları Hazır Değerler, döviz üzerinden düzenlenmiş senetli alacaklarla ilgili kur farkları Alacak Senetleri kalemine aktarılır.

- Yüksek bedelleri içeren gelir tahakkukları dikkatle incelenmeli cari yılda gerçekleşip (tahsilinin veya kesin borç kaydının yapılıp yapılmadığı) gerçekleşmediği araştırılmalı ve karlılık yorumlarında dikkate alınmalıdır. Gerçekleşmediği ve gerçekleşmeyeceği anlaşılan fiktif tutarları içeren gelir tahakkukları özkaynaklardan indirilmelidir.

3.1.1.8. Diğer Dönen Varlıklar

Yukarıda belirtilen bölümlere girmediği için özellikle kendi bölümlerinde tanımlanmış olan varlık kalemlerin izlendiği hesaptır.⁹⁶

Devreden Katma Değer Vergisi:

Bir dönemde indirilemeyen ve izleyen döneme devreden KDV hesabının izlendiği hesaptır.

İndirilecek KDV :

Her türlü mal ve hizmetin satın alınması sırasında satıcılara ödenen KDV'nin kaydedildiği ve izlendiği hesaptır.

Diğer KDV :

Teşvikli yatırım mallarının ithalinde ödenmesi gerektiği halde ödenmeyip, fiilen indirilmesinin mümkün olacağı tarihe kadar ertelenen KDV'nin erteleme bir yıl içinde olması halinde kaydedildiği ve izlendiği hesaptır.

Peşin Ödenen Vergiler ve Fonlar :

Peşin ödenen gelir, kurumlar ve diğer vergiler ile fonların kaydedildiği ve izlendiği hesaptır.

İş Avansları :

İşletme adına mal ve hizmet satın alacak, işletme adına bir kısım gider ve ödemeleri yapacak personel ve personel dışındaki kişilere verilen iş avanslarının izlendiği hesaptır.⁹⁷

⁹⁶ Özcan Özal, Oya Yıldırım ve Nergis Tek, İlkeler ve Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulamaları, 7.Baskı, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi, 1996, s. 205.

⁹⁷ Özal, Yıldırım ve Tek, a.g.e., s. 208.

Personel Avansları :

Personel ve işçilere maaş, ücret ve yolluklarına mahsuben önceden ödenen avansların izlendiği hesaptır.

Sayım ve Tesellüm Noksanları:

Sayımlar sonucunda tespit edilen kasa, stok ve maddi duran varlık noksanları ile tesellüm sırasında ortaya çıkan noksanların geçici olarak kayıt edildiği ve izlendiği hesaptır.⁹⁸

Verilen Depozito ve Teminatlar :

Üçüncü kişilere karşı bir işin yapılmasının üstlenilmesi veya bir sözleşmenin ya da diğer işlemlerin karşılığı olarak bir yıl içerisinde geri alınmak üzere verilen depozito ve teminatların izlendiği hesaptır.

Diğer Çeşitli Dönen Varlıklar :

Bu hesap grubu içerisinde sayılanların dışında kalan diğer çeşitli dönen varlıkların izlendiği hesaptır.

Diğer Dönen Varlıklar Karşılığı (-) :

Yıl sonunda ilgili kesin hesaplarına aktarılması imkanı bulunmayan kasa, stok ve maddi duran varlık sayım noksanları tutarının sayım fazlaları tutarı olması halinde fark kadar ayrılacak karşılıkları kapsar.

Diğer Dönen Varlıklar hesap grubunda yapılabilecek bazı düzeltme işlemleri aşağıda belirtilmiştir.

- Aynı personele ücret ve maaşından mahsup edilmek üzere verilen avans ile ücret, maaş ve yolluk borçlarının mahsubu yapılmamışsa ilgili hesaptan mahsubu yapılır.

⁹⁸ Cemalcılar ve Erdoğan, a.g.e., s. 549.

- Bir yıldan uzun sürede geri alınabilecek verilen depozito ve teminatlar U.V. Diğer Alacaklar kalemine aktarılır.
- Diğer dönen varlıklar içerisinde yer alan KDV hesapları diğer kısa vadeli yabancı kaynaklar içerisindeki ilgili KDV hesaplarından mahsup edilmemişse mahsubu yapılır.
- Peşin ödenen vergi ve fonlar ile biten taahhüt işleriyle ilgili stopaj ve fonlar dönem karından ödenecek vergilerden mahsup edilir. Mahsup işleminden sonra kalacak peşin ödenen vergi ve fonlar ve biten taahhüt işleriyle ilgili stopaj ve fonlar Diğer Duran Varlıklar kaleminde değerlendirilir.
- Diğer Dönen Varlıklar hesapları içerisinde devam eden işlere ait stopaj ve fonlar bulunuyorsa, Diğer Duran Varlıklar kalemine aktarılır.
- Stok temini için verilen iş avanslar Stoklar-Verilen Sipariş Avansları kalemine aktarılır.

3.1.2. Duran Varlıklar

Bir yıldan veya normal bir faaliyet döneminden daha uzun süreler ile işletme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için elde edilen ve ilke olarak bir yılda veya normal faaliyet dönemi içinde paraya çevrilmesi veya tüketilmesi öngörülme­yen varlıkları kapsar.

3.1.2.1. Ticari Alacaklar

Bu grupta ticari işlemlerle ilgili bir yıldan uzun vadeli senetli - senetsiz ticari alacaklar izlenir. Vadesi bir yılın altına düşenler dönen varlıklar içerisindeki ilgili hesaplara aktarılır.⁹⁹

⁹⁹ M. Emin Arat, Finansal Analiz Aracı Olarak Oranlar İlkeler ve Yorumlar, İstanbul: Marmara Üniversitesi Nihat Sayar Eğitim Vakfı Yayınları, 2005, s. 30.

Alıcılar :

İşletmenin faaliyet konusunu oluşturan mal ve hizmet satışlarından kaynaklanan senetsiz alacakların izlendiği hesaptır.

Alacak Senetleri:

İşletmenin faaliyet konusunu oluşturan mal ve hizmet satışlarından kaynaklanan senetli alacakların izlendiği hesaptır.

Alacak Senetleri Reeskontu (-) :

Bilanço gününde senetli alacakların tasarruf değerleri ile değerlendirilmesini sağlamak amacıyla alacak senetleri için ayrılan reeskont tutarlarının izlendiği hesaptır.

Verilen Depozitolar ve Teminatlar :

İşletmede 3. kişilere karşı bir işin yapılmasının üstlenilmesi ve bir akdin karşılığı olarak geri alınmak üzere verilen bir yıldan uzun süreli depozito, teminat niteliğindeki tutarların izlendiği hesaptır.

Şüpheli Alacaklar Karşılığı (-) :

Perakende satış yöntemi kullanarak gününden önceki iki hesap döneminde vadesinde tahsil edilmeyen alacakların ilgili dönemlerdeki toplam vadeli satışlara oranlarının ortalamasının değerlendirilmesindeki vadeli satışlara uygulanması suretiyle bulunacak şüpheli alacaklar için ayrılan karşılıkların izlendiği hesaptır.

Hesap kalemlerine ilişkin düzeltme işlemleri Dönen Varlıklar Bölümünde açıklanan Ticari Alacaklardaki işlemler gibidir. Vadesine bir yıldan daha az kalmış olanlar dönen varlıkların ilgili kalemine aktarılır.

3.1.2.2 Diğer Alacaklar

Herhangi bir ticari işleme dayanmadan meydana gelmiş ve bir yıldan uzun sürede tahsil edilmesi düşünülen alacakları kapsar.¹⁰⁰

Ortaklardan Alacaklar :

İşletmenin esas faaliyet konusu dışındaki işlemleri dolayısıyla (ödünç verme ve benzeri nedenlerle ortaya çıkan) ortaklardan alacaklı bulunduğu tutarların izlendiği hesaptır.

İştiraklerden Alacaklar :

İşletmenin esas faaliyet konusu dışındaki işlemleri dolayısıyla (ödünç verme ve benzeri nedenlerle ortaya çıkan) iştiraklerden olan alacakların izlendiği hesaptır.

Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar :

İşletmenin esas faaliyet konusu dışındaki işlemleri dolayısıyla (ödünç verme ve benzeri nedenlerle ortaya çıkan) bağlı ortaklıklarından olan alacakların izlendiği hesaptır.¹⁰¹

Personelden Alacaklar :

İşletme topluluğuna dahil personel ve işçinin, işletmeye olan uzun vadeli çeşitli borçların izlendiği hesaptır. Bunlara verilen avanslar bu hesapta izlenmez.

Diğer Çeşitli Alacaklar :

Ticari olmayan ve yukarıda sayılan hesaplardan herhangi birine dahil edilemeyen alacakların izlendiği hesaptır.

¹⁰⁰ Cemalcılar ve Erdoğan, a.g.e., s. 553.

¹⁰¹ Özal, Yıldırım ve Tek, a.g.e., s. 216.

Diğer Alacak Senetleri Reeskontu (-) :

Bilanço gününde, diğer alacaklar grubundaki senetli alacakların değerlenmesini sağlamak amacıyla alacak senetleri için ayrılan reeskont tutarlarının izlendiği hesaptır.

Şüpheli Diğer Alacaklar Karşılığı (-) :

Senetli ve senetsiz uzun vadeli şüpheli diğer alacakların, tahsil edilememe ihtimalinin kuvvetlenmesi durumunda, bu tür risklerin giderilmesini önlemek üzere ayrılan karşılıkları kapsar. Maddi teminatlı alacaklarda karşılık teminatı aşan tutarların izlendiği hesaptır.

Bu hesaplardaki düzeltme işlemleri Dönen Varlıklar Diğer Alacaklar bölümünde belirtilen hususlar göz önüne alınarak yapılır. Vadesi bir yıldan kısa olanlar dönen varlıklar içindeki ilgili kalemlere aktarılır.

3.1.2.3. Mali Duran Varlıklar

Uzun vadeli amaçlarla veya yasal zorunluluklar nedeniyle elde tutulan menkul kıymetler bu grupta izlenir. Ayrıca, diğer bir işletmeye veya bağlı ortaklığa ortak olmak amacıyla edinilen sermaye payları da bu grupta yer alır.¹⁰²

Bağlı Menkul Kıymetler:

İştiraklerdeki sermaye payları hesabında aranan asgari yüzdeleri taşımadığı için iştirakler hesabında izlenemeyen, ancak uzun vadede elde tutulması amaçlanan hisse senetleri ile hisse senetleri dışında kalan ve uzun vadeli amaçlarla veya yasal zorunluluklarla elde tutulan menkul kıymetlerin izlendiği hesaptır.

Bağlı Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı (-) :

Bağlı menkul kıymetlerin; borsa veya piyasa değerlerinde önemli ölçüde ya da sürekli olarak değer azalması olduğu tespit edildiğinde; ortaya çıkacak zararların karşılanması amacı ile ayrılması gereken karşılıkların izlendiği hesaptır.

¹⁰² Arat, a.g.e., s. 31.

İştirakler :

İşletmenin doğrudan veya dolaylı olarak diğer şirketlerin yönetimine ve ortaklık politikalarının belirlenmesine katılmak üzere edindiği hisse senetleri veya ortaklık paylarının izlendiği hesaptır. İştirakler hesabı bir ortaklıktaki en fazla % 50 oranında olan sermaye payları veya oy haklarının izlenmesinde kullanılır.

İştirak edilen ortaklıklarda iştirak ilişkisinden bahsedebilmek için sermaye payı dikkate alınmaksızın oy hakkı veya yönetime katılma hakkının en az % 10 oranında bulunması gerekir.

İştiraklere Sermaye Taahhütleri (-) :

İştiraklerle ilgili sermaye taahhütlerinin izlendiği hesaptır.

İştirakler Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Karşılığı (-) :

İştirak paylarının borsa veya piyasa değerinde sürekli ya da önemli ölçüde meydana gelen değer azalmalarının izlendiği hesaptır.

Bağlı Ortaklıklar :

İşletmenin doğrudan veya dolaylı olarak % 50 oranından fazla sermaye ya da oy hakkına veya en az bu oranda yönetim çoğunluğunu seçme hakkına sahip olduğu iştiraklerin sermaye paylarının izlendiği hesaptır.¹⁰³

Bağlı Ortaklıklara Sermaye Taahhütleri (-) :

Bağlı ortaklıklarla ilgili sermaye taahhütlerinin izlendiği hesaptır.

Bağlı Ortaklıklar Sermaye Payları Değer Düşüklüğü Karşılığı (-) :

Bağlı ortaklığa iştirak paylarının borsa veya piyasa değerinde, sürekli ya da önemli ölçüde meydana gelen değer azalmalarının izlendiği hesaptır.

¹⁰³ Ziraat Bankası, a.g.e., s. 37.

Diğer Mali Duran Varlıklar :

Yukarıda belirtilen hesapların hiçbirinin kapsamına girmeyen özellikle kendi bölümlerinde tanımlanmayan diğer mali varlıkların izlendiği hesaptır.

Diğer Mali Duran Varlıklar Karşılığı (-):

Diğer mali duran varlıkların değerinde, sürekli ya da önemli ölçüde meydana gelen değer azalmalarının izlendiği hesaptır.

Mali Duran Varlıklar Hesap Grubu ile ilgili yapılabilecek bazı düzeltme işlemleri aşağıda belirtilmiştir

- Kısa süre için elde bulundurulmak üzere edinilmiş borsalarda işlem gören hisse senetleri Dönen Varlıklar Menkul Kıymetler hesabına aktarılır.

- Firmanın İştirak ve bağlı ortaklıklarına sermaye taahhüt borcunun bulunması durumunda Mali Duran Varlıklardan ve pasifteki ilgili hesaptan mahsup edilir.

- Değerini yitirmiş iştirakler aktiften ve varsa pasifteki karşılığından yoksa, özkaynaklardan indirilir.

İştirak ve bağlı ortaklıkların maliyet bedellerinin nominal değerlerinden oldukça yüksek bir değerde olması durumunda fiktif bir nitelik taşıyıp taşımadığı araştırılmalı, fiktif olduğu tespit edilen tutar özkaynaklardan indirilmelidir.

3.1.2.4. Maddi Duran Varlıklar

İşletme faaliyetlerinde kullanılmak üzere edinilen ve tahmini yararlanma süresi bir yıldan fazla olan fiziki varlık kalemlerinin ve bunlarla ilgili birikmiş amortismanların izlendiği hesap grubudur.¹⁰⁴

¹⁰⁴ Arat, a.g.e., s. 32.

Arazi ve Arsalar :

İşletmeye ait her türlü arazi ve arsaların izlendiği hesaptır.¹⁰⁵

Yer altı ve Yerüstü Düzenleri :

Herhangi bir işin gerçekleşmesini sağlamak veya kolaylaştırmak için yeraltında veya yerüstünde inşa edilmiş her türlü yol, park, köprü, tünel, bölme, sarnıç, iskele vb. yapıların izlendiği hesaptır.

Binalar:

İşletmenin her türlü binaları ve bunların ayrılmaz parçalarının izlendiği hesaptır.

Tesis, Makine ve Cihazlar :

Üretimde kullanılan her türlü makine, tesis ve cihazlar ile bunların eklentileri ve bu amaçla kullanılan taşıma gereçlerinin (Konveyör, Forklift vb.) izlendiği hesaptır.

Taşıtlar :

İşletme faaliyetlerinde kullanılan tüm taşıtların izlendiği hesaptır. Ulaştırma sektöründe hizmet üretimi amacı ile kullanımda olan tüm taşıt araçlarının izlendiği hesaptır.

Demirbaşlar :

İşletme faaliyetlerinin yürütülmesinde kullanılan her türlü büro, makine ve cihazlar ile döşeme, masa, koltuk, dolap, mobilya gibi maddi varlıkların izlendiği hesaptır.

Diğer Maddi Duran Varlıklar :

Yukarıda belirtilen hesapların hiçbirinin kapsamına girmeyen özellikle kendi bölümlerinde tanımlanmayan maddi duran varlıkların izlendiği hesaptır.

¹⁰⁵ Cemalcılar ve Erdoğan, a.g.e., s. 560.

Birikmiş Amortismanlar (-) :

Maddi duran varlık bedellerinin, kullanılabilecekleri süre içinde hesaben yok edilebilmesini sağlamak amacıyla kullanılan hesaptır.

Yapılmakta Olan Yatırımlar :

İşletmede yapımı süren ve tamamlandığında ilgili maddi duran varlık hesabına aktarılacak olan her türlü madde ve malzeme ile işçilik ve genel giderlerle ilgili harcamaların izlendiği hesaptır.

Verilen Avanslar :

Yurt içinden veya yurt dışından satın alınmak üzere sipariş edilen maddi duran varlıklarla ilgili olarak yapılan avans ödemelerinin izlendiği hesaptır (Sipariş avansı ile ilgili giderleri de kapsar).

Maddi Duran Varlıklar hesap grubuyla ilgili olarak yapılabilecek bazı düzeltme işlemleri aşağıda belirtilmiştir.

- Duran Varlıklar içerisinde yap-işlet-devret modeliyle gerçekleştirilen yatırımların gösterilmesi halinde, bu tür yatırım harcamaları özel maliyet niteliğinde olduğundan bunlarla ilgili tutarlar Maddi Duran Varlıklar Kaleminden Maddi Olmayan Duran Varlıklar kalemine aktarılır.

- Mülkiyeti üçüncü kişilere veya ortaklara ait taşınmazlar tespit edilirse pasifteki karşılığından mahsup edilir. Ortaklara ait veya üçüncü kişilerden kiralanmış arsa üzerinde yapılmış bina maliyetleri ise Maddi Olmayan Duran Varlıklar kalemine aktarılır.

- Satılmak amacıyla yapılan inşaat maliyetlerinin satış yeteneği ve satış vadeleri göz önüne alınarak bir yıl içerisinde nakde dönüşmesi beklenenleri Stoklar-Mamüller (tamamlanmamış ise yarı mamuller) kalemine, bir yıldan uzun sürede nakde dönüşmesi beklenenleri Diğer Duran Varlıklar kalemine aktarılır.

3.1.2.5. Maddi Olmayan Duran Varlıklar

Herhangi bir fiziksel varlığı bulunmayan ve işletmenin belli bir şekilde yararlandığı veya yararlanmayı beklediği aktifleştirilen giderler ile belli koşullar altında hukuken himaye gören haklar ve şerefiyelerin izlendiği hesap grubudur.¹⁰⁶

Haklar :

İmtiyaz, patent, lisans, ticari marka ve unvan gibi bir bedel ödenerek elde edilen bazı hukuki tasarruflar ile kamu otoritelerinin belirli alanlarda tanıdığı kullanma yararlanma gibi yetkiler dolayısıyla yapılan harcamaların izlendiği hesaptır.

Şerefiye :

Bu hesap, bir işletme devralınırken katlanılan maliyetle söz konusu işletmenin rayiç bedelle hesaplanan net varlıklarının (özvarlık) değeri arasındaki olumlu farkların izlendiği hesaptır. Şerefiye hesaplanırken rayiç bedelin tespit edilmemesi halinde, net defter değeri esas alınır.

Kuruluş ve Örgütlenme Giderleri:

İşletmenin kurulması, yeni bir şubenin açılması, işlerin sürekli olarak genişletilmesi için yapılan ve karşılığında maddi bir değer elde edilmeyen giderlerin aktifleştirilmeleri durumunda izlendiği hesaptır.

Araştırma ve Geliştirme Giderleri :

İşletmede yeni ürün ve teknolojiler oluşturulması, mevcutların geliştirilmesi ve benzeri araçlarla yapılan her türlü harcamalardan aktifleştirilen kısmının izlendiği hesaptır.

Özel Maliyetler:

Kiralanın gayrimenkullerin geliştirilmesi veya ekonomik değerinin sürekli olarak arttırılması amacıyla yapılan giderler ile (normal bakım, onarım ve temizleme

¹⁰⁶ Özal, Yıldırım ve Tek, a.g.e., ss. 230-231.

giderleri hariç) bu gayrimenkulün kullanılması için yapılıp kira süresinin sonunda mal sahibine bırakılacak olan varlıkların bedellerinin izlendiği hesaptır.

Diğer Maddi Olmayan Duran Varlıklar :

Yukarıda sayılanların dışında kalan diğer maddi olmayan duran varlık kalemlerinin izlendiği hesaptır.

Birikmiş Amortismanlar (-) :

Maddi olmayan duran varlık bedellerinin, kullanılabilecekleri süre içerisinde yok edilebilmesini sağlamak amacıyla kullanılan hesaptır.

Verilen Avanslar :

Maddi olmayan duran varlıklarla ilgili olarak gerek yurtiçi, gerekse yurtdışındaki kişi ve kuruluşlara yapılan avans ödemelerinin izlendiği hesaptır.

- Firma faaliyetlerine olumlu katkısı olmadığı veya faaliyetlerinin geliştirilmesi amacı taşımakla birlikte bu amaca hizmet etmediği veya bu özelliğini kaybettiği anlaşılan Maddi Olmayan Duran Varlıkların ekonomik değeri olmayanları aktiften ve pasifte özkaynaklardan indirilir.

3.1.2.6. Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar

Belirli bir maddi varlıkla çok yakından ilgili bulunan veya tamamen tüketime tabi varlıklar için yapılan, üretim çalışmalarının zaman ve yoğunluğu ile sınırlı bir ömre sahip olan giderleri içerir.

Arama Giderleri :

Arama amacıyla yapılan ve bununla ilgili giderlerin izlendiği hesaptır. Maden yatağının işletmeye elverişli olup olmadığının belirlenmesi ve giriş noktalarının saptanması için, işletmeye geçmeden önce yapılan arama giderleri ile petrol araştırması ile ilgili olarak arazinin yerden ve havadan (Topografik, jeolojik, jeofizik vb.)

incelenmesine ve gerekli işlem, deneyim ve jeolojik bilgi almak amacıyla yapılan sondaj giderleri gibi yapılan harcamaların izlendiği hesaptır.

Hazırlık ve Geliştirme Giderleri:

Açık işletmelerde maden üstündeki örtüyü kaldırmak veya yer altındaki maden yataklarına girmek, bu yatakla yer üstü arasında genel kütlenin tüketilmesine kadar sürekli bir bağlantı ve maden yataklarını üretime elverişli parçalara bölmek, gerek insanların gerekse araçların gidip gelme ve havalandırılmalarını ve cevherin taşınmasını sağlamak amacıyla açılacak olan düşey, yatay ve eğilimli yol, mecra ve benzeri faaliyetlerin gerektirdiği giderler ile petrol işlemlerinden kuyu açma, temizleme, derinleştirme, bitirme veya bu işlemlere hazırlık için yapılan işçilik, yakıt, tamir, bakım ve nakliye, ikmal, malzeme vb. giderlerin izlendiği hesaptır.

Diğer Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar :

Özellikle kendi bölümlerinde tanımlanmayan özel tükenmeye tabi diğer varlık değerlerinin izlendiği hesaptır.

Birikmiş Tükenme Payları (-) :

Özel tükenmeye tabi varlıklar grubuna giren kalemler özelliklerine göre “Tükenme payı” ayrılmak suretiyle itfa edilir.

Verilen Avanslar :

Özel tükenmeye tabi varlıklar için yapılan avans ödemelerinin izlendiği hesaptır.

- Firmanın faaliyetlerini geliştirici mahiyette olmadığı veya faaliyetlerin geliştirilmesi amacıyla yapılmış olmakla birlikte bu amaca ulaşmadığı veya bu özelliğini kaybettiği anlaşılan Özel Tükenmeye Tabi Varlıklardan ekonomik değeri olmayanlar aktiften ve pasifte özkaynaklardan indirilir.

3.1.2.7. Gelecek Yıllara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları

Bu grup, içinde bulunulan dönemde ortaya çıkan ancak gelecek yıllara ait olan giderler ile faaliyet dönemine ait olup da sonraki yıllarda tahsil edilebilecek gelirlerden oluşur. İçinde bulunan dönemde peşin ödenen fakat cari dönemde gider hesaplarına kaydedilmemesi gereken giderlerle, ileriki yıllarda tahsil edilecek gelirler, muhasebenin "Dönemsellik Kavramı" gereği aktifleştirilmektedir.

Gelecek yıllara ilişkin giderlerin göreceli olarak yüksek olması durumunda analist, cari döneme ait giderlerin aktifleştirilmesi olasılığı üzerinde durmalıdır. Özellikle pazarlama, tanıtım, reklam giderleri yüksek olan bazı firmalar, söz konusu giderleri pazarlama yatırımı olarak nitelendirerek aktifleştirebilmektedirler. Gelecek Yıllara Ait ya da, Gelecek Yıllara Yaygın Giderlerin makyaja elverişli bilanço kalemlerinden biri olduğu dikkate alınmalıdır.

Gelecek Yıllara Ait Giderler :

Bu hesap, peşin ödenen ve cari dönem içinde ilgili gider hesaplarına kaydedilmemesi gereken gelecek yıllara ait giderlerin izlendiği hesaptır.

Gelir Tahakkukları :

Üçüncü kişilerden tahsili ya da bunlar hesabına kesin borç kaydı bir yıl veya daha sonraki yıllarda yapılacak gelirlerin, içinde bulunulan döneme ait olan kısımlarının, ilgili gelir hesabı karşılığında borç kaydedilen tutarların izlendiği hesaptır.

3.1.2.8. Diğer Duran Varlıklar

Bundan önceki bölümlerde sayılan duran varlık kalemlerine girmeyen özellikle kendi bölümlerinde tanımlanmamış olan diğer duran varlık kalemleri bu grupta yer alır.

Gelecek yıllarda indirilecek KDV, ertelenen KDV, satış kabiliyetini yitirmiş stoklar, gelecek yıllar ihtiyacı makine ve tesis yedekleri, işletmenin esas faaliyetinde kullanılmayan maddi duran varlıklar, elden çıkarılacak duran varlıklar, Diğer Duran

Varlıklar başlığı altında bilançolarda yer almaktadır. Diğer Duran Varlıklar tutarının görece olarak yüksek olması halinde, analistler, bu kalemin içeriğini incelemelidirler.

Gelecek Yıllarda İndirilecek KDV :

Satın alınan veya imal edilen amortismanına tabi iktisadi kıymetlerle ilgili, bir yıldan daha uzun sürede indirilebilecek nitelikteki KDV'nin kayıt edildiği ve izlendiği hesaptır.

Diğer KDV:

Ertelenen, iadesi gereken, tahsil edilen ve çeşitli şekillerde ortaya çıkan diğer KDV'nin bir yılı aşan tutarların izlendiği hesaptır.

Peşin Ödenen Vergiler ve Fonlar :

İzleyen yıllardan sonraki yıllarda indirim konusu yapılabilecek olan peşin ödenen vergi ve fonların izlendiği hesaptır. Devam eden iş stopajları bu hesap kalemi içerisinde değerlendirilir.

Verilen Depozitolar ve Teminatlar :

İşletmede 3. kişilere karşı bir işin yapılmasının üstlenilmesi ve bir akdin karşılığı olarak geri alınmak üzere verilen bir yıldan uzun süreli depozito, teminat niteliğindeki değerlerin izlendiği hesaptır.

Personelden Alacaklar :

İşletme topluluğuna dahil personel ve işçinin, işletmeye olan uzun vadeli çeşitli borçların izlendiği hesaptır (Bunlara verilen avanslar bu hesapta izlenmez).

Diğer Çeşitli Duran Varlıklar :

Bu hesap grubu içerisinde sayılanların dışında kalan diğer çeşitli duran varlıkların izlendiği hesaptır. Diğer Duran Varlıklar hesap grubunda yer alan hesaplardan kısa vadeye dönüşenleri Dönen Varlıkların ilgili kalemine aktarılır.

3.2. Pasif Hesaplar ve Yapılabilecek Düzeltme İşlemleri

Hesap durumunun pasifi işletmedeki aktif değerlerin hangi kaynaklardan finanse edildiğini gösterir. Bu kaynaklar kısa ve uzun süreli yabancı kaynaklar ve özkaynaklardan oluşur. İşletmenin finansman yapısının sağlıklı bir şekilde değerlendirilebilmesi, işletmenin kullandığı finansman kaynaklarının gerek tutarının tespitinin gerekse vadelerine ve türlerine göre tasnifinin doğru bir şekilde yapılmasına bağlıdır. Bu nedenle dikkatle incelenmeli ve gerekli düzeltme işlemleri yapılmalıdır.

Alacaklılar tarafından sağlanan fonları kapsayan yabancı kaynaklar, varlıkların sınıflandırılmasındaki ölçüte (kritere) uygun olarak kısa vadeli (süreli) yabancı kaynaklar, uzun vadeli (süreli) yabancı kaynaklar olarak ayrıma tabi tutulmaktadır. Yabancı kaynakların (borçların) değerlendirilmesinde başlıca dört değerlendirme ölçüsü kullanılmaktadır.

Mukayyet (kayıtlı) değer, tasarruf değeri, itibari (nominal) değer ve borsa rayici... Borçlar esas itibariyle mukayyet (kayıtlı) değerleriyle (muhasabe kayıtlarında gösterilen hesap değerleriyle) bilançoda gösterilirler. Borç senetlerinin tasarruf değerleri ile (bilanço gününe indirgenmiş değerleriyle) değerlendirilmeleri hem borç senetlerinin bilanço günündeki gerçek değerleri ile gösterilmeleri hem de dönem karının doğru hesaplanması açısından gereklidir.

Firmanın çıkarmış olduğu menkul değerlerin ise itibari (nominal) değerleriyle değerlendirilmesi ilke olarak benimsenmiştir. Yabancı para ile borçlar, borsa rayici (borsa kuru) ile değerlendirilmelidir. Ancak ülkemizde henüz kambiyo borsası oluşmadığından yabancı para ile borçlar, vergisel açıdan Maliye Bakanlığı'nın yılsonunda açıkladığı kurlarla fiilen T.C. Merkez Bankası kurlarıyla değerlendirilmektedir.

Sermaye Piyasası Kurulu'da (SPK) dövize dayalı borçların varsa oluşan borsa kuru ile borsa kurunun bulunmaması halinde Merkez Bankası'nca ilan edilen kurlar üzerinden değerlendirilmesini öngörmüştür.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Sermaye Piyasası Kurulu'nun Seri: XI Tebliğ No. 1 ve değişik şekilleri.

3.2.1. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar

Kısa vadeli yabancı kaynaklar, dönen varlıkların ayrılmasında kullanılan ölçüye uygun olarak, en çok bir yıl veya işletmenin normal faaliyet dönemi sonunda ödenecek yabancı kaynakları kapsar. En çok bir yıl veya bir yıldan daha kısa bir sürede para veya paradan başka değerlerle (mal veya hizmetlerle) ödenmesi gereken yükümlülüklerdir.

3.2.1.1. Mali Borçlar

Kredi kurumlarına olan kısa vadeli borçlar ile kısa vadeli para ve sermaye piyasası araçları ile sağlanan krediler ve vadesine 1 yıldan daha az bir süre kalan uzun vadeli mali borçların anapara, taksit ve faizlerini kapsar.

Banka Kredileri :

Banka ve özel finans kuruluşlarından sağlanan kısa vadeli kredilere ilişkin tutarları içeren hesap kalemidir. Bu hesapta işletmenin aldığı nakdi kredilerin yer alması gerekir. Nakdi olmayan (gayri nakdi) krediler bu hesaba alınmaz ve nazım hesaplarda takip edilir.

Uzun Vadeli Kredilerin Anapara Taksitleri ve Faizleri :

Vadelerine 1 yıldan fazla süre bulunmakla birlikte uzun vadeli kredilerin, bilanço tarihinden itibaren 1 yıl içinde ödenecek anapara taksitleri ile vadesi 1 yılın altına düşenleri ve bunların tahakkuk ettiği halde ödenmeyen faizlerini kapsar.

Banka Kredileri ve Uzun Vadeli Kredilerin Anapara Taksit ve Faizleri kalemlerinde yapılabilecek bazı düzeltme işlemleri aşağıda belirtilmiştir;

- Bilanço tarihi itibarıyla vadesi bir yılı aşan krediler bu hesaptan çıkarılarak U.V. Banka Kredileri kalemine aktarılır.
- Banka kredileri içerisinde gösterilmiş akreditif kredileri var ise söz konusu tutar gerçekte yurtdışına olan mal, hammadde veya makine vs. alım borcuna

bankanın verdiği ödeme taahhüdü olduğundan ticari mal veya hammadde alımına yönelik olanları vadesine göre kısa veya uzun vadeli ticari borçlar, makine gibi yatırım malı alımına yönelik olanları yine vadesine göre kısa veya uzun vadeli Diğer Borçlar-Diğerleri kalemine aktarılır.

Tahvil Anapara Borç Taksit ve Faizleri:

Bilanço tarihinden itibaren 1 yıl içinde ödenecek tahvil anapara borç taksitleri ile tahvillerin tahakkuk edip de henüz ödenmeyen faizlerinin izlendiği hesaptır.¹⁰⁸

Çıkarılmış Bonolar ve Senetler:

Tedavüldeki finansman bonoları ve banka bonoları gibi kısa vadeli para ve sermaye piyasası araçları karşılığında sağlanan fonlar bu hesapta izlenir. Finansman bonolarının vadesi, 90 günden az 720 günden uzun olmamak üzere 90 gün katları olarak saptanmaktadır.

Finansman bonoları kuponsuz çıkarıldığında, üzerinde yazılı bedel (bonunun itibari nominal değeri) anapara ile faizi kapsamakta ve bonolar iskontolu olarak satılmaktadır. Finansman bonoların satış fiyatı ile itibari (nominal) değeri arasındaki fark, finansman gideridir. Bonolar, vadelerinde üzerlerinde yazılı değerleri (itibari nominal) ile ödeneceklerinden, satış bedelleri daha düşük olsa dahi bilançolarda itibari (nominal) değerleri ile gösterilmelidir. Finansman bonosunun vadesi gelecek hesap dönemine sarkıyorsa, itibari değer ile satış fiyatı arasındaki fark, "Menkul Kıymet İhraç Farkı" hesabına alınmalı, yıl sonunda reeskont yapılarak ilgili döneme ilişkin finansman giderleri hesabına aktarılmalıdır.

Menkul Kıymet İhraç Farkı hesabı, bir değer düzeltici hesap olarak, bilançoda Finansman Bonolarının altında eksi işaretle gösterilmelidir. Bilançolarda görülen menkul kıymet ihraç farkı hesabı, finansman bonolarının bilanço günü itibariyle gelecek döneme ilişkin henüz işlememiş faiz tutarını gösterir. Kredili mal satan anonim ortaklıklar, kredili satışlarından doğan alacaklar karşılığı varlığa dayalı menkul kıymet (VDMK) çıkarabilirler. Finansman bonolarının bilançolarda gösterilmesine ilişkin

¹⁰⁸ Cemalcılar ve Erdoğan, a.g.e., s. 580.

açıklamalar, VDMK'Iar için de geçerlidir. Ancak çıkarılan VDMK'Iar için bankalara temlik edilen ticari alacakların nazım hesaplarda izlenmesi, bilanço dipnotlarında gösterilmesi gerekir.

Çıkarılmış Diğer Menkul Kıymetler :

Çıkarılmış bonolar ve senetler kapsamına alınamayan diğer menkul kıymetlerin izlendiği hesaptır.

Menkul Kıymetler İhraç Farkları (-) :

Nominal değerinin altında ihraç edilen tahvil, senet vs. diğer menkul kıymetlerin nominal değeri ile satış fiyatı arasındaki farkın gelecek döneme ait olan kısmı bu hesapta izlenir.

Diğer Mali Borçlar :

Yukarıdaki hesap kalemlerinin hiçbirinin kapsamına alınmayan mali borçların izlendiği hesaptır.

Tahvil Anapara Borç Taksit ve Faizleri, Çıkarılmış Bonolar, Menkul Kıymetler ve Diğer Mali Borçlar hesap grubu ile ilgili yapılabilecek bazı düzeltme işlemleri aşağıda belirtilmiştir;

- Bu hesap grubunda yer alan dövizli borçların da bilanço tarihindeki kurlar üzerinden gösterilmesi gerekmekte olup, kur değerlemesi yapılmamış bu tür borçların kur değerlemesi Banka Kredileri hesap grubunda belirtilen hususlar doğrultusunda yapılır.

3.2.1.2. Ticari Borçlar

İşletmenin ticari ilişkileri nedeni ile ortaya çıkan senetli ve senetsiz, yurtiçi/yurtdışı borçların kaydedildiği hesapları kapsar.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Arat, a.g.e., s. 35.

Satıcılar :

İşletmenin faaliyet konusu ile ilgili her türlü mal ve hizmet alımlarından kaynaklanan senetsiz borçların izlendiği hesaptır. Ortaklara, grup kuruluşlarına olan olağan faaliyet konusunu oluşturan mal ve hizmet alımlarından kaynaklanan senetsiz borçlar bu hesapta yer almalıdır.

Borç Senetleri :

İşletmenin faaliyet konusu ile ilgili her türlü mal ve hizmet alımlarından kaynaklanan senede bağlanmış ticari borçlarının izlendiği hesaptır.

Bilançonun düzenlendiği tarihten itibaren vadeleri bir yıldan kısa olan senede bağlı borçlar (firma tarafından borçlu olarak düzenlenmiş bonolarla-emre muharrer senetler-kabul edilmiş poliçeler) bu hesapta yer alır.

Borç Senetleri Reeskontu (-) :

Bilanço gününde senetli borçların tasarruf değeri ile değerlemesini sağlamak üzere borç senetleri için ayrılan reeskont tutarlarının izlendiği hesaptır.

Alınan Depozito ve Teminatlar :

Üçüncü kişilerin belli bir işi yapmalarını, aldıkları bir değeri geri vermelerini sağlamak amacıyla ve belli sözleşmeler nedeniyle gerçekleşecek bir alacağın karşılığı olarak alınan depozito ve teminat niteliğindeki değerlerin izlendiği hesaptır.

Diğer Ticari Borçlar :

Yukarıdaki hesap kalemlerinin hiçbirinin kapsamına alınamayan ticari borçların izlendiği hesaptır.

Ticari Borçlar hesap grubu ile ilgili yapılabilecek bazı düzeltme işlemleri aşağıda belirtilmiştir;

- Ticari borçların bir yıldan uzun süreli olanları uzun vadeli ticari borçlar kalemine aktarılır.

- Ortaklarına ve grup kuruluşlarına olan ve faaliyet konusu ile ilgili bir mal veya hizmet alımından kaynaklanmamış senetli veya senetsiz borçlar vadesine göre kısa veya uzun vadeli Diğer Borçlar-Ortaklara Borçlar-Diğerleri kalemine diğer işletme ve şahıslara olan ticari işlemlerden kaynaklanmayan senetli veya senetsiz borçlar ise vadesine göre Kısa veya Uzun Vadeli Diğer Borçlar-Diğerleri kalemine aktarılır.

- Bu hesap grubunda borç bakiyesi veren cari hesaplara rastlandığında söz konusu tutar mal veya hizmet alımı ile ilgili ise Stoklar Verilen Sipariş Avansları kalemine, duran varlık alımıyla ilgili ise Duran Varlıkların ilgili kalemine aktarılır.

- Duran varlık alımından kaynaklanan borçlara rastlandığında vadesi bir yıldan uzun borçlar U.V. Diğer Borçlar-Diğerleri kalemine, vadesi bir yıldan kısa borçlar ise K.V. Diğer Borçlar- Diğerleri kalemine aktarılır.

- Alınan depozito ve teminatlar vadelerine göre kısa veya uzun vadeli Diğer Borçlar-Diğerleri kalemine aktarılır.

- Farklı firmalardan senetli borç ve alacaklar karşılıklı mahsup edilmişse mahsup edilen tutar ilgili aktif ve pasif kalemlere ilave edilir.

- Müşterilerden alınan bağlantı senetleri bu hesap içerisinde yer alıyorsa ve aktifte karşılığı varsa mahsup yapılarak bilanço dışına çıkarılır.

- Yurtiçi ve yurtdışından mal ve hizmet alımları ile ilgili dövizli borçların da bulunduğu bu hesap grubunda yer alan yabancı para cinsinden borçların TL karşılıklarının bilanço tarihindeki kur ile değerlendirilmesi gerekmektedir.

- Bu hesap grubunda özel finans kurumlarına borç görülüyorsa bu tutarlar vadelerine göre kısa veya uzun vadeli Mali Borçlar kalemine, factoring ve ödenmemiş leasing borçları ise kısa vadeli Diğer Mali Borçlar kalemine aktarılır.

3.2.1.3. Diğer Borçlar

Diğer borçlar, herhangi bir ticari nedene dayanmadan oluşmuş ve gelecek hesap döneminde ödenmesi öngörülen borçları kapsar. Söz konusu borçlar arasında,

firmanın esas faaliyet konusu dışında işlemleri nedeniyle ortaklara, ana kuruluşa, iştiraklere, bağlı ortaklıklara, personele olan borçları da yer alır. Analist, büyük tutarlara ulaşıyorsa grup içi borçlar üzerinde önemle durmalı, gereken düzeltmeleri yapmalıdır.

Ortaklara Borçlar :

İşletmenin esas faaliyet konusu dışındaki işlemleri dolayısıyla ortaklara (tek sahipli işletmelerde işletme sahibine) borçlu bulunduğu tutarların izlendiği hesaptır.

İştiraklere Borçlar :

İşletmenin sermaye taahhüdünden borçları hariç olmak üzere esas faaliyet konusu dışındaki işlemleri dolayısıyla iştiraklerine olan borçlarının izlendiği hesaptır.

Bağlı Ortaklıklara Borçlar :

İşletmenin sermaye taahhüdünden borçları hariç olmak üzere esas faaliyet konusu dışındaki işlemleri dolayısıyla bağlı ortaklıklara olan borçlarının izlendiği hesaptır.

Personele Borçlar :

İşletmenin personeline olan çeşitli borçları bu hesapta izlenir. Bu hesap, hizmet akitleri sonucu personelin tahakkuk etmiş ve kendisi tarafından henüz istenmemiş net istihkakları, prim, ikramiye, sosyal yardımlar, ödenecek temettüleri gibi istihkaklar ile alınan seyahat avanslarından daha fazla gider yapılmışsa, bu tutarlar ve diğer nedenlerle personele karşı doğmuş işletme borçlarının izlendiği hesaptır.

Diğer Çeşitli Borçlar:

Ticari olmayıp yukarıdaki hesaplardan hiçbirinin kapsamına alınamayan çeşitli borçların izlendiği hesaptır.

Diğer Borç Senetleri Reeskontu (-) :

Bilanço gününde, Diğer borçlar grubundaki senetli borçların değerlemesini sağlamak amacı ile borç senetleri için ayrılan reeskont tutarlarının izlendiği hesaptır.

Diğer Borçlar hesap grubu ile ilgili yapılabilecek bazı düzeltme işlemleri aşağıda belirtilmiştir.

- Faaliyet konusu ile ilgili mal veya hizmet alımından kaynaklanmış borçlar vadelerine göre K.V. Ticari Borçlar veya U.V. Ticari Borçlar kalemine aktarılır.
- Sermaye şirketlerinde süreklilik arz eden ve hareket görmeyen ortaklara borçlar U.V. Ortaklara Borçlar kalemine aktarılır.
- Bu hesap grubunda yabancı para cinsinden borçlar söz konusu ise bilanço tarihindeki kur ile değerlemesi yapılır. Tespit edilen kur farkları ile ilgili olarak Ticari Borçlar hesap grubundaki düzeltme işlemleri yapılır. Açık bir şekilde duran varlık teminine yönelik olan borçların kur farkları ilgili Duran Varlık kalemine ve Diğer Borçlar kalemine eklenir.
- Bu hesap grubunda yer alan ortaklara, bağlı kuruluşlara ve grup kuruluşlarına olan diğer mahiyetli (faaliyet konusu ile ilgili mal veya hizmet alımından kaynaklanmamış) borçlar vadelerine göre kısa veya uzun vadeli Diğer Borçlar-Ortaklara Borçlar veya Diğer Borçlar-Diğerleri kaleminde gösterilir.

3.2.1.4. Alınan Avanslar

Gerek satış sözleşmeleri, gerekse diğer nedenlerle, işletme tarafından üçüncü kişilerden alınan avansların izlendiği hesaptır.¹¹⁰ Firmanın satış amacıyla gelecekte yapacağı mal ve hizmet teslimleri ile ilgili olarak peşin tahsil edilen tutarları ifade eder.

Alınan Avanslar hesap grubu ile ilgili yapılabilecek bazı düzeltme işlemleri aşağıda belirtilmiştir;

- Alınan avanslar karşılığında yapılacak işin (veya teslim edilecek emtianın) bir yıldan sonra yapılması (veya teslim edilmesi) söz konusu ise ilgili avans tutarı U.V. Alınan Avanslar kalemine aktarılır.

¹¹⁰ Cemalcılar ve Erdoğan, a.g.e., s. 589.

3.2.1.5. Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hakediş Bedelleri

İşletmenin üstlendiği yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerinden tamamladıkları kısımlar için düzenlenen hakediş bedellerinin izlendiği hesaptır.

3.2.1.6. Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler

İşletmenin sorumlu veya mükellef sıfatıyla ödeyeceği vergi, resim, harç, kesinti, sigorta primi, sendika aidatları, icra taksitleri ve benzeri borçların izlendiği hesap grubudur. Firmanın cari faaliyet dönemi ile ilgili olduğu halde mükellef ve vergi sorumlusu olarak gelecek hesap döneminde kamu kurumlarına ödemekle yükümlü olduğu vergi, resim, sigorta primi ve diğer kesintiler bu hesapta gösterilir.

Ödenecek Vergi ve Fonlar:

İşletmenin ekonomik faaliyetlerde bulunmasının sonucu ilgili mali mevzuat uyarınca mükellef veya sorumlu sıfatıyla işletmenin kendisine, personeline ve üçüncü kişilere ilişkin olarak ödenmesi gereken vergi, resim, harç ve fonların izlendiği hesaptır.

Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri :

İşletmenin personelinin hakedişlerinden sosyal güvenlik mevzuatı hükümlerine göre kesintiye tabi tutmakla yükümlü bulunduğu personele ait emeklilik keseneği ve sigorta primleri ile bunlara ilişkin işveren katılma payları ve işverence sosyal güvenlik kuruluşlarına ödenecek diğer yükümlülüklerin izlendiği hesaptır.

Vadesi Geçmiş, Ertelenmiş veya Taksitlendirilmiş Vergi ve Diğer Yükümlülükler:

Kanuni süresi içerisinde ödenmeyen vergi ve yükümlülükler ile erteleme ve taksitlendirme süresi bilanço tarihinde bir yıldan az olan vergi ve yükümlülüklerin izlendiği hesaptır.

3.2.1.7. Borç ve Gider Karşılıkları

Bilanço tarihinde belirgin olarak ortaya çıkan, ancak tutarının ne olacağı kesin olarak bilinemeyen veya tutarı bilinmekle birlikte ne zaman tahakkuk edeceği bilinemeyen kısa vadeli borçlar veya giderler için ayrılan karşılıkların izlendiği hesap grubudur. Firmaların faaliyetleri sonucu elde etmiş olduğu kazançlar üzerinden hukukî statülerine göre ödemeleri gereken gelir veya kurumlar vergileri, günümüzde önemli tutarlara ulaşmaktadır.

Bu nedenle vergi karşılıkları kredi analistlerince üzerinde önemle durulması gereken bir kalemdir. Ülkemizde firmalar, elde etmiş oldukları kazançların vergilerini izleyen yılda ödemek zorunda olduklarından, söz konusu vergiler için hesaplayacakları vergi karşılıkları, kısa süreli borçlar arasında yer almaktadır. Firmanın mevzuat gereği peşin ödediği gelir ve kurumlar ve diğer yasal yükümlülükler varsa, peşin ödenen vergiler, "Dönem Karı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülükler" tutarından indirilerek netleştirilmelidir.

Dönem Karı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıkları:

Dönem karı üzerinden hesaplanan kurumlar vergisi, diğer vergi ve kesintiler, fonlar ve benzeri yükümlülükler için ayrılan karşılıkların izlendiği hesaptır.

Kıdem Tazminatı Karşılığı:

Bu hesapta, belirlenecek esaslar çerçevesinde ayrılan ve bir yıl içinde ödeneceği öngörülen kıdem tazminatları karşılıklarının izlendiği hesaptır.

Maliyet Giderleri Karşılığı :

Aylık maliyetlerin saptanmasında gelecek aylarda kesin tahakkuku yapılacak giderler ile; aylık maliyetlere pay verilmesinde tamir-bakım, ikramiyeler, finansman giderleri vb. giderlere ilişkin aylık tahmini gider karşılıklarının izlendiği hesaptır.

3.2.1.8. Gelecek Aylara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları

Bu grup, içinde bulunulan dönemde ortaya çıkan ancak gelecek aylara ait gelirler ile faaliyet dönemine ait olup ödenmesi gelecek aylarda yapılacak giderlerden oluşur.

Gelecek Aylara Ait Gelirler:

Gelecek bilanço dönemlerine ait peşin tahsil olunan gelirlerin bir yıldan kısa süreye ait kısımlarının izlendiği hesaptır. Bu hesapta peşin temettü gelirleri, faiz ve komisyon gelirleri, kira gelirleri ve gayri maddi hak gelirlerinin izlendiği hesaptır.

Gider Tahakkukları:

Gelecek aylarda ödemesi yapılacak ve kesinlikle belgeye dayalı gider tahakkuklarının izlendiği hesaptır.¹¹¹

Gelecek Aylara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları hesap grubu ile ilgili yapılması gereken düzeltme işlemleri aşağıda belirtilmiştir;

- Gelecek yıllarda ödemesi yapılacak gider tahakkuklarının bu hesapta gösterilmesi durumunda Diğer U.V. Yabancı Kaynaklar kalemine aktarılır.
- Bu hesapta personel, SSK vb. ile ilgili önemli tutarda tahakkuk bulunuyorsa sebepleri araştırılır. Bu tutarların ödeme süresi geçmiş borçlar olduğunun anlaşılması durumunda K.V. Diğer Borçlar-Diğerleri kalemine aktarılır.

3.2.1.9. Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar

Özellikle kendi bölümlerinde tanımlanmamış olan diğer kısa vadeli yabancı kaynaklar bu grupta yer alır.

¹¹¹ Faruk Güçlü, Dönem Sonu İşlemleri Envanter ve Bilanço, 1.Baskı, Ankara: Teknoed Yayınları, 2004, s. 134.

Hesaplanan KDV:

Teslim edilen mal veya ifa edilen hizmetler üzerinden hesaplanan Katma Değer Vergisi ile işlemi gerçekleşmeyen ya da işlemten vazgeçilen mal ve hizmetlere ilişkin katma değer vergisinin izlendiği hesaptır.

Diğer KDV:

Tesvikli Yatırım mallarının ithalinden doğan ve ertelenen Katma Değer Vergisi ve ihraç kaydı ile satış nedeniyle ertelenen ve terkin edilecek Katma Değer Vergisi gibi ihtiyaca göre bölümlenir.

Sayım ve Tesellüm Fazlaları:

Sayımlar sonunda tespit edilen kasa, stok ve maddi duran varlıklar fazlalarıyla, üniteler arası yollamada ortaya çıkan fazlaların geçici olarak izlendiği hesaptır.

Diğer Çeşitli Yabancı Kaynaklar:

Bu hesap grubu içinde sayılanların dışında kalan diğer çeşitli yabancı kaynakların izlendiği hesaptır.

Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar hesap grubu ile ilgili yapılabilecek bazı düzeltme işlemleri aşağıda belirtilmiştir;

- KDV hesapları aktifteki ilgili KDV hesaplarından mahsup edilir. Mahsup neticesinde pasif kalemlerinde bakiye kalması durumunda Diğer K.V. Yabancı Kaynaklar kaleminde gösterilir.

- Diğer Borçlar-Diğerleri kalemine mal veya hizmet alımından kaynaklanmışsa Ticari Borçlar kalemine aktarılır.

3.2.2. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar

Kredi Kurumlarından, sermaye piyasasından ve işletmenin ilişkide bulunduğu üçüncü kişilerden sağlanan borç ve diğer yükümlülüklerden bir yıldan fazla vadeli olan

işletme borçlarını kapsar. Firmanın, kısa süreli yabancı kaynakları dışındaki tüm yabancı kaynakları, Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar başlığı altında toplanmaktadır.

Uzun vadeli yabancı kaynaklar da (i) Mali Borçlar, (ii) Ticari Borçlar, (iii) Diğer Borçlar, (iv) Alınan Avanslar, (v) Ödenecek Vergi ve Diğer Yükümlülükler, (vi) Borç ve Gider Karşılıkları, (vii) Gelecek Yıllara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları ve (viii) Diğer Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar şeklinde bölümlendirilir. Uzun süreli yabancı kaynakları gerektiği şekilde analize tabi tutabilmek için, bölümlendirme ve uygun değerlendirme ölçüleriyle bilançoda gösterilip gösterilmediklerini irdelenen yanı sıra, ulusal para ve yabancı para olarak ayrımı, faiz oranları, değişken ya da sabit faizli olup olmadıkları, vadeleri, geri ödeme planları, gösterilen teminatlar, varsa borç ödeme için oluşturulmuş özel fonlar hakkında bilgi edinilmelidir.

3.2.2.1. Mali Borçlar

Bilanço tarihi itibarıyla vadesine bir yıldan fazla süre kalmış bulunan banka ve diğer finans kuruluşlarından alınan kredilerle, işletmece borçlanma amacıyla ihraç edilmiş menkul değerler bu hesapta yer alır.¹¹²

Banka Kredileri:

Bankalardan ve diğer finans kuruluşlarından alınan uzun vadeli kredilerin izlendiği hesaptır.¹¹³

Çıkarılmış Tahviller:

İşletme tarafından çıkarılmış bulunan tahvillerden (hisse senedine çevrilebilir tahvil, pay senedi alma hakkı veren tahvil, primli tahvil, süresiz tahvil, kuponsuz tahvil vb.) vadesi bir yılı aşanların izlendiği hesaptır.

¹¹² Cemalcılar ve Erdoğan, a.g.e., s. 606.

¹¹³ Özal, Yıldırım ve Tek, a.g.e., s. 278.

Çıkarılmış Diğer Menkul Kıymetler:

İşletmece çıkarılmış katılma intifa senedi dışındaki vadeleri bir yıldan uzun olan diğer menkul değerlerin izlendiği hesaptır.

Menkul Kıymetler İhraç Farkı (-) :

Nominal değer altında ihraç edilen tahvil, senet ve diğer menkul kıymetlerin nominal değerleri ile satış fiyatı arasındaki farkın gelecek yıllara ait olan kısmı bu hesapta izlenir.

Diğer Mali Borçlar:

Yukarıdaki hesap kalemlerinin hiçbirine girmeyen değerler bu başlık altında toplanır. U.V. Mali Borçlar hesap grubu ile ilgili yapılması gereken işlemler, K.V. Mali Borçlar hesap grubunda belirtilen hususlar göz önüne alınarak yapılır. Vadesine en fazla bir yıl kalmış mali borçlar K.V. Mali Borçlar kalemine aktarılır, vadesine bir yıldan uzun süre kalmış olanlar ise U.V. Mali Borçlar kaleminde değerlendirilir.

3.2.2.2. Ticari Borçlar

Bilanço tarihinden itibaren vadelerine bir yıldan fazla süre bulunan ticari borçlar bu hesap grubunda yer alır.¹¹⁴

Satıcılar :

İşletmenin faaliyet konusu ile ilgili her türlü mal ve hizmet alımlarından kaynaklanan, vadelerine bir yıldan fazla süre bulunan senetsiz borçların izlendiği hesaptır.

Borç Senetleri:

İşletmenin faaliyet konusu ile ilgili her türlü mal ve hizmet alımlarından kaynaklanan, vadelerine bir yıldan fazla süre bulunan senetli borçların izlendiği hesaptır.

¹¹⁴ Arat, a.g.e., s. 38.

Borç Senetleri Reeskontu (-) :

Bilanço gününde, senetli borçların tasarruf değerleriyle değerlendirilmesini sağlamak üzere, borç senetleri için ayrılan reeskont tutarlarının izlendiği hesaptır.

Alınan Depozito ve Teminatlar:

K.V. Alınan Depozito ve Teminatlar hesabında alış amaçları belirtilen depozito ve teminatlardan vadeleri bir yıldan fazla olan kısımların izlendiği hesaptır.

Diğer Ticari Borçlar :

Yukarıdaki hesap kalemlerinin hiçbirinin kapsamına alınamayan, bir yılı aşan ticari borçların izlendiği hesaptır. Uzun Vadeli Ticari Borçlar hesap grubu ile ilgili yapılması gereken işlemler, Kısa Vadeli Ticari Borçlar hesap grubunda belirtilen hususlar göz önüne alınarak yapılır.

3.2.2.3. Diğer Borçlar

Bu hesap grubu, herhangi bir ticari nedene dayanmadan meydana gelmiş, vadeleri bir yıldan fazla süreli bulunan borçların kaydedildiği hesapları kapsar.

Ortaklara Borçlar:

İşletmenin esas faaliyet konusu dışındaki işlemleri dolayısıyla ortaklara borçlu bulunduğu, vadeleri bir yıldan fazla süreli tutarların izlendiği hesaptır.

İştiraklere Borçlar:

İşletmenin esas faaliyet konusu dışındaki işlemleri dolayısıyla iştiraklerine olan, vadeleri bir yıldan fazla süreli borçların izlendiği hesaptır.

Bağlı Ortaklıklara Borçlar:

İşletmenin sermaye taahhüdünden borçları hariç olmak üzere, faaliyet konusu dışındaki işlemleri dolayısıyla bağlı ortaklıklara olan borçların izlendiği hesaptır.

Diğer Çeşitli Borçlar:

Ticari olmayıp, yukarıdaki hesaplardan hiç birinin kapsamına alınamayan çeşitli borçların izlendiği hesaptır.

Diğer Borç Senetleri Reeskontu (-) :

Bilanço gününde, uzun vadeli diğer borçlar grubunda yer alan senetli borçların değerlemesini sağlamak amacı ile borç senetleri için ayrılan reeskont tutarlarının izlendiği hesaptır.

Kamuya Olan Ertelenmiş veya Taksitlendirilmiş Borçlar :

Kamuya olan vergi ve benzeri borçlardan vadesinde ödenmeyip, ertelenmiş veya taksite bağlanmış olup, bir yıldan daha uzun bir sürede ödenecek olan kısmının izlendiği hesaptır. U.V. Diğer Borçlar hesap grubu ile ilgili yapılması gereken işlemler, K.V. Diğer Borçlar hesap grubunda belirtilen hususlar göz önüne alınarak yapılır.

3.2.2.4. Alınan Avanslar

Satış sözleşmeleri ve diğer nedenlerle alınan ve vadeleri bir yılı aşan avanslar bu bölüm kapsamına girer. U.V. Alınan Avanslar hesap grubu ile ilgili yapılması gereken işlemler, K.V. Alınan Avanslar hesap grubunda belirtilen hususlar göz önüne alınarak yapılır.

3.2.2.5. Borç ve Gider Karşılıkları

Bilanço tarihinde belirgin olarak çıkan ancak tutarının ne olacağı kesin olarak bilinmeyen veya tutarı bilinmekle birlikte, ne zaman tahakkuk edeceği bilinmeyen uzun vadeli borçlar veya giderler için ayrılan karşılıkların izlendiği hesap grubudur.

Kıdem Tazminatı Karşılığı :

Belirlenecek esaslar çerçevesinde ayrılacak kıdem tazminatı karşılıklarının izlendiği hesaptır.

Diğer Borç ve Gider Karşılıkları :

Uzun vadeli diğ er borç ve gider karşılıklarının izlendiği hesaptır. U.V. Borç ve Gider Karşılıkları hesap grubu ile ilgili yapılması gereken işlemler, K.V. Borç ve Gider Karşılıkları hesap grubunda belirtilen hususlar göz önüne alınarak yapılır.

3.2.2.6. Gelecek Yıllara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları

Bilançonun çıkarıldığı dönemi izleyen yıldan daha sonraki bilanço dönemlerine ait peşin tahsil olunan gelirler ile faaliyet dönemine ait olup da gelecek bilanço dönemlerinde ödenecek giderlerden oluşur.

Gelecek Yıllara Ait Gelirler :

Gelecek bilanço dönemlerine ait peşin tahsil olunan gelirlerin bir yıldan uzun süreye ait kısımlarının izlendiği hesaptır.

Gider Tahakkukları :

Gelecek yıllarda ödemesi yapılacak ve belgeye dayalı gider tahakkuklarının izlendiği hesaptır. Gelecek Yıllara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları hesap grubu ile ilgili yapılması gereken işlemler, Gelecek Aylara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları hesap grubunda belirtilen hususlar göz önüne alınarak yapılır.

3.2.2.7. Diğ er Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar

Özellikle kendi bölümlerinde tanımlanmış olan diğ er uzun vadeli yabancı kaynaklar bu grupta yer alır.

Gelecek Yıllara Ertelenen veya Terkin Edilen KDV :

Bu hesap, te vikli yatırım mallarının ithalinde ödenmesi gerektiği halde ödenmeyip, fiilen indirilmesinin mümkün olacağı tarihe kadar ertelenen katma değer vergisi ile imalatçı teşebbüsler tarafından imal ettikleri mallardan ihraç edilmek kaydı ile ihracatçılara yapılan teslimler nedeni ile hesaplanan ve düzenlenen fatura ve fatura yerine geçen belgelerde mevzuat gereği ihracatçılardan tahsil edilmeyen ve tamamının indirim konusu yapılmaması nedeniyle gelecek bilanço devrelerine kadar tecil olunan Katma Değer Vergisinin izlendiği hesaptır.

Tesise Katılma Payları :

Bu hesap, işletmeye ait tesislerden yararlanmak amacıyla üçüncü kişilerin, tesis bedellerine katılma paylarının izlendiği hesaptır.

Diğer Çeşitli Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar :

Bu hesap gruplarının içerisinde sayılanların dışında kalan diğer çeşitli yabancı kaynakların izlendiği hesaptır. Diğer U.V. Yabancı Kaynaklar hesap grubu ile ilgili yapılması gereken işlemler, Diğer K.V. Yabancı Kaynaklar hesap grubunda belirtilen hususlar göz önüne alınarak yapılır.

3.2.3. Özkaynaklar

İşletme sahip veya ortaklarının bilanço tarihinde işletmeye yapmış oldukları sermaye yatırımlarının tutarını gösteren ödenmiş sermaye ile Sermaye Yedekleri, Kar Yedekleri, Geçmiş Yıllar Karları ve Geçmiş Yıllar Zararları (-) ve Dönem Net Kar veya Zararını kapsar.¹¹⁵

3.2.3.1. Ödenmiş Sermaye

Bu hesap grubunda, şirketin ortaklarının taahhüt ettiği sermaye ile bu sermayeden henüz ödenmemiş sermaye paylarını (apellerini) gösteren iki hesap yer almaktadır.

Sermaye :

Yasalarla belirlenen tutarlardan az olmamak kaydıyla işletmeye tahsis edilen veya işletmelerin ana sözleşmelerinde yer alan ve Ticaret Siciline tescil edilmiş bulunan sermaye tutarı bu hesapta yer alır. Kayıtlı sermaye sistemine alınan ortaklıklarda çıkarılmış sermaye gösterilir. İnceleme tarihi itibarıyla firmada bir sermaye artırım söz konusu ise bu durum raporun mali bünye ve diğer ilgili bölümlerinde belirtilecektir.

¹¹⁵ Cemalcılar ve Erdoğan, a.g.e., s. 616.

Ödenmemiş Sermaye (-) :

İşletmeye tahsis edilen veya ortaklarca yüklenilen sermayenin henüz ödenmemiş kısmıdır. Sermaye taahhüdünün fiktif nitelikli (hatır bono ve çekleri vb.) hesaplarla kapatıldığının belirlenmesi durumunda ilgili aktif hesap ödenmemiş sermaye kalemine aktarılır.

3.2.3.2. Sermaye Yedekleri

Hisse senedi ihraç primleri, iptal edilen ortaklık payları ve yeniden değerlendirme değer artışları gibi sermaye hareketleri dolayısıyla ortaya çıkan ve işletmede bırakılan tutarların izlendiği hesap grubudur.

Hisse Senedi İhraç Primleri :

Yeni çıkarılan hisse senetlerinin primli satışından kaynaklanan tutarların izlendiği hesaptır.

Hisse Senedi İptal Karları:

İptal edilen hisse senetlerinin bedellerine mahsuben yapılan ödemelerin, bunların yerine çıkarılan hisse senetlerinden elde edilen hasılat noksanı kapatıldıktan sonra artan kısmın izlendiği hesaptır.¹¹⁶

M.D.V. Yeniden Değerleme Artışları :

İşletmenin aktifine kayıtlı maddi duran varlık kalemlerinin yeniden değerlendirilmesinden oluşan değer artışlarının izlendiği hesaptır.

İştirakler Yeniden Değerleme Artışları:

İşletmenin iştirakleri ile bağlı ortaklıkları bünyesinde yapılan değerlendirme dolayısıyla oluşan değer artışının sermayeye eklenmesi sonucunda, bu sermayeden işletmeye isabet eden kısmın izlendiği hesaptır.

¹¹⁶ Güçlü, a.g.e., s.145.

Maliyet Artış Fonu :

İktisap tarihinden itibaren en az iki tam yıl süre ile aktifte kayıtlı gayrimenkul ve iştirak hisselerinin satışı halinde, bu iktisadi kıymetlerin maliyet bedellerinin bunların iktisap edildiği ve elden çıkarıldığı yıllar hariç olmak üzere her takvim yılı V.U.K hükümlerine göre belirlenen yeniden değerlendirme oranında arttırılması sonucu değerlemeden önceki maliyet bedeli ile değerlemeden sonraki maliyet bedelleri arasındaki maliyet artışları farklarının izlendiği hesaptır.

Diğer Sermaye Yedekleri :

Bu hesap grubu içerisinde sayılanların dışında kalan diğer sermaye yedeklerinin izlendiği hesaptır (Emisyon primi vb.).

3.2.3.3. Kar Yedekleri

Kanun, ana sözleşme hükümleri ya da ortaklıkların yetkili organları tarafından alınan kararlar uyarınca, dağıtılmamış ya da işletmede alıkonulmuş karlar bu hesap grubunda gösterilir.¹¹⁷

Yasal Yedekler :

Kanun hükümleri uyarınca ayrılmış bulunan yedeklerin izlendiği hesaptır.

Statü Yedekleri :

Ana sözleşme hükümleri çerçevesinde ayrılan yedeklerin izlendiği hesaptır.

Olağanüstü Yedekler :

Sermaye şirketlerinde Genel Kurul tarafından ayrılmasına karar verilen olağanüstü yedek akçeler ile dağıtım dışı kalan karların izlendiği hesaptır. Bu çerçevede ayrılan yedekler alınacak yeni bir kararla temettü olarak dağıtılabileceği gibi sermayeye ilave şeklinde de kullanabilir. Bilançodaki gizli yedekler başlıca iki yoldan oluşur. Birincisi fiyatlar genel düzeyindeki yükselişler karşısında kendiliğinden oluşur. İkincisi,

¹¹⁷ Özal, Yıldırım ve Tek, a.g.e., s.305.

varlıkların bilanço günündeki değerlerinden daha aşağı bir değerle bilanço'ya konulması ile oluşur.¹¹⁸

Diğer Kar Yedekleri :

Özellikle kendi bölümlerinde tanımlanmamış olan kardan ayrılan diğer yedeklerin izlendiği hesaptır.

Özel Fonlar :

İşletmede bırakılması ve tasarrufu zorunlu yasal fonlar ile diğer maksatlarla ayrılan fonların izlendiği hesaptır.

Satılan iktisadi kıymetin yenilenmesi işin mahiyetine göre zaruri bulunur veya bu hususta işletme yöneticilerince karar verilir ve teşebbüse geçilirse satıştan doğan kar, Yenileme Fonu adı altında yenileme giderlerini karşılamak üzere özkaynaklarda üç yıl süreyle tutulur.

3.2.3.4. Geçmiş Yıllar Karları

Geçmiş faaliyet dönemlerinde ortaya çıkan ve işletme sahibine veya ortaklarına dağıtılmamış bulunan karlardan ilgili yedek hesaplarına alınmayan tutarların izlendiği hesaptır.¹¹⁹ Geçmiş yıl karlarından ortaklara dağıtılmasına karar verilen kısım dağıtılma süresi göz önüne alınarak K.V. veya U.V. Ortaklara Borçlar kalemine aktarılır, bakiyesi özkaynaklarda (geçmiş yıl karları kaleminde) bırakılır.

3.2.3.5. Geçmiş Yıllar Zararları (-)

Geçmiş faaliyet dönemlerinde ortaya çıkan dönem net zararlarının izlendiği hesaptır. Bu kalem özkaynaklardan indirilir.

¹¹⁸ Murat Yazıcı, Bilanço Kuramları ve Uygulamaları, İstanbul, 1976, s.131

¹¹⁹ Arat, a.g.e., s.42.

3.2.3.6. Dönem Net Karı (Zararı)

Bu grup işletmenin nihai faaliyet sonucunu gösteren hesapları kapsar. Dönem Net Karı, işletmenin faaliyet dönemine ilişkin vergi sonrası net kar tutarının izlendiği hesaptır. Dönem Karından veya Zararından, Dönem Karı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıklarının indirilmesi suretiyle bulunan değeri ifade eder.

Firmanın vergi ve yasal yükümlülük karşılığının eksik veya fazla ayrıldığı belirlenmesi durumunda, ödenecek vergi ayrıca hesaplanarak (vergi beyannamelerinden yararlanılır) eksik tutar Dönem Net Karından K.V. Borç ve Gider Karşılıkları kalemine aktarılır; fazlalık varsa, fazla tutar vergi karşılıkları azaltılarak özkaynaklara eklenir.

İşletmelerin dönem net karından ortaklara dağıtılmasına karar verilen temettüler dağıtılma tarihi dikkate alınarak kısa veya uzun vadeli Ortaklara Borçlar kalemine aktarılır.

Temettü tutarının belirlenmesinde işletmenin ana sözleşmesi ve yetkili organlarının kar dağıtımı konusunda aldıkları karar esas alınır. İşletmelerin yetkili organları dönem karından yönetim kurulu üyeleri, personel vb.'ne temettü veya prim dağıtılması yönünde karar almışsa; bu taktirde dağıtılmasına karar verilen tutarlar ödeneceği vadeler dikkate alınarak kısa veya uzun vadeli Diğer Borçlar kalemine aktarılır. Yöneticiler arasında aynı zamanda ortak olanlara ödenecek bu tür temettü veya primler Ortaklara Borçlar kalemine aktarılır.

Firmanın Dönem Net Karından yukarıda belirtildiği şekilde ortaklara, yöneticilere ve personele dağıtılmasına karar verilen veya söz konusu karar alınmamışsa dağıtılacağı öngörülen tutarlardan sonra kalan kısım özkaynaklara eklenir.¹²⁰

¹²⁰ Ziraat Bankası, a.g.e., ss. 58-59.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GELİR TABLOSU ARINDIRMA TEKNİKLERİ

4. 1. Gelir Tablosu Hesapları ve Yapılabilecek Düzeltme İşlemleri

Gelir tablosu, işletmenin bir hesap dönemi içindeki gelir ve giderlerine ait rakamları ve faaliyet sonuçlarını karşılaştırmalı bir şekilde gösteren tablodur.¹²¹ Gelir tablosu, işletmenin belli bir dönemde elde ettiği gelirler ile aynı dönemde katlandığı bütün maliyet ve giderleri ve bunların sonucunda işletmenin elde ettiği dönem net karını veya dönem net zararını kapsar.¹²²

Gelir tablosunun başlıca özelliği bu tabloda yer alan rakamların brüt esasına dayanılarak elde edilmiş olmasıdır.¹²³ Yıllara yaygın inşaat ve onarım işleri yapan işletmelerde ise Gelir Tablosu tamamlanarak işveren idarelere teslim edilmiş işlerden işin başlangıcından bitimine kadar olan süre içerisinde sağlanmış gelirler ve bu işlerin yapımı için katlanılan maliyet ve giderleri kapsar.

Gelir tablosundan işletmenin faaliyet dönemine ilişkin brüt satışlarını, satış indirimlerini, satışlarının maliyetini, faaliyet giderlerini, diğer faaliyetlerden gelir ve karlarını, diğer faaliyetlerden gider ve zararlarını, finansman giderlerini, olağandışı gelir ve giderlerini ve faaliyet döneminde elde edilen kar ile bu kardan ödenmesi öngörülen vergi vs. yükümlülüklerini belirleyebiliriz.

İşletmeler kar elde etmek amacıyla kurulduklarından, işletmelerin varlığı kar edebilmelerine bağlıdır. İlk kuruluş yıllarında zarar oluşması ileriki dönemlerde kar beklentisi olması kaydıyla normal karşılanabilir. Karın işletmenin hayatiyeti bakımından olan önemi nedeniyle gelir tablosu dikkatle incelenmelidir.

Gelir tablosunu incelerken sektördeki diğer firmaların gelir tablolarına ve/veya ilgili firmanın geçmiş yıl sonuçlarına göre inceleme döneminde görülen önemli sapmalar, genel eğilimler dışına düşen gelişmeler üzerinde özellikle durulmalıdır.

¹²¹ Sabahattin Özserağ, Envanter, Bilanço ve Gelir Tablosu, Ankara: 1969, s. 127

¹²² Ümit Ataman ve Rüstem Hacırüstemoğlu, Muhasebe ve Finans Bilgileri, İstanbul: 1999, s. 84.

¹²³ İsmail Özaslan, Muhasebenin Teknik Yapısı, İstanbul: Nihat Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayınevi İşletmesi Yayınları, 1972, s. 314.

Firmaların muhasebe uygulamalarındaki farklılık, bazı konularda muhasebeciler arasındaki görüş ayrılıklarının bulunması, vergi yasalarının gelirin belirlenmesine ilişkin hükümlerinin yorumu, firma yönetiminin çeşitli nedenlerle dönem kar veya zararını yüksek veya düşük göstermek eğilimleri, gelir tablosunda yer alan rakamlara öznel bir karakter vermekte ve/veya öznelliği artırmaktadır.

Firma yöneticilerinin bazen, vergi yükümlülüklerini azaltmak, cari vergi yükünü gelecek yıllara aktarmak, ortaklara daha düşük oranda kar dağıtmak, toplu iş sözleşmeleri görüşmelerine daha güçlü oturmak, çalışanların ücret konusundaki isteklerini belirli sınırlar içinde tutabilmek için bazı dönemlerde düşük karlar açıklamayı yeğledikleri, bazen de kamuoyunda başarılı gözükmek, prestij sağlamak, bankalardan kredi sağlanmasını kolaylaştırmak, ortaklara yüksek oranda kar dağıtabilmek, pay senetlerinin borsa değerini korumak ve yükseltmek, sermaye artışı planlarının gerçekleştirilmesi için elverişli bir ortam yaratmak, sermaye piyasası kurulundan menkul değer çıkarma izni almak, kar üzerinden dağıtılan primleri arttırmak, ortaklar genel kuruluna veya işletme sahiplerine başarılı faaliyet sonuçları sunabilmek gibi nedenlerle gerçekçi olmayan karlar göstermeyi benimsedikleri gözlenmektedir.

Bu nedenle gelirlerin ve giderlerin nasıl saptandığı, kullanılan muhasebe yöntemleri (sektörden sektöre ve dönemden döneme değişebilir.) vb, göz önüne alınmalıdır.

Gelir tablosu incelemeleri firmanın satış performansının belirlenmesi açısından da çok önemlidir. Mali Analist, firmanın pazarlama stratejisini, satışta gösterilen başarının veya başarısızlığın nedenlerini ve firmanın pazardaki yerini ve gelecek dönemlerde gerçekleştirebileceği satış performansını gerekli araştırmaları yaparak iyice anlayabilmelidir.¹²⁴

Gelir tablosunda sıkça gözlenen hususlar ve yapılması gereken bazı düzeltme işlemleri, ilgili hesap kalemleri altında aşağıda açıklanmıştır.

¹²⁴ Ziraat Bankası,a.g.e., s.61

4.1. 1. Brüt Satışlar

İşletmenin esas faaliyetleri çerçevesinde satılan mal ya da hizmetler karşılığında alınan ya da tahakkuk ettirilen toplam değerleri kapsar.¹²⁵ Satılan mal ve hizmetlerle ilgili sübvansiyonlar, satış tarihindeki vade farkları, ihracatla ilgili dönem içinde ortaya çıkan kur farkları, vergi iadeleri brüt satışlar içinde gösterilir. Satış hasılatı ile birlikte devlet adına tahakkuk ettirilen vergiler (KDV, BSMV, vs.) bu gruba alınmaz. Bu gruba alındığı tespit olunan ilgili tutarlar bu hesap kaleminden düşülür.

Brüt Satışlar; yurtiçi satışlar, yurtdışı satışlar, diğer gelirler şeklinde bölümlenir. Holding ana şirketinin kendine bağlı yurtiçi ve yurtdışı ortaklıklardan elde ettiği gelirler ana şirketin esas faaliyet gelirini oluşturduğundan bu bölümdeki hesaplarda izlenir.

Satış hasılatı ile ilgili incelemelerde, önceki yıllara oranla oldukça farklı (düşük veya yüksek) hasılatın bulunduğu gözlemlendiğinde söz konusu durumun arızı bir durumu yansıtıp yansıtmadığı, sektörde aşırı bir talep değişmesinin olup olmadığı, satış artışının özellikle enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde fiyat artışlarından mı yoksa hacim olarak artan satış miktarlarından mı kaynaklandığı, bu durumda kardeş kuruluşlara yapılan satışların etkisinin olup olmadığı gibi konular üzerinde durulmalıdır. Satış hasılatının fiktif şekilde (aynı malın kardeş kuruluşa satılıp tekrar alınması ve sonra bir başka kuruluşa satılması gibi) yükseltildiğinin belirlenmesi durumunda fiktiflik dikkate alınmalıdır /giderilmelidir.¹²⁶

Bu gruba hasılat olarak yazılabilecek kur farkları dönem satışlarından ortaya çıkan kur farklarıdır. Önceki dönemlerde yapılan satış bedellerinin inceleme döneminde tahsil edilmesinden veya önceki dönemden devreden alacaklara yapılan kur değerlemesinden dolayı ortaya çıkan kur farkları bu grubu ilgilendirmeyip Diğer Faaliyet Gelirleri hesabının konusunu oluşturmaktadır.

¹²⁵ Özal, Yıldırım ve Tek, a.g.e., s. 313.

¹²⁶ Ziraat Bankası, a.g.e., ss. 61-62.

Söz konusu kur farkı gelirlerinin Diğer Faaliyet Geliri yerine bu hesapta izlenmesi ya da bu kalemden izlenecek kur farklarının başka hesap kalemlerinde izlenmesi halinde söz konusu tutarların ilgili kalemlere aktarılması gerekir. Ayrıca bu şekilde yıllar arasında çıkan uygulama farklılıkları da ortadan kalkacaktır. İşletmenin yabancı paralı borç ve alacaklarının dönem sonu itibariyle değerlendirilmesinde ortaya çıkan olumlu kur farkları (cari dönemde yapılan ihracattan doğan alacakların kur farkları hariç) Diğer Faaliyet Gelirleri kaleminde yer almalıdır.

Yurtiçi Satışlar:

Yurtiçindeki gerçek ve tüzel kişilere satılan mal ve hizmetler karşılığında alınan ya da tahakkuk ettirilen toplam değerlerin izlendiği hesaptır.¹²⁷ Yurtiçi satışlar incelenirken, (i) toplam brüt satışlar içindeki payı ve bu paydaki gelişim, (ii) bölgesel dağılım, (iii) işletme müşteri profili, (iv) satışlarda belirli alıcılar üstünde yoğunlaşma ya da yoğunlaşma olup olmadığı, (v) grup firmalarında grup içi satışların tutarı, (vi) satışların mevsimler itibariyle dalgalanma gösterip göstermediği üzerinde durulabilir. Satışların incelenmesi, firmanın iş riski konusunda analiste bir görüş verir.

Yurtdışı Satışlar :

Yurtdışındaki gerçek ve tüzel kişilere satılan veya yurtdışı satış kabul edilen (ihraç kayıtlı satış, serbest bölgeye satış vb.) mal ve hizmetler karşılığında alınan ya da tahakkuk ettirilen toplam değerlerin izlendiği hesaptır.

Yurtdışı satışlar incelenirken, (i) toplam satışlar içindeki pay ve bu paydaki gelişim, (ii) yurtdışı satışların yöneldiği dış pazarlar, (iii) yönelinen dış pazarların karlı olup olmadığı, (iv) satış yapılan ülkelerin politik ve ekonomik riskleri, (v) satış karşılığı alınacak yabancı para birimi ya da para birimleri, (vi) ihracat bedellerinin ödeme şekilleri (açık hesap, mal mukabili, vesaik mukabili, akreditif, kabul aval kredisi, peşin ödeme gibi), bağlı (karşılıklı) ticaret var ise, mal ve hizmet satışının mal ya da hizmet alımı ile ödenmesinin söz konusu olup olmadığı ve boyutu üzerinde durulabilir.

¹²⁷ Karabınar, a.g.e., s. 180.

Satış yapılan pazarlarda kararlılık ekonomik ve politik riskin düşük düzeyde oluşu, ödemenin akreditifli ya da kabul-aval kredili oluşu, satış karşılığı yabancı paranın diğer paralara karşı kur riskinin olmayışı ya da bu riskin düşük düzeyde oluşu, firmanın riski değerlendirilirken dikkate alınması gereken etmenlerdir.

Diğer Gelirler :

İşletmenin korunması, ihracatı teşvik ya da hükümet politikasına uyma zorunluluğu karşısında oluşan, işletmenin faaliyet hasılatındaki düşüklüğü veya faaliyet zararını gidermek için, sermaye katkısı niteliğinde olmayan, mali yardımlar (sübvansiyonlar), devletin bazı malları vergi, resim, harç ve benzeri yükümlülüklerden istisna etmesi yoluyla yaptığı yardımlar (vergi iadeleri) ve satış tarihindeki vade farkları, ihracatla ilgili dönem içinde ortaya çıkan kur farkları, ihracatla ilgili fiyat istikrar destekleme primi vb. hasılat kalemleri bu hesapta izlenir.¹²⁸

Diğer Gelirler kalemine hasılat olarak yazılabilecek vade farkları satış anında belirlenen ve satış belgesinde satış tutarına eklenen vade farklarıdır. Sonradan ortaya çıkabilecek vade farklarının, Diğer Faaliyet Gelirleri grubuna aktarılması gerekir.

Alınan mallarla ilgili olarak belirli dönem sonlarında satıcı firmalar tarafından, iskonto, indirim vb. adlarla verilen başarı veya miktar primleri, alıcı firma için hasılat unsuru değildir. Söz konusu tutarların Diğer Gelirler hesabına hasılat kaydedilmemesi gerekir. Bu unsurlar verilen hizmet karşılığında elde edilen bir hasılat olmadığından ve belirli bir dönem boyunca alınan malların maliyetini azaltan bir unsur olduğundan bu hesapta değil satış indirimleri hesabında izlenmesi gerekmektedir.

Diğer gelirler hesabında izlenen bir kısım gelirlerin aslında bu hesap kalemi dışındaki hesap kalemlerini ilgilendirmesi durumunda bu tutarlar (başarı ve miktar primi, menkul kıymet satış hasılatı, gayrimenkul satış gelirleri vs.) ilgili hesap kalemlerine aktarılır.

¹²⁸ Karabınar, a.g.e., s. 180.

4.1.2. Satış İndirimleri

Net satış hasılatına ulaşabilmek için brüt satışlardan indirilmesi gereken değerleri kapsar. Satıştan iadeler, satış iskontoları ve diğer indirimler şeklinde bölümlenir.¹²⁹

Satıştan İadeler (-) :

Satılan malların iade edilen bölümünün fatura tutarlarını kapsar. Bu hesabın incelenmesinde en büyük güçlük dönemsellik kavramının bu hesaba uygulanmasındadır. Önceki dönemlerde satılan mallar sonraki dönemde geri gelebilir. Bu durumda bu hesabın kullanılmaması gerekir, kullanılması durumunda bu dönemin brüt satış hasılatı gereksiz yere azaltılacaktır.

Önceki dönemlerde yapılan satışların sonraki dönemlerde geri gelmesi durumunda olağandışı gelir ve karlar ile olağandışı gider ve zararlar gruplarındaki geçmiş dönemlere ait hesapların kullanılması gerektiğinden ilgili tutarlar Olağandışı Giderler kalemine aktarılmalıdır.

Ayrıca dönem içinde dikkate alınmadığı görülen iade tutarlarının tespiti halinde gerekli iade işleminin ilgili kayıtlara alınarak düzeltilmesi gerekir.

İade tutarlarındaki artışın nedenleri araştırılmalı önceki yıllara oranla çok yüksek bulunan iade tutarları üzerinde durulmalıdır. Firmaların iade tutarlarında görülen artışlar ürün kalitesi ve müşteri beğenisi hakkında erken bir uyarı olarak değerlendirilmelidir.

Satış İskontoları (-) :

Satışla ilgili faturanın düzenlenip, satışın gerçekleşmesinden sonra yapılan her türlü kasa ve miktar iskontoları bu hesapta yer alır.¹³⁰ Kasa iskontosu, kredili satışlarda alıcının mal bedelini vadesinden önce ödemesi dolayısıyla, bu peşin ödeme karşılığında alıcıya belirli oranlarda indirim yapılmasıdır.

¹²⁹ Özal, Yıldırım ve Tek, a.g.e., s. 316.

¹³⁰ Akgüç, a.g.e., s. 146.

Miktar iskontosu ise alıcının belli tutarlar üzerinde alışlarda bulunarak satıcının mal sürümüne katkıda bulunmasından dolayı kendisine belli oran ya da tutarlarda yapılan indirimdir.

Bu gruba giren satış iskontoları satış anında faturada yer alan iskontolar değil satışın gerçekleşmesinden sonraki bir tarihte yapılan her türlü kasa ve miktar iskontolarıdır. Bu çerçevede yapılan iskonto tutarlarının kayıtlara alınmadığı tespit olduğunda tespit edilen tutarların ilgili hesap kayıtlarına alınarak satış iskontosu hesabının düzeltilmesi gerekir.

Satış iskontolarının yüksekliği firmanın sürüm güçlüğünü ifade edebileceği gibi firmanın faaliyette bulunduğu iş kolunda rekabet yoğunluğunun olduğunun da göstergesi olabilmektedir.

Diğer İndirimler (-) :

Satıcı tarafından, alıcı hesabına, malın sevki sırasında ödenen giderleri ifade eden ve satılan mallara ait olan sevk giderleri, satılan malların hatalı ve noksan olması ya da taşıma sırasında hasara uğramış olması nedeniyle, yapılması zorunlu indirimler ile satış vergileri, fonlar (KDV hariç) vb. bu kalemde gösterilir.¹³¹

Sevk giderlerinin alıcı tarafından ödenmesi kabul edildiğinde; sevk giderleri alıcı adına satıcı tarafından sevk sırasında ödenerek alıcıya kolaylık sağlanması açısından fatura tutarına dahil edilmiş ise sevk giderlerinin brüt satışlardan düşülerek Diğer Faaliyet Gelirlerine aktarılması gerekir. Ancak sevk giderlerinin satıcıya ait olması ve bu uygulamanın satıcı için olağan olması durumunda bu giderlerin bir indirim konusu yapılmayıp bir pazarlama ve satış dağıtım gideri şeklinde düşünülmesi gerekir.

4.1.3. Net Satışlar

Net satışlar, brüt satışlar ile indirimler arasındaki farkı ifade eder. Net satış hasılatı, gelir tablosunun temel kalemlerinden biridir. İşletmenin faaliyet karı, net satışlardan kaynaklanır. Ayrıca firmada devir hızlarının başka bir deyişle etkinlik

¹³¹ Karabınar, a.g.e., s. 183.

(faaliyet) oranlarının hesaplanabilmesi için net satış hasılatının bilinmesi gerekir. Firmada satışların maliyetinin ve faaliyet giderlerinin boyutu değerlendirilirken, ölçü firmanın net satışlar tutarıdır. Maliyet ve giderler net satış tutarına oranlanarak, firmanın faaliyet sonuçları incelenebilir.

Firmanın net satışlarının peşin ve kredili olarak ayrımı, satış politikası konusunda bir gösterge olduğu gibi, alacakların ortalama tahsil süresinin doğru hesaplanması açısından da gereklidir. Vadeli satışlarda, gelecek hesap dönemine ilişkin vade farkları da net satış hasılatı içinde yer almaktadır. Bu nedenle gelir tablolarında net satışlar bir ölçüde abartılı olarak gösterilmektedir.

Gelecek hesap dönemine ya da dönemlerine ilişkin vade farkları, işlememiş faizler, gelir tablosunda Reeskont Faiz Giderleri olarak Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar arasında yer almaktadır. Gelecek dönemlere ilişkin vade farklarının, işlememiş faizlerin, net satış tutarı hesaplanırken dikkate alınması, yorum ve değerlendirme açısından daha doğru bir uygulama olur.

4.1.4. Satışların Maliyeti (-)

İşletmenin dönem içindeki stok hareketleri ile satılan mamul, yarı mamul, ilk madde ve malzeme ile ticari mal gibi maddelerin ve satılan hizmetlerin maliyetini kapsar. Başka bir deyişle, dönem içinde alıcılara satılan ya da devredilen mal ve hizmetlerin üretimi (imalatı) ya da satın alınması için yapılan tüm giderleri içerir.¹³²

Firmanın en önemli gider kalemini oluşturması nedeniyle karlılıktaki değişimlerin sağlıklı olarak anlaşılabilmesi için bu kalemin oluşumu dikkatle irdelenmelidir. Üretim maliyetlerinin içindeki sabit ve değişken gider ayrımının belirlenmesi firmanın karlılık gelişimi ve faaliyet riskinin saptanması açısından önemlidir.

Kapasite kullanımı ve üretim seviyesi arttıkça yükselen maliyet (hammadde, elektrik, yakıt vs.) unsurları değişken, üretim seviyesindeki değişimlerden etkilenmeyen maliyet (amortisman, kira vs.) unsurları sabit maliyetlerdir. Direkt işçilik giderleri kısa

¹³² Özal, Yıldırım ve Tek, a.g.e., s. 318.

vadede sabit, uzun vadede değişken maliyet türüdür. Bazı maliyet unsurlarının da kısmen sabit, kısmen değişken olduğu görülür.

Sabit maliyetlerin yüksek olduğu firmalarda üretim ve satışlardaki dalgalanmaların karlılığa etkileri çok yüksektir. Maliyet oluşumunda değişken maliyet unsurlarının daha yüksek olduğu işletmelerin karlılığı satış miktarındaki değişimlerden fazla etkilenmezler. Sanayi işletmelerinde sabit maliyetler, pazarlama işletmelerinde ise değişken maliyetler yüksektir. Sanayi işletmelerinde sektörlere, teknolojiye üretilen ürünün türüne, vb. göre sabit maliyet-değişken maliyet oluşumu farklılık göstermektedir.

SMM oluşumunda kullanılan muhasebe yöntemleri de çok önemlidir. Bu nedenle işletmelerde uygulanan stok değerleme (LİFO, FIFO vs.), amortisman yöntemleri, finansman giderlerinden üretim maliyetine pay verilip verilmediği vs. ve bu yöntemlerde inceleme yapılan yıllarda değişiklik olup olmadığı üzerinde önemle durulmalıdır.

Muhasebe yöntemleri ve bu yöntemlerde değişiklik yapılması SMM oluşumuna ve dolayısıyla Brüt Kar Marjına ve nihai karlılığa önemli derecede etki yaptığından Finansal Tahlil bölümündeki karlılık yorumlarında dikkate alınmalıdır. Muhasebe yöntemleri ve bu yöntemlerdeki değişikliklerin varlık maliyetlerine etkisi çoğu kez Bilanço ve Gelir Tablosu dipnotlarında yer almaktadır.

Özellikle sanayi işletmelerinde önemli bir maliyet unsuru olan amortisman giderleri yeniden değerleme yapılmasıyla yükselmektedir. Bu nedenle yeniden değerleme yapan işletmelerin karlılığının yeniden değerleme yapmayan işletmelere göre daha düşük görüneceği göz önüne alınmalıdır. Yine hızlandırılmış amortisman uygulayan işletmelerin özellikle ilk amortisman dönemi için normal amortisman uygulayan işletmelere göre karlılığının daha düşük olması normal karşılanmalı ve bu hususlar karlılık tahlillerinde dikkate alınmalıdır.¹³³

¹³³ Ziraat Bankası, a.g.e., s.65.

Enflasyonun yüksek olduğu ekonomilerde stok değerleme yöntemlerinden ilk giren ilk çıkar (FIFO) yöntemini uygulayan işletmelerin karlılığının, son giren ilk çıkar (LIFO) yöntemini uygulayan işletmelere göre daha yüksek olması gerekir. Yöntem değişikliklerinin firmaların karlılıklarını etkilediği görülür. İşletmenin karlılığının sektördeki diğer işletmelerin karlılığıyla ve/veya önceki yılların karlılığıyla karşılaştırılmasında, uygulanan stok değerleme yöntemlerinin gözden uzak tutulmaması gerekmektedir.

Bazı işletmelerin yüksek enflasyonun etkisiyle faiz oranlarının yüksek olması nedeniyle finansman giderlerini maliyet unsuru olarak yorumladıkları ve finansman giderlerinin önemli bir kısmını üretim maliyetine yansıttıkları ve bu uygulamanın stokları ve SMM'yi yükselttiği görülmektedir. Gelir Tablosu Dipnotlarında dönemin tüm finansman giderlerinin hangi kalemlere yansıtıldığı yer almaktadır.¹³⁴

İnşaat taahhüt ve finansal kiralama, factoring vb. firmaları dışındaki firmaların Gelir tablolarının tek bir standarda getirilebilmesi açısından SMM kaleminde yer alan finansman giderlerinin Finansman Giderleri kalemine aktarılması ve bu aktarımın yapılabilmesi için SMM içerisinde yer alan finansman giderleri tutarının bilinmesi gerekir.

Bu tutarın firmadan temin edilememesi durumunda imalatçı firmalarda Gelir Tablosu Dipnotlarında yer alan dönemin tüm finansman giderlerinden üretim maliyetine yansıtılan tutarın; ilgili yılın SMM/SMM + Mamuller + Yarı Mamuller oranı kadarı SMM'ye aktarılmış varsayılır. Örneğin Mamul ve Yarı Mamulleri 100 Milyar TL, SMM'si 500 Milyar TL, üretim maliyetine yansıtılan finansman gideri 50 Milyar TL olan bir işletmenin SMM'den Finansman Giderleri kalemine aktarılacak tutar,

$$\frac{\text{SMM}}{\text{SMM}+\text{Mamuller}+\text{Yarı Mamuller}} = \frac{500}{500+100} = \% 83,3$$

¹³⁴ Ziraat Bankası, a.g.e., ss. 64-65.

$$0,833 \times 50.000.000.000.-\text{TL} = 41.650.000.000.-\text{TL}'\text{dir}.$$

Finansman giderlerini ticari mal maliyetine yansıtan pazarlama işletmelerinde ise,

SMM

----- formülünden yararlanılır.

SMM + Ticari Mallar

Ancak yukarıdaki formüllerin uygulanmasında Aktif Hesaplar-Stoklar bölümünde belirtilen hususlara istinaden stoklardan yapılan aktifleştirilmiş finansman gideri indirimleri göz önüne alınmalıdır.

Stokların iş hacmine göre yüksek olduğu firmalarda ve stokların yükseldiği dönemlerde firmanın karlılığını daha iyi göstermek için bazı maliyet unsurlarını stoklar kalemine daha fazla yansıtmış olabileceği göz önüne alınmalı ve gerekli araştırmalar yapılmalıdır. Üretimde kullanılan finansal kiralama yoluyla temin edilmiş makine vs. için ödenen faiz giderleri finansman gideri kalemine aktarılır.

İşletmenin faaliyet konusu ve alanına göre, (i) satılan mamuller maliyeti, (ii) satılan ticari mallar maliyeti, (iii) satılan hizmet maliyeti ve (iv) diğer satışların maliyeti olarak alt bölümlere ayrılmaktadır.¹³⁵

Satılan Mamuller Maliyeti (-) :

Sanayi işletmelerinde satılan mamul maliyetlerinin izlendiği hesaptır.

Satılan Ticari Mallar Maliyeti (-) :

Herhangi bir değişikliğe tabi olmadan satılmak amacıyla alınan ticari mallar (emtia) ve benzeri kalemlerin maliyetlerinin izlendiği hesaptır. Dönem sonu envanter

¹³⁵ Akgüç, a.g.e., s. 147.

yöntemi uygulayan işletmelerde devre başındaki malların maliyeti ile devre içinde alınan malların maliyetinin toplamından devre sonunda kalan mal stoku düşülerek satılan ticari malın maliyeti bulunur.

Satılan Hizmet Maliyeti (-)

Üretilen hizmetlerle ilgili olarak yapılan giderlerin izlendiği hesaptır.

Diğer Satışların Maliyeti (-)

İşletmenin esas faaliyet konusu ile ilgili diğer satış gelirlerinin elde edilmesi için yapılan giderlerin izlendiği hesaptır.

Brüt Satış Karı veya Zararı :

Net satışlardan, satılan malın maliyeti düşülerek elde edilir.

4.1.5. Faaliyet Giderleri

İşletmenin esas faaliyeti ile ilgili bulunan ve üretim maliyetlerine yüklenmeyen araştırma ve geliştirme giderleri; pazarlama, satış ve dağıtım giderleri ve genel yönetim giderlerinden oluşan hesap grubudur.

İşletmelerin SMM'den sonra gelen en önemli gider kalemi olan Faaliyet Giderlerinin yüksek olduğu ve/veya önceki yıllara göre yükseldiği görülen işletmelerde söz konusu kalemin oluşumu dikkatle irdelenmelidir. Yükselen veya azalan giderlerin yükselme veya azalma nedenleri araştırılmalıdır.

Faaliyet Giderleri içerisinde yer almaması gereken tutarlara rastlanması durumunda belirlenen tutarlar ilgili kaleme aktarılır.

Faaliyet Giderleri aşağıdaki kalemlerden oluşur.

Araştırma ve Geliştirme Giderleri (-) :

Üretim maliyetinin düşürülmesi, satışların artırılması ve yeni üretim biçim ve teknolojilerinin işletmede uygulanması amacıyla yapılan giderlerden aktifleştirilmeyen

araştırma ve geliştirme giderleri ile aktifleştirilmiş olanlardan bu döneme isabet eden itfa payları bu hesapta yer alır.¹³⁶

Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri (-) :

Mal ve hizmetlerin pazarlama, satış ve dağıtım faaliyetleri ile ilgili olarak yapılan endirekt malzeme, endirekt işçilik, personel giderleri, dışarıdan sağlanan fayda ve hizmetler, çeşitli giderler, vergi, resim ve harçlar, amortismanlar ve tükenme paylarından oluşur.

Özellikle pazarlama işletmelerinde ve pazarlama etkinliğinin yüksek olduğu sanayi işletmelerinde önemli tutarlara ulaşabilmekte olup işletmenin pazarlama organizasyonu ve bu organizasyondaki değişiklikler göz önüne alınarak irdelenmeli, yükselme ve azalmaların nedenleri araştırılmalıdır. Büyük kısmı değişken gider mahiyetinde olduğundan satış tutarındaki değişimler Pazarlama, Satış ve Dağıtım Giderleri tutarının da paralelinde değişmesi beklenir.

Genel Yönetim Giderleri (-) :

İşletmenin genel yönetim fonksiyonu ile ilgili olarak yapılan ve üretimle ya da satılan mal maliyeti ile doğrudan ilişkisi kurulamayan endirekt malzeme, endirekt işçilik, personel giderleri, dışarıdan sağlanan fayda ve hizmetler, çeşitli giderler, vergi ve harçlar, amortisman giderlerinden oluşur.¹³⁷

Genel Yönetim Giderlerinin önemli bir bölümü sabit gider niteliğinde olduğundan satışlardaki değişimle arasında yakın bir bağ yoktur. Önemli artışların nedenleri araştırılmalıdır.

Faaliyet Karı :

Brüt satış karından, faaliyet giderlerinin indirilmesiyle firmanın faaliyet karı hesaplanır. Faaliyet karının net satışlara oranı, başka bir deyişle faaliyet karı marjı gelir tablosunda önemli göstergelerden biridir. Faaliyet karı marjı (oranı), tam rekabet

¹³⁶ Cemalcılar ve Erdoğan, a.g.e., s. 475.

¹³⁷ Karabınar, a.g.e., s. 186.

koşullarında firmanın başarı göstergesidir. Firmanın dönem karının güvenilir ve sürekli olabilmesi için faaliyet karından doğması gerekir.

4.1.6. Diğer Faaliyetlerden Olağan Gelir ve Karlar

İşletmenin esas faaliyeti dışında, iştiraklerden ve bağlı ortaklıklardan elde edilen temettü geliri ile faiz ve diğer temettü gelirleri, temerrüt faizleri, dönem içinde yapılan satışlardan kaynaklanan kur farkları dışındaki lehte kur farkları, kambiyo karları, kira gelirleri, menkul kıymet satış karları gibi diğer faaliyetlerden elde edilen olağan gelir ve karlardan oluşur.

Bazı işletmelerde çok yüksek rakamları bulabilmekte ve işletme karlılığına etkisi çok önemli olabilmektedir. Bu nedenle üzerinde önemle durulmalı, karlılık oluşumundaki önemi karlılık yorumlarında irdelenmelidir. Aşağıdaki kalemlerden oluşur.

İştiraklerden Temettü Gelirleri :

İşletmelerin sermayelerine katıldıkları iştiraklerden elde ettikleri temettü gelirlerinin izlendiği hesaptır. Temettü gelirlerinin devamlılığı karlılık açısından önemlidir. Hisse senedi ve tahvil gibi menkul kıymet satışından doğan karlar ya da zararlar bu hesaba alınmaz. Holdinglerde temettü gelirleri satışlar kalemine aktarılır.

Bağlı Ortaklıklardan Temettü Gelirleri :

İşletmenin bağlı ortaklıklarından elde ettikleri temettü gelirlerinin izlendiği hesaptır. Devamlılığı önemli olup holdinglerde satışlar kalemine aktarılır.

Faiz Gelirleri :

Her türlü kısa ve uzun vadeli mali yatırımlardan sağlanan faiz gelirlerinin izlendiği hesaptır.¹³⁸ İşletmelerde atıl fonların olduğu durumlarda yüksek tutarlara ulaşabilir. Karlılık oluşumundaki etkisi üzerinde önemle durulmalıdır.

¹³⁸ Akgüç, Mali Tablo Analizi, s.234.

Komisyon Gelirleri :

Tahakkuk eden komisyon gelirleri bu hesapta izlenir. Firmanın diğer olağan faaliyetleri ile ilgili olarak acenta, temsilci ve benzeri işlemleri dolayısıyla elde ettiği komisyon gelirlerinin izlendiği hesaptır. Esas faaliyeti acentalık, temsilcilik vb. olan işletmelerde satışlar kalemine aktarılır. Devamlılık gösterip göstermediği araştırılmalıdır.

Konusu Kalmayan Karşılıklar :

Aktifle ilgili olarak ayrılan karşılıklardan iptal edilen tutarlar bu hesapta izlenir.

Menkul Kıymet Satış Karları :

Repo gelirleri, devlet tahvili, hazine bonosu ve gelir ortaklığı senetlerinin (GOS) vadeden önce kesin satışlarından elde edilen karlar bu hesapta izlenir.

Yüksek tutarların olduğu işletmelerde karlılık gelişimindeki önemi ve söz konusu gelirlerin devamlılığı üzerinde durulmalıdır.

Kambiyo Karları :

Bu hesapta yer verilen kur farkları firmanın dönem içerisinde yaptığı satışlarından doğan kur farkları dışındaki kur farkı gelirleridir. Örneğin döviz tevdiat hesaplarının dönem sonu kurları ile değerlendirilmesinden veya önceki yıldan devreden döviz alacaklarından doğan kur farkı gelirleri bu hesapta izlenir.

Reeskont Faiz Gelirleri :

Firmanın senetli borçlarının dönem sonu itibariyle yapılan reeskont işlem faiz geliri ile; alacak senetleri reeskontunun, izleyen dönem başında iptalinden ortaya çıkan faiz gelirleri bu hesapta izlenir.¹³⁹

¹³⁹ Ziraat Bankası, a.g.e.,ss.68-69.

Faaliyetlerle İlgili Diğer Olağan Gelir ve Karlar :

Yukarıdaki hesaplar kapsamına girmeyen diğer olağan faaliyetlerden sağlanan gelir ve karların izlendiği hesaptır.¹⁴⁰

4.1.7. Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlar

İşletmenin esas faaliyetleri dışında kalan olağan faaliyetlerle ilgili gider ve zararları içerir. Bazı işletmelerde önemli tutarları bulabilmekte ve işletme karlılığına etkisi önemli olabilmektedir. Bu nedenle üzerinde önemle durulmalı, yüksekliğinin nedenleri araştırılmalı ve karlılık oluşumundaki önemi karlılık yorumlarında irdelenmelidir. Yüksekliğinin nedeni borçlanma ile ilgili kur farkı giderlerinin bu kalemden muhasebeleştirilmesi olabilir. Bu durumda ilgili tutar Finansman Giderlerine aktarılmalıdır.

Diğer faaliyetlerden olağan gider ve zararlar genellikle aşağıdaki kalemlerden oluşmaktadır.

Komisyon Giderleri (-) :

İşletmelerin olağan faaliyetleriyle ilgili olarak acenta, temsilci ve benzeri işletmelere ödediği komisyon giderlerinin izlendiği hesaptır.¹⁴¹

Karşılık Giderleri :

Aktifle ilgili olarak ayrılan karşılık giderlerinin izlendiği hesaptır.

Menkul Kıymet Satış Zararları :

Menkul kıymetler satıldığında satış değeri ile maliyet değeri arasındaki olumsuz fark bu hesapta izlenir.

¹⁴⁰ Ziraat Bankası, a.g.e., s.69.

¹⁴¹ Akgüç,Mali Tablo Analizi, s.236

Kambiyo Zararları :

Kambiyo işlemlerinden doğan zararlar bu hesapta izlenir. Borçlanma ile ilgili kur farkları bu hesaba alınmaz, finansman gideri olarak muhasebeleştirilir. Bu nedenle Kambiyo zararları kaleminde gösterilen borçlanma ile ilgili kur farkı giderleri Finansman Giderleri kalemine aktarılır.

Reeskont Faiz Giderleri :

Senetli alacakların bilanço günündeki değerlerine indirgenmesi nedeniyle hesaplanan iskonto tutarı, başka bir deyişle söz konusu alacak senetlerinin kayıtlı değeri ile tasarruf değeri arasındaki fark ile bir önceki dönem için hesaplanan borç senetleri reeskontunun dönem başında iptali ile oluşan gider, Reeskont Faiz Giderleri başlığı altında yer almaktadır.

Alacak senetleri büyük tutarlara ulaşan ve / veya uzun süreli kredili satış yapan firmalarda, reeskont faiz giderleri incelenmelidir. Alacak senetleri için dönem sonunda reeskont işlemi yapılmayarak ya da düşük tutarda iskonto yapılarak dönem karı yüksek hesaplanabilmektedir.

Firmanın senet portföyünde kredili satışlardan kaynaklanan ileri tarihli çekler varsa, her ne kadar vergi kanunlarına ve tekdüzen muhasebe tebliğlerine göre ileri tarihli çeklerin dönem sonunda reeskont işlemine tabi tutulması seçimsel olsa da, dönem karının gerçekçi hesaplanması açısından ileri tarihli çekler de reeskonta tabi tutulmalıdır. Bu husus analistlerce incelenmelidir. Ancak vadeli çeklerin reeskonta tabi tutulmasından oluşan reeskont faiz giderleri, vergisel açıdan kanunen kabul edilmeyen gider niteliğindedir.¹⁴²

Diğer Olağan Gider ve Zararlar (-) :

Yukarıdaki hesaplar kapsamına girmeyen diğer olağan faaliyetlerle ilgili gider ve zararların izlendiği hesaptır.

¹⁴² Akgüç, a.g.e., s.151.

4.1.8. Finansman Giderleri (-)

İşletmenin borçlandığı tutarlarla ilgili olarak katlanılan ve varlıkların maliyetine eklenmemiş bulunan faiz, kur farkları, kredi komisyonları ve benzeri diğer giderlerin izlendiği hesaptır.

Finansman Giderleri aşağıdaki iki alt başlık altında yer alır.

Kısa Vadeli Borçlanma Giderleri (-) :

Bir yıla kadar vadeli olan borçlanmalarla ilgili olarak yüklenilen ve varlıkların maliyetine eklenmeyen faiz ve benzeri diğer giderlerin izlendiği hesaptır.

Uzun Vadeli Borçlanma Giderleri (-) :

Bir yılı aşan vadeli borçlanmalarla ilgili faiz ve benzeri giderlerin izlendiği hesaptır.¹⁴³

Olağan Kar Veya Zarar :

Faaliyet Kar veya Zararından, Diğer Faaliyetlerden Olağan Gider ve Zararlarla birlikte Finansman Giderlerinin düşülmesi, Olağan Faaliyetlerden Gelir ve Karların eklenmesi ile oluşur.

4.1.9. Olağandışı Gelir ve Karlar

İşletmenin olağan faaliyetlerinden bağımsız olan ve bu nedenle arızı nitelik taşıyan duran varlıkların satışlarından elde edilen karlar ile olağandışı olay ve gelişmeler nedeniyle ortaya çıkan gelir ve karların izlendiği hesaptır.

Önceki Dönem Gelir ve Karları :

Cari dönemden önceki dönemlere ait olan ve bu dönemlerin mali tablolarına hata ya da unutulma nedenleriyle yansıtılmayan tutarların izlendiği hesaptır.

¹⁴³ Çömlekçi, Sözbilir, Bektöre, a.g.e., s.45.

Diğer Olağandışı Gelir ve Karlar :

Yukarıdaki hesap kalemleri dışında kalan ve arızı bir karakter taşıyan duran varlık satışlarından doğan karlar gibi gelir ve karların izlendiği hesaptır. Olağandışı Gelirlerin yüksek tutarda olması ve karlılık oluşumunda önemli bir yer teşkil etmesi durumunda Olağandışı Gelirler karlılık yorumlarında göz önünde bulundurulmalıdır.

4.1.10. Olağandışı Gider ve Zararlar

İşletmenin olağan faaliyetlerinden bağımsız olan ve bu nedenle sık sık ve düzenli olarak ortaya çıkması beklenmeyen işlem ve olaylardan kaynaklanan gider ve zararların izlendiği hesaptır.

Çalışmayan Kısım Gider ve Zararları (-) :

Üretimle ilgili giderlerden çalışılmayan döneme ve çalışmayan kısımlara ait giderlerin izlendiği hesaptır.¹⁴⁴ Finansal tahlilde bu hesapta görülen yüksek/yükselme eğilimi gösteren tutarlara dikkat çekilmelidir.

Önceki Dönem Gider ve Zararları (-) :

Cari dönemden önceki döneme ait olan ve bu dönemlerin mali tablolarına hata ya da unutulma nedeni ile yansıtılmayan veya sonradan ortaya çıkan tutarların izlendiği hesaptır.

Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar (-) :

Firmanın olağan faaliyetlerinden bağımsız olan ve bu nedenle sık sık ve düzenli olarak ortaya çıkması beklenmeyen işlem ve olaylardan kaynaklanan gider ve zararlar, Olağandışı Gider ve Zararlar olarak nitelendirilmektedir.¹⁴⁵

¹⁴⁴ Çömlekçi, Sözbilir, Bektöre, a.g.e., s.46.

¹⁴⁵ Akgüç, a.g.e., s.154.

Dönem Karı veya Zararı :

İşletmenin olağan faaliyetlerinden elde ettiği kar ile olağanüstü gelir ve karlarından, bu faaliyete ilişkin yapılan olağandışı gider ve zararların indirilmesi suretiyle bulunan kar veya zararın izlendiği hesaptır.¹⁴⁶

4.1.11. Dönem Karı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülükler Karşılıklar

Dönem karı üzerinde hesaplanan vergi ve benzeri diğer yasal yükümlülükler karşılıklarının izlendiği hesaptır. İşletmelerin Dönem Karından ödeyeceği her türlü verginin bu kalemde gösterilmesi gerekmekte olup eksik karşılık ayrıldığına veya hiç karşılık ayrılmadığının belirlenmesi durumunda işletmenin dönem karından ödeyeceği vergi hesaplanarak (vergi beyannamelerinden yararlanılır) eksiklik veya fazlalık giderilir.

Dönem Net Karı veya Zararı :

Dönem Karı veya Zararından, Dönem Karı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıklarının indirilmesi suretiyle bulunan değeri ifade eder. Analistin, dönem net karının, bazı işlemlerle genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri çerçevesinde hesaplanması gereken tutardan daha yüksek ya da düşük gösterilmiş olabileceğini, inceleme sürecinde dikkate alması gerekir.¹⁴⁷

¹⁴⁶ Karabınar, a.g.e., s. 196.

¹⁴⁷ Akgüç, a.g.e., s.155.

BÖLÜM 5

5.1. Bir Şirketin Mali Verileri Üzerinde Yapılan Düzeltme İşlemleri ve Örnek Uygulama

Önceki bölümlerdeki açıklamalar, bu bölümde yer alan örneklerle daha somut hale getirilmeye çalışılmıştır. Verilen uygulamalı örneklerin, teorik olarak nitelendirilebilecek açıklamaların büyük bir bölümünü kapsayacağı düşünülmektedir.

Uygulama örneği, arındırma ve düzeltme işlemleri yapılarak bilançoların analize uygun duruma getirilmesiyle ilgilidir. Uygulamada genellikle görülen ve düzeltilmesi gereken işlemlere bu örnekte yer vermeye çalışılmıştır. Ancak yapılan bazı düzeltmeler konusunda tam bir görüş birliği olmayabilir.

5.1.1. Bilanço ve Gelir Tablosunun Düzeltilerek Mali Analize Uygun Hale Getirilmesi

Bankalar, kendilerine sunulan mali tabloların doğruluğu ve güvenilir olmaları ile ilgilidirler. Mali tabloların sağlıklı bir şekilde hazırlanmadığı durumlarda, ne kadar ileri analiz teknikleri uygulanırsa uygulansın, kredi isteklisinin mali durumu hakkında güvenilir sonuçlara ulaşmaya olanak yoktur. Mali tablolar bazen istenerek sağlıklı olarak düzenlenmediği gibi, bazen de genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine ya da kavramlarına uygun şekilde hazırlanmadıkları için yanıltıcı olabilmektedir.

Varlıkların aşırı iyi değerlendirilmesi, yabancı kaynakların olduğundan daha az gösterilmesi, varlık ve kaynakların sınıflandırılmasında yapılan hatalar sonucu firmanın dönen varlıklarının yüksek, kısa süreli yabancı kaynaklarının düşük, dolayısıyla net işletme sermayesinin şişkin hesaplanması, mali tablolarda sık görülen yanlışlıklardır.

Yukarıda değinildiği gibi mali tablolarda kasıtlı olarak veya genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin yanlış uygulanmasına ya da farklı yorumu veya vergi kanunlarının esnek, seçim hakkı tanıyan hükümleri nedeniyle yapılan hataların düzeltilmesi gerekmektedir. Bu nedenle mali tablolar analiz edilmeden önce, mali

tablolarda yer alan kalemlerin incelenmesi, değerlendirilmesi ve gerekli düzeltmelerin yapılması gerekir.

Mali tablolar gerekirse yeniden düzenlenerek analize uygun hale getirilmesi, analizin sağlıklı sonuçlar vermesi için ilk temel koşuldur. Bu nedenle Tez Petrol rnleri Otomotiv San. ve Tic. Ltd. şti.'nin 2008, 2009, 2010 yılı ve 2011/3. dönem mali verileri analize uygun hale getirilmek için düzeltme yapılmıştır.

ÖRNEK 1: Bilançonun Düzeltilerek Mali Analize Uygun Hale Getirilmesi

Firmanın faaliyetlerine ilişkin zet bilgi: 2001 yılından beri sektörde faaliyet gösteren Tez Petrol rnleri Otomotiv San. ve Tic. Ltd. şti. akaryakıt ürünlerinin alım ve satımı konusunda faaliyet göstermektedir. Akaryakıt rnlerinin satışı dışında market satışları ve yıkama - yağlama hizmetleri de vermektedir. 4 adet akaryakıt kabini bulunan Firmanın her birinde 8 adet olmak üzere 32 adet pompası vardır.

Tez Petrol rnleri Otomotiv San. ve Tic. Ltd. şti.'nin 2008, 2009, 2010 yılı ve 2011/3. dönem mali verileri düzeltme işlemine tabi tutularak bilanço mali analize uygun hale getirilmeye çalışılmıştır. Aşağıda firmanın herhangi bir düzeltme yapılmamış bilanço, gelir tablosu ve zkaynak oluşum tablosu verilmiştir.

MALİ TAHLİL FORMU (TL)

FİRMA UNVANI : Tez Petrol Ürünleri Otomotiv San. ve Tic. Ltd. Şti.
İŞ KONUSU : Petrol ve Petrol Ürünlerinin Alım ve Satımı

BİLANÇO	31.12.2008	%	31.12.2009	%	31.12.2010	%	30.09.2011	%	NOMİNAL ARTIŞ/AZALIŞ (%)	
									2008 - 2009	2009 - 2010
HAZİR DEĞERLER	123.787	4	194.365	9	57.695	2	84.070	4	57,0	-70,3
Kasa	100.764	4	179.534	8	35.685	1	22.957	1	78,2	-80,1
Banka	12.636	0	330	0	11.121	0	34.194	2	-97,4	3.270,0
Diğer Hazır Değerler	10.387	0	14.501	1	10.889	0	26.919	1	39,6	-24,9
MENKUL DEĞERLER (Net)	0		0		0		0			
TİCARİ ALACAKLAR	316.231	11	203.095	9	931.964	33	378.857	19	-35,8	358,9
Alıcılar	316.231	11	190.408	9	710.429	25	95.285	5	-39,8	273,1
Alınan Çek ve Senetler	0		12.687	1	221.535	8	283.572	14		1.646,2
Diğerleri	0		0		0		0			
DİĞER ALACAKLAR	0		0		1.210.000	43	259.317	13		
Ortaklardan Alacaklar	0		0		1.210.000	43	258.161	13		
Grup Şirketlerden Alacaklar	0		0		0		0			
Diğerleri	0		0		0		1.156	0		
STOKLAR	2.300.258	82	1.638.605	74	515.777	18	1.150.299	57	-28,8	-68,5
İlik Madde ve Malzeme	0		0		0		0			
Yarı Mamüller ve Mamüller	0		0		0		0			
Ticari Mallar	671.655	24	557.681	25	515.368	18	650.299	32	-17,0	-7,6
Verilen Sipariş Avansları	1.628.603	58	1.080.924	49	409	0	500.000	25	-33,6	-100,0
DİĞER DÖNEN VARLIKLAR	813	0	1.011	0	0		24.548	1	24,4	0,0
I- DÖNEN VARLIKLAR TOPLAMI	2.741.089	98	2.037.076	92	2.715.436	97	1.897.091	94	-25,7	33,3
TİCARİ ALACAKLAR	0		0		0		0			
DİĞER ALACAKLAR	0		0		0		0			
Ortaklardan Alacaklar	0		0		0		0			
Grup Şirketlerden Alacaklar	0		0		0		0			
Diğerleri	0		0		0		0			
MALİ DURAN VARLIKLAR	0		0		0		0			
MADDİ DURAN VARLIKLAR	26.949	1	127.584	6	25.698	1	65.318	3	373,4	-79,9
Brüt Maddi Duran Varlıklar	71.514	3	202.410	9	118.390	4	174.748	9	183,0	-41,5
Birikmiş Amortismanlar (-)	44.565	2	74.826	3	92.692	3	109.430	5	67,9	23,9
MADDİ OLM. DURAN VARLIKLAR	37.851	1	42.451	2	53.419	2	52.482	3	12,2	25,8
DİĞER DURAN VARLIKLAR	459	0	0		2.548	0	0		0,0	
Memzuç Farkı	0		0		0		0			
II- DURAN VARLIKLAR TOPLAMI	65.259	2	170.035	8	81.665	3	117.800	6	160,6	-52,0
AKTİF VARLIKLAR TOPLAMI	2.806.348	100	2.207.111	100	2.797.101	100	2.014.891	100	-21,4	26,7
MALİ BORÇLAR	1.264.488	45	398.350	18	695.817	25	739.141	37	-68,5	74,7
Banka Kredileri	1.264.488	45	398.350	18	695.817	25	739.141	37	-68,5	74,7
Diğer Mali Borçlar	0		0		0		0			
TİCARİ BORÇLAR	790.214	28	746.084	34	734.941	26	637.821	32	-5,6	-1,5
Satıcılar	790.214	28	738.552	33	734.941	26	637.073	32	-6,5	-0,5
Borç Senetleri	0		3.600	0	0		0			0,0
Diğerleri	0		3.932	0	0		748	0		0,0
DİĞER BORÇLAR	0		23.293	1	111.085	4	115.327	6		376,9
Ortaklara Borçlar	0		0		0		0			
Grup Şirketlere Borçlar	0		0		0		0			
Diğerleri	0		23.293	1	111.085	4	115.327	6		376,9
ALINAN AVANSLAR	19.698	1	93.626	4	25.636	1	0		375,3	-72,6
ÖDENECEK VERGİ VE DİĞ.YÜK.	60.541	2	13.093	1	97.862	3	84.068	4	-78,4	647,4
BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI	0		12.034	1	11.217	0	30.814	2		-6,8
DİĞER K.V.Y.K.	0		0		920	0	0			
I- K.V.Y.K. TOPLAMI	2.134.941	76	1.286.480	58	1.677.478	60	1.607.171	80	-39,7	30,4
MALİ BORÇLAR	0		0		0		0			
Banka Kredileri	0		0		0		0			
Diğer Mali Borçlar	0		0		0		0			
TİCARİ BORÇLAR	0		0		0		0			
DİĞER BORÇLAR	0		0		0		0			
Ortaklara Borçlar	0		0		0		0			
Grup Şirketlere Borçlar	0		0		0		0			
Diğerleri	0		0		0		0			
ALINAN AVANSLAR	0		0		0		0			
BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI	0		0		0		0			
DİĞER U.V.Y.K.	0		0		0		0			
Geçici Kar	0		0		0		0			
II- U.V.Y.K. TOPLAMI	0		0		0		0			
III- ÖZKAYNAKLAR	671.407	24	920.631	42	1.119.623	40	407.720	20	37,1	21,6
PASİF TOPLAMI	2.806.348	100	2.207.111	100	2.797.101	100	2.014.891	100	-21,4	26,7
NET İŞLETME SERMAYESİ	606.148	22	750.596	34	1.037.958	37	289.920	14	23,8	38,3

Tablo 1: Tez Petrol Ürünleri Otomotiv Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'nin Düzeltme Yapılmamış Bilançosu

Tez Petrol Ürünleri Otomotiv San. ve Tic. Ltd. Şti.

(TL)									NOMİNAL ARTIŞ/AZALIŞ (%)	
GELİR TABLOSU	31.12.2008	%	31.12.2009	%	31.12.2010	%	30.09.2011	%	2008 - 2009	2009 - 2010
Brüt Satışlar	12.660.219	100	11.127.321	100	12.761.984	100	11.361.984	100	-12,1	14,7
Yurt İçi Satışlar	12.414.119	98	10.697.102	96	12.427.927	97	11.125.523	98	-13,8	16,2
Yurt Dışı Satışlar	0		0		0		0			
Diğer Gelirler	246.100	2	430.219	4	334.057	3	236.461	2	74,8	-22,4
Satış İndirimleri	115.953	1	128.568	1	112.275	1	105.936	1	10,9	-12,7
Net Satışlar	12.544.266	100	10.998.753	100	12.649.709	100	11.256.048	100	-12,3	15,0
Satışların Maliyeti (-)	11.541.967	92	9.974.732	91	11.549.140	91	10.311.773	92	-13,6	15,8
Brüt Satış Karı veya Zararı	1.002.299	8	1.024.021	9	1.100.569	9	944.275	8	2,2	7,5
Faaliyet Giderleri (-)	555.004	4	560.764	5	664.110	5	611.087	5	1,0	18,4
Faaliyet Karı veya Zararı	447.295	4	463.257	4	436.459	3	333.188	3	3,6	-5,8
Finansman Giderleri (-)	256.918	2	319.323	3	186.771	1	190.277	2	24,3	-41,5
Diğer Faaliyet Giderleri (-)	0		0		0		0			
Diğer Faaliyet Gelirleri	6.775	0	0		0		0		0,0	
Olağan Kar veya Zarar	197.152	2	143.934	1	249.688	2	142.911	1	-27,0	73,5
Olağanüstü Giderler (-)	0		0		6.790	0	824.000	7		
Olağanüstü Gelirler	3.126	0	0		9.596	0	0		0,0	
Dönem Karı veya Zararı	200.278	2	143.934	1	252.494	2	-681.089		-28,1	75,4
Dönem Vergisi ve Yasal Yük. (-)	40.229	0	29.710	0	53.502	0	30.814	0	-26,1	80,1
Dönem Net Karı / Zararı	160.049	1	114.224	1	198.992	2	-711.903		-28,6	74,2

Amortismanlar	3.857	0	30.261	0	25.111	0	17.676	0	685
----------------------	--------------	----------	---------------	----------	---------------	----------	---------------	----------	------------

RASYOLAR	31.12.2008	31.12.2009	31.12.2010	30.09.2011
Cari Oran (%)	128	158	162	118
Likidite Oranı (%)	21	31	131	45
Nakit Oranı (%)	6	15	3	5
Finansman Oranı (%)	318	140	150	394
Top. Yabancı Kaynaklar / Aktif Top. (%)	76	58	60	80
K.V. Mali Borçlar / K.V.Y.K. (%)	59	31	41	46
Top. Mali Borçlar / Pasif Toplamı (%)	45	18	25	37
Duran Varlıklar/(Özk.+U.V.Y.K.) (%)	10	18	7	29
Stok Devir Süresi (Gün)	20	22	17	15
Ticari Alacak Tahsil Süresi (Gün)	9	7	27	9
Ticari Borç Ödeme Süresi (Gün)	25	27	23	17
Finansman Süresi (Gün)	4	2	21	8
Aktif Devir Hızı (Kez)	5,4	4,4	5,1	6,3
K.V. Mali Borçlar / Net Satışlar (%)	10	4	6	5
Toplam Mali Borçlar / Net Satışlar (%)	10	4	6	5
Faaliyet Karı/Finansman Gideri (Kez)	1,7	1,5	2,3	1,8
Brüt Satış Karı / Net Satışlar (%)	8	9	9	8
Faaliyet Karı / Net Satışlar (%)	4	4	3	3
Dönem Karı / Net Satışlar (%)	2	1	2	
Net Kar / Özkaynaklar (%)	24	12	18	
Net Kar / Aktif Toplamı (%)	6	5	7	
Reel Aktif Büyüme Oranı (%)	43,4	-25,8	16,4	
Satışlardaki Reel Büyüme Oranı (%)	52,8	-17,2	5,6	8,0

Tablo 2: Tez Petrol Ürünleri Otomotiv Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'nin Düzeltme Yapılmamış Gelir Tablosu

KAR DAĞITIMI	31.12.2008	%	31.12.2009	%	31.12.2010	%	30.09.2011	%
Temettüler (Geçmiş Yıl Karlarından)	0		0		0		0	
Temettüler (Dönem Karından Dağıtılan)	0		0		0		0	
Yedekler	0		0		0		0	
Diğer					0		-711.903	
İşletmede Kalacak Fonlar	160.049	100	114.224	100	198.992	100		
ÖZKAYNAK OLUŞUM TABLOSU	31.12.2008	%	31.12.2009	%	31.12.2010	%	30.09.2011	%
SERMAYE	300.000	100	300.000	100	435.000	100	435.000	100
- Ödenmemiş Sermaye	0		0		0		0	
A) ÖDENMİŞ SERMAYE	300.000	45	300.000	33	435.000	39	435.000	107
B) SERMAYE YEDEKLERİ	5.151	1	5.151	1	5.151	0	5.151	1
- Hisse Senedi İhraç Primleri	0		0		0		0	
- Hisse Senedi İptal Karları	0		0		0		0	
- Maddi Duran Varlık Yeniden Değ. Artışı	0		0		0		0	
- İştirak/Finansal Varlık Değ. Artışları	0		0		0		0	
- Diğ.Serm.Yed./Serm.Düzeltil.Olumlu Fark	5.151	1	5.151	1	5.151	0	5.151	1
- Ana Ortaklık Dışı Paylar	0		0		0		0	
C) KAR YEDEKLERİ	34	0	135.034	15	34	0	34	0
- Yasal Yedekler	0		0		0		0	
- Statü Yedekleri	34	0	34	0	34	0	34	0
- Olağanüstü Yedekler	0		0		0		0	
- Diğer Kar Yedekleri	0		0		0		0	
- Özel Fonlar	0		135.000	15	0		0	
D) GEÇMİŞ YIL KARLARI/Enf.Düz.Olumlu Farklar	206.173	31	366.222	40	480.446	43	679.438	167
E) GEÇMİŞ YIL ZARARLARI/Enf.Olumsuz Fark	0		0		0		0	
F) DÖNEM NET KARI (İşl.Kalacak Fonlar)	160.049	24	114.224	12	198.992	18	-711.903	
G) İNDİRİMLER (-)	0		0		0		0	
-	0		0		0		0	
H) EKLEMELER (+)	0		0		0		0	
-	0		0		0		0	
-	0		0		0		0	
ÖZKAYNAK TOPLAMI	671.407	100	920.631	100	1.119.623	100	407.720	100
FİNANSAL GÖSTERGELER								
	31.12.2008	%	31.12.2009	%	31.12.2010	%	30.09.2011	%
AKTİF TOPLAMI	2.806.348	100	2.207.111	100	2.797.101	100	2.014.891	100
NET İŞLETME SERMAYESİ	606.148	22	750.596	34	1.037.958	37	289.920	14
DÖNEN VARLIKLAR	2.741.089	98	2.037.076	92	2.715.436	97	1.897.091	94
DURAN VARLIKLAR	65.259	2	170.035	8	81.665	3	117.800	6
KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	2.134.941	76	1.286.480	58	1.677.478	60	1.607.171	80
UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	0		0		0		0	
ÖZKAYNAKLAR	671.407	24	920.631	42	1.119.623	40	407.720	20
TİCARİ ALACAKLAR TOPLAMI	316.231	11	203.095	9	931.964	33	378.857	19
TOPLAM ORTAKLARDAN ALACAKLAR	0		0		1.210.000	43	258.161	13
TOPLAM GRUP ŞİRKETLERDEN ALACAKLAR	0		0		0		0	
MALİ BORÇLAR TOPLAMI	1.264.488	45	398.350	18	695.817	25	739.141	37
TİCARİ BORÇLAR TOPLAMI	790.214	28	746.084	34	734.941	26	637.821	32
TOPLAM ORTAKLARA BORÇLAR	0		0		0		0	
TOPLAM GRUP ŞİRKETLERE BORÇLAR	0		0		0		0	
ALINAN AVANSLAR TOPLAMI	19.698	1	93.626	4	25.636	1	0	
NET SATIŞLAR	12.544.266	100	10.998.753	100	12.649.709	100	11.256.048	100
BRÜT SATIŞ KARIZARARI	1.002.299	36	1.024.021	46	1.100.569	39	944.275	47
FAALİYET KARIZARARI	447.295	16	463.257	21	436.459	16	333.188	17
FİNANSMAN GİDERLERİ	256.918	9	319.323	14	186.771	7	190.277	9
DÖNEM KARI ZARARI	200.278	7	143.934	7	252.494	9	(681.089)	
DÖNEMİN TÜM FİNANSMAN GİDERLERİ	256.918		319.323		186.771		190.277	
- Doğrudan Gider Yazılan	256.918		319.323		186.771		190.277	
- S.M.M.ne Verilen	0		0		0		0	
- Aktifleştirilen	0		0		0		0	
DÖNEMİN TÜM AMORTİSMAN GİDERLERİ	0		0		0		0	
- Normal Amortisman	3.857		30.261		25.111		17.676	
- Yeniden Değerleme / Enf.Düz.Kayn.	0		0		0		0	
İTFA PAYLARI	0		0		0		0	

Tablo 3: Tez Petrol Ürünleri Otomotiv Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'nin Düzeltme Yapılmamış Özkaynak Değişim Tablosu

Tez Petrol Ürünleri Otomotiv San. ve Tic. Ltd. Şti.'nin bankaya vermiş olduğu 2008, 2009, 2010 yılı ve 2011/3. dönem mali verilerini inceleyen kredi analistleri düzeltme tablosunda verilen hususları saptamışlardır.

DÜZELTME TABLOSU

(TL)

Firmanın 2008, 2009 ve 2010 yılına ait mali verileri Kurumlar Vergisi Beyannamesi ekindeki SMMM onaylı tablolardan, 30.09.2011 tarihli mali verileri ise Geçici Vergi Beyannamesi ve ara dönem mizanı dikkate alınarak düzenlenmiştir. İnceleme dönemlerine ilişkin vergi beyannameleri ve 2008 yılı hariç tahakkuk fişleri alınmış olup, herhangi bir tutarsızlığa rastlanmamıştır. Aşağıda yer alan düzeltmeler 2008, 2009, 2010 yılı ve 2011/3. dönem detay mizan verileri dikkate alınarak düzenlenmiştir.					
BİLANÇODAKİ YERİ	YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER	31.12.2008	31.12.2009	31.12.2010	30.09.2011
Alıcılar	Özkaynaklar / İNDİRİM (Tahsil Edilemeyen Alacaklar.)	9.222	9.222	9.222	9.222
Alıcılar	Alınan Avanslar / EKLEME (Alıcılar Hs. Ters Bakiyesi Old.)	-	-	-	184.335
Alıcılar	Satıcılar / MAHSUP (Karşılıklı Borç - Alacak İlişkisi Old.)	35.327	36.330	144.722	-
Alıcılar	K.V. Grup Şirketlerinden Alacaklar / AKTARMA (Finansman Aktarımı Old.)	-	-	252.353	-
Verilen Sipariş Avansları	Özkaynaklar / İND. (Geri Dönüşü Olmayan Ortaklara Aktarılan Fonlar Old.)	840.000	840.000	-	-
Verilen Sipariş Avansları	K.V. Ortaklardan Alacaklar / AKT. (Ortaklara Verilen Fonlar Old.)	429.500	-	-	-
Verilen Sipariş Avansları	U.V. Ortaklardan Alacaklar / AKT. (Ortaklara Verilen Fonlar Old.)	240.500	240.500	-	500.000
K.V. Ortaklardan Alacaklar	U.V. Ortaklardan Alacaklar / AKT. (Uzun Vadeli Old.)	-	-	370.000	258.161
K.V. Ortaklardan Alacaklar	Özkaynaklar İND. (Geri Dönüşü Olmayan Ortaklara Aktarılan Fonlar Old.)	-	-	840.000	-
K.V. Banka Kredileri	Diğer Mali Borçlar / AKT. (Özel Tüketici Finansman Krd. Old.)	-	57.366	18.264	9.785
Satıcılar	Verilen Sipariş Avansları / EKL. (Satıcılar Hs. Ters Bakiyesi Old.)	-	-	-	4.277

Satıcılar	Diğer Çeşitli Borçlar / AKT. (Ticari Nitelikli Borçlar Olm.)	34.985	-	8.215	3.490
Diğer Ticari Borçlar	Diğer Çeşitli Borçlar / AKT. (Ticari Nitelikli Borçlar Olm.)	-	3.932	-	748
Diğer Duran Varlıklar	Banka Kredileri / EKL. (Memzuç Farkı Old.)	-	12.029	22.725	7.516
Gider Tahakkukları	Diğer Çeşitli Borçlar / AKT. (Diğer Borçlar Old.)	-	-	920	-
Alınan Avanslar	Alacak Senetleri / İND. (Bağlantı Çekleri Old.)	-	9.362	2.563	174.958

- 120 Alıcılar hesabında izlenen incelenen dönemler itibariyle hareket görmediği tespit edilen 9.222 TL tutarındaki tahsil kabiliyetini yitirmiş alacaklar özkaynaklardan indirilmiştir.
- Bilançolarda aynı şahıs veya firmalardan olan alacakların ve borçların aynı nitelikte olması ve aynı döneme (kısa vadeli alacaklar kısa vadeli borçlardan, uzun vadeli alacaklar uzun vadeli borçlardan mahsup edilebilir) ait olmasına rağmen mahsup edilmediğinin belirlenmesi durumunda aktif ve pasiften karşılıklı mahsup edilir. 2008 yılı: 35.237 TL, 2009 yılı: 36.330 TL ve 2010 yılı: 144.722 TL tutarında karşılıklı borç ve alacağa rastlanmış olup, söz konusu kalemler mahsup edilmiştir.
- Firmanın TCMB Birleştirilmiş Risk Bildiri kayıtlarında yer alan nakdi riski (Faiz Reeskont/Komisyon ile Faiz Tahakkuk/Komisyon başlıkları altında gösterilen borçlar dahil) ile firma bilançosunda yer alan nakdi banka riskleri karşılaştırılmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda aleyhte oluşan Memzuç farkının (2009 yılı: 12.029, 2010 yılı: 22.725 TL, 2011/3. Dönem: 7.516 TL) nedeni tespit edilememiş olup, söz konusu fark muhasebenin ihtiyatlılık

ilkesinden hareketle pasifte Banka Borçlarına, aktifte ise Diğer Duran Varlıklar hesabına eklenmiştir.

- 2011/3. dönem geçici detay mizan verilerine göre Alıcılar hesabının 184.335 TL ters bakiye vermesi nedeniyle (Alacak Bakiyesi) ilgili tutar alıcılar ve alınan avanslar hesabına eklenmiştir.
- 2009 yılı: 57.366 TL, 2010 yılı: 18.264 TL, 2011/3. Dönem 9.785 TL Özel Tüketici Finansman Kredisi kullanımı bulunan Firma, ilgili kredi kullanımını Kısa Vadeli Banka kredileri hesabı içerisinde takip etmiştir. Mahiyeti gereği banka kredileri hesabında izlenmemesi gerekli olan Özel Tüketici Finansman Kredileri Diğer Mali Borçlara aktarılmıştır.
- 2010 yılında Ticari Alacaklar hesap grubu içerisinde yer alan (Alınan Çekler dahil) ticari bir işlemten (faaliyet konusu ile ilgili mal veya hizmet satışından) kaynaklanmayan grup şirketlerine aktarılan fon niteliğinde olan 252.353 TL, Ticari Alacaklar hesabından K.V. Grup Şirketlerinden Alacaklar hesabına aktarılmıştır.
- 2008 ve 2009 yılında 840.000 TL tutarında ortakların şahsi harcamaları için şirketten çektikleri geri dönüşü olmayacağı kanaatine varılan Verilen Sipariş Avansları hesabında takip edilen ortaklardan alacaklar özkaynaklardan indirilmiştir.
- 2010 yılı: 370.000 TL, 2011 yılı: 258.161 TL tutarında kısa vadeli ortak alacaklarında takip edilen mahiyeti itibariyle 1 yıldan uzun vadeli ortak alacakları K.V. Ortaklardan Alacaklar hesabından U.V. Ortaklardan Alacaklar kalemine aktarılmıştır.
- 2008 yılında Verilen Sipariş Avansları hesabında takip edilen (mahiyetinin ise ortaklardan alacaklardan olduğu tespit edilmiştir) ortaklarca şirkete geri ödenmesi muhtemel olan 429.500 TL Kısa Vadeli Ortaklardan Alacaklara, 2008 yılı: 240.500 TL, 2009 yılı: 240.500 TL, 2011/3. Dönem: 500.000 TL ise Uzun Vadeli Ortaklardan Alacaklar kalemine aktarılmıştır.

- Bağlantı çeklerinin karşılığı Alınan Avanslar hesabında izlendiği tespit edilmiş olup, 2009 yılı: 9.362 TL, 2010 yılı: 2.563 TL, 2011/3. Dönem: 174.958 TL'nin gerçek bir avans niteliğinde olmadığından aktifteki karşılığı olan Alacak Senetleri ile birlikte bilanço dışına çıkarılmıştır.
- Firmanın faaliyet konusu ile ilgili bir mal veya hizmet alımından kaynaklanmamış senetsiz borçlar tespit edilmiş olup, (2008 yılı: 34.985 TL, 2010 yılı: 8.215 TL, 2011/3. Dönem 3.490 TL) Kısa Vadeli Diğer Çeşitli Borçlar hesabına aktarılmıştır.

Yukarıda saptanan hususlar dikkate alınarak düzeltme yapılmış bilanço, gelir tablosu ve özkaynak oluşum tablosu aşağıda yeniden düzenlenmiştir.

MALİ TAHLİL FORMU (TL)

FİRMA UNVANI : Tez Petrol Ürünleri Otomotiv San. ve Tic. Ltd. Şti.
İŞ KONUSU : Petrol ve Petrol Ürünlerinin Alım ve Satımı

BİLANÇO	31.12.2008		31.12.2009		31.12.2010		30.09.2011		NOMİNAL ARTIŞ/AZALIŞ (%)	
		%		%		%		%	2008 - 2009	2009 - 2010
HAZİR DEĞERLER	123.787	6	194.365	15	57.695	3	84.070	4	57,0	-70,3
Kasa	100.764	5	179.534	14	35.685	2	22.957	1	78,2	-80,1
Banka	12.636	1	330	0	11.121	1	34.194	2	-97,4	3.270,0
Diğer Hazır Değerler	10.387	1	14.501	1	10.889	1	26.919	1	39,6	-24,9
MENKUL DEĞERLER (Net)	0		0		0		0			
TİCARİ ALACAKLAR	271.682	14	148.181	11	523.104	29	379.012	19	-45,5	253,0
Alıcılar	271.682	14	144.856	11	304.132	17	270.398	14	-46,7	110,0
Alınan Çek ve Senetler	0		3.325	0	218.972	12	108.614	5		6.485,6
Diğerleri	0		0		0		0			
DİĞER ALACAKLAR	429.500	22	0		252.353	14	1.156	0	0,0	
Ortaklardan Alacaklar	429.500	22	0		0		0		0,0	
Grup Şirketlerden Alacaklar	0		0		252.353	14	0			
Diğerleri	0		0		0		1.156	0		
STOKLAR	790.258	41	558.105	42	515.777	28	654.576	33	-29,4	-7,6
İlk Madde ve Malzeme	0		0		0		0			
Yarı Mamüller ve Mamüller	0		0		0		0			
Ticari Mallar	671.655	35	557.681	42	515.368	28	650.299	32	-17,0	-7,6
Verilen Sipariş Avansları	118.603	6	424	0	409	0	4.277	0	-99,6	-3,5
DİĞER DÖNEN VARLIKLAR	813	0	1.011	0	0		0		24,4	0,0
I- DÖNEN VARLIKLAR TOPLAMI	1.616.040	84	901.662	68	1.348.929	74	1.118.814	56	-44,2	49,6
TİCARİ ALACAKLAR	0		0		0		0			
DİĞER ALACAKLAR	240.500	13	240.500	18	370.000	20	758.161	38	0,0	53,8
Ortaklardan Alacaklar	240.500	13	240.500	18	370.000	20	758.161	38	0,0	53,8
Grup Şirketlerden Alacaklar	0		0		0		0			
Diğerleri	0		0		0		0			
MALİ DURAN VARLIKLAR	0		0		0		0			
MADDİ DURAN VARLIKLAR	26.949	1	129.541	10	26.100	1	65.613	3	380,7	-79,9
Brüt Maddi Duran Varlıklar	71.514	4	204.367	15	118.792	7	174.943	9	185,8	-41,9
Birikmiş Amortismanlar (-)	44.565	2	74.826	6	92.692	5	109.430	5	67,9	23,9
MADDİ OLM. DURAN VARLIKLAR	37.851	2	42.451	3	53.419	3	52.482	3	12,2	25,8
DİĞER DURAN VARLIKLAR	459	0	0		2.548	0	0		0,0	
Memzuç Farkı	0		12.029	1	22.725	1	7.516	0		88,9
II- DURAN VARLIKLAR TOPLAMI	305.759	16	424.521	32	474.792	26	883.672	44	38,8	11,8
AKTİF VARLIKLAR TOPLAMI	1.921.799	100	1.326.183	100	1.823.721	100	2.002.486	100	-31,0	37,5
MALİ BORÇLAR	1.264.488	66	412.336	31	718.944	39	746.852	37	-67,4	74,4
Banka Kredileri	1.264.488	66	353.013	27	700.278	38	736.872	37	-72,1	98,4
Diğer Mali Borçlar	0		59.323	4	18.666	1	9.980	0		-68,5
TİCARİ BORÇLAR	719.902	37	705.822	53	582.004	32	637.860	32	-2,0	-17,5
Satıcılar	719.902	37	702.222	53	582.004	32	637.860	32	-2,5	-17,1
Borç Senetleri	0		3.600	0	0		0			0,0
Diğerleri	0		0		0		0			
DİĞER BORÇLAR	34.985	2	27.225	2	120.220	7	119.565	6	-22,2	341,6
Ortaklara Borçlar	0		0		0		0			
Grup Şirketlere Borçlar	0		0		0		0			
Diğerleri	34.985	2	27.225	2	120.220	7	119.565	6	-22,2	341,6
ALINAN AVANSLAR	19.698	1	84.264	6	23.073	1	9.377	0	327,8	-72,6
ÖDENECEK VERGİ VE DİĞ.YÜK.	60.541	3	13.093	1	97.862	5	84.068	4	-78,4	647,4
BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI	0		12.034	1	11.217	1	6.266	0		-6,8
DİĞER K.V.Y.K.	0		0		0		0			
I- K.V.Y.K. TOPLAMI	2.099.614	109	1.254.774	95	1.553.320	85	1.603.988	80	-40,2	23,8
MALİ BORÇLAR	0		0		0		0			
Banka Kredileri	0		0		0		0			
Diğer Mali Borçlar	0		0		0		0			
TİCARİ BORÇLAR	0		0		0		0			
DİĞER BORÇLAR	0		0		0		0			
Ortaklara Borçlar	0		0		0		0			
Grup Şirketlere Borçlar	0		0		0		0			
Diğerleri	0		0		0		0			
ALINAN AVANSLAR	0		0		0		0			
BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI	0		0		0		0			
DİĞER U.V.Y.K.	0		0		0		0			
Geçici Kar	0		0		0		0			
II- U.V.Y.K. TOPLAMI	0		0		0		0			
III- ÖZKAYNAKLAR	-177.815		71.409	5	270.401	15	398.498	20		278,7
PASİF TOPLAMI	1.921.799	100	1.326.183	100	1.823.721	100	2.002.486	100	-31,0	37,5
NET İŞLETME SERMAYESİ	-483.574		-353.112		-204.391		-485.174			

Tablo 5: Tez Petrol Ürünleri Otomotiv Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'nin Düzeltme Yapılmış Bilançosu

Tez Petrol Ürünleri Otomotiv San. ve Tic. Ltd. Şti.

(TL)									NOMİNAL ARTIŞ/AZALIŞ (%)	
GELİR TABLOSU	31.12.2008	%	31.12.2009	%	31.12.2010	%	30.09.2011	%	2008 - 2009	2009 - 2010
Brüt Satışlar	12.660.219	100	11.127.321	100	12.761.984	100	11.361.984	100	-12,1	14,7
Yurt İçi Satışlar	12.414.119	98	10.697.102	96	12.427.927	97	11.125.523	98	-13,8	16,2
Yurt Dışı Satışlar	0		0		0		0			
Diğer Gelirler	246.100	2	430.219	4	334.057	3	236.461	2	74,8	-22,4
Satış İndirimleri	115.953	1	128.568	1	112.275	1	105.936	1	10,9	-12,7
Net Satışlar	12.544.266	100	10.998.753	100	12.649.709	100	11.256.048	100	-12,3	15,0
Satışların Maliyeti (-)	11.541.967	92	9.974.732	91	11.549.140	91	10.311.773	92	-13,6	15,8
Brüt Satış Karı veya Zararı	1.002.299	8	1.024.021	9	1.100.569	9	944.275	8	2,2	7,5
Faaliyet Giderleri (-)	555.004	4	560.764	5	664.110	5	611.087	5	1,0	18,4
Faaliyet Karı veya Zararı	447.295	4	463.257	4	436.459	3	333.188	3	3,6	-5,8
Finansman Giderleri (-)	256.918	2	319.323	3	186.771	1	190.277	2	24,3	-41,5
Diğer Faaliyet Giderleri (-)	0		0		0		0			
Diğer Faaliyet Gelirleri	6.775	0	0		0		0		0,0	
Olağan Kar veya Zarar	197.152	2	143.934	1	249.688	2	142.911	1	-27,0	73,5
Olağanüstü Giderler (-)	0		0		6.790	0	824.000	7		
Olağanüstü Gelirler	3.126	0	0		9.596	0	0		0,0	
Dönem Karı veya Zararı	200.278	2	143.934	1	252.494	2	-681.089		-28,1	75,4
Dönem Vergisi ve Yasal Yük. (-)	40.229	0	29.710	0	53.502	0	30.814	0	-26,1	80,1
Dönem Net Karı / Zararı	160.049	1	114.224	1	198.992	2	-711.903		-28,6	74,2

Amortismanlar	3.857	0	30.261	0	25.111	0	17.676	0	685
----------------------	--------------	----------	---------------	----------	---------------	----------	---------------	----------	------------

RASYOLAR	31.12.2008	31.12.2009	31.12.2010	30.09.2011
Cari Oran (%)	77	72	87	70
Likidite Oranı (%)	39	27	54	29
Nakit Oranı (%)	6	15	4	5
Finansman Oranı (%)		1.757	574	403
Top. Yabancı Kaynaklar / Aktif Top. (%)	109	95	85	80
K.V. Mali Borçlar / K.V.Y.K. (%)	60	33	46	47
Top. Mali Borçlar / Pasif Toplamı (%)	66	31	39	37
Duran Varlıklar/(Özk.+U.V.Y.K.) (%)	0	594	176	222
Stok Devir Süresi (Gün)	20	22	17	15
Ticari Alacak Tahsil Süresi (Gün)	8	5	15	9
Ticari Borç Ödeme Süresi (Gün)	23	26	18	17
Finansman Süresi (Gün)	5	2	14	8
Aktif Devir Hızı (Kez)	6,7	6,8	8,0	7,9
K.V. Mali Borçlar / Net Satışlar (%)	10	4	6	5
Toplam Mali Borçlar / Net Satışlar (%)	10	4	6	5
Faaliyet Karı/Finansman Gideri (Kez)	1,7	1,5	2,3	1,8
Brüt Satış Karı / Net Satışlar (%)	8	9	9	8
Faaliyet Karı / Net Satışlar (%)	4	4	3	3
Dönem Karı / Net Satışlar (%)	2	1	2	
Net Kar / Özkaynaklar (%)	0	160	74	
Net Kar / Aktif Toplamı (%)	8	9	11	
Reel Aktif Büyüme Oranı (%)	-1,8	-34,9	26,3	
Satışlardaki Reel Büyüme Oranı (%)	52,8	-17,2	5,6	8,0

Tablo 6: Tez Petrol Ürünleri Otomotiv Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'nin Düzeltme Yapılmış Gelir Tablosu

KAR DAĞITIMI	31.12.2008	%	31.12.2009	%	31.12.2010	%	30.09.2011	%
Temettüleri (Geçmiş Yıl Karlarından)	0		0		0		0	
Temettüleri (Dönem Karından Dağıtılan)	0		0		0		0	
Yedekler	0		0		0		0	
Diğer					0		-711.903	
İşletmede Kalacak Fonlar	160.049	100	114.224	100	198.992	100		
ÖZKAYNAK OLUŞUM TABLOSU	31.12.2008	%	31.12.2009	%	31.12.2010	%	30.09.2011	%
SERMAYE	300.000	100	300.000	100	435.000	100	435.000	100
- Ödenmemiş Sermaye	0		0		0		0	
A) ÖDENMİŞ SERMAYE	300.000	-169	300.000	420	435.000	161	435.000	109
B) SERMAYE YEDEKLERİ	5.151	-3	5.151	7	5.151	2	5.151	1
- Hisse Senedi İhraç Primleri	0		0		0		0	
- Hisse Senedi İptal Karları	0		0		0		0	
- Maddi Duran Varlık Yeniden Değ. Artışı	0		0		0		0	
- İştirak/Finansal Varlık Değ. Artışları	0		0		0		0	
- Diğ.Serm.Yed./Serm.Düzeltil.Olumlu Fark	5.151	-3	5.151	7	5.151	2	5.151	1
- Ana Ortaklık Dışı Paylar	0		0		0		0	
C) KAR YEDEKLERİ	34	0	135.034	189	34	0	34	0
- Yasal Yedekler	0		0		0		0	
- Statü Yedekleri	34	0	34	0	34	0	34	0
- Olağanüstü Yedekler	0		0		0		0	
- Diğer Kar Yedekleri	0		0		0		0	
- Özel Fonlar	0		135.000	189	0		0	
D) GEÇMİŞ YIL KARLARI/Enf.Düz.Olumlu Farkları	206.173	-116	366.222	513	480.446	178	679.438	170
E) GEÇMİŞ YIL ZARARLARI/Enf.Olumsuz Fark	0		0		0		0	
F) DÖNEM NET KARI (İşl.Kalacak Fonlar)	160.049	-90	114.224	160	198.992	74	-711.903	
G) İNDİRİMLER (-)	849.222	-478	849.222	1.189	849.222	314	9.222	2
- Mali Tahvil ve İstahbarat Raporunda "DÜZELTME TABLOSU" bölümünde açıklanmıştır.	849.222	-478	849.222	1.189	849.222	314	9.222	2
H) EKLEMELER (+)	0		0		0		0	
-	0		0		0		0	
-	0		0		0		0	
ÖZKAYNAK TOPLAMI	-177.815		71.409	100	270.401	100	398.498	100
FİNANSAL GÖSTERGELER								
	31.12.2008	%	31.12.2009	%	31.12.2010	%	30.09.2011	%
AKTİF TOPLAMI	1.921.799	100	1.326.183	100	1.823.721	100	2.002.486	100
NET İŞLETME SERMAYESİ	-483.574		-353.112		-204.391		-485.174	
DÖNEN VARLIKLAR	1.616.040	84	901.662	68	1.348.929	74	1.118.814	56
DURAN VARLIKLAR	305.759	16	424.521	32	474.792	26	883.672	44
KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	2.099.614	109	1.254.774	95	1.553.320	85	1.603.988	80
UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	0		0		0		0	
ÖZKAYNAKLAR	(177.815)		71.409	5	270.401	15	398.498	20
TİCARİ ALACAKLAR TOPLAMI	271.682	14	148.181	11	523.104	29	379.012	19
TOPLAM ORTAKLARDAN ALACAKLAR	670.000	35	240.500	18	370.000	20	758.161	38
TOPLAM GRUP ŞİRKETLERDEN ALACAKLAR	0		0		252.353	14	0	
MALİ BORÇLAR TOPLAMI	1.264.488	66	412.336	31	718.944	39	746.852	37
TİCARİ BORÇLAR TOPLAMI	719.902	37	705.822	53	582.004	32	637.860	32
TOPLAM ORTAKLARA BORÇLAR	0		0		0		0	
TOPLAM GRUP ŞİRKETLERE BORÇLAR	0		0		0		0	
ALINAN AVANSLAR TOPLAMI	19.698	1	84.264	6	23.073	1	9.377	0
NET SATIŞLAR	12.544.266	100	10.998.753	100	12.649.709	100	11.256.048	100
BRÜT SATIŞ KARIZARARI	1.002.299	52	1.024.021	77	1.100.569	60	944.275	47
FAALİYET KARIZARARI	447.295	23	463.257	35	436.459	24	333.188	17
FİNANSMAN GİDERLERİ	256.918	13	319.323	24	186.771	10	190.277	10
DÖNEM KARI ZARARI	200.278	10	143.934	11	252.494	14	(681.089)	
DÖNEMİN TÜM FİNANSMAN GİDERLERİ	256.918		319.323		186.771		190.277	
- Doğrudan Gider Yazılan	256.918		319.323		186.771		190.277	
- S.M.M.ne Verilen	0		0		0		0	
- Aktifleştirilen	0		0		0		0	
DÖNEMİN TÜM AMORTİSMAN GİDERLERİ	0		0		0		0	
- Normal Amortisman	3.857		30.261		25.111		17.676	
- Yeniden Değerleme / Enf.Düz.Kayn.	0		0		0		0	
İTFA PAYLARI	0		0		0		0	

Tablo 7: Tez Petrol Ürünleri Otomotiv Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'nin Düzeltme Yapılmış Özkaynak Değişim Tablosu

Düzeltilme yapılmış ve yapılmamış mali veriler analiz edildiğinde ise aşağıda belirtilen hususlar saptanmıştır.

- 31.12.2010 tarihinde bilançoda düzeltme yapılmadan önce aktif büyüklük 2.797.101 TL iken düzeltme sonrası 1.823.721 TL'ye gerilemiştir.
- 31.12.2010 tarihinde Net işletme sermayesi 1.037.958 TL'den (204.391) TL'ye gerilemiştir.
- 31.12.2010 tarihinde özkaynak toplamı 1.119.623 TL'den 270.401 TL'ye gerilemiştir.
- Ticari alacakların aktif yapı içerisindeki payı %33 seviyesinden %29'a gerilemiştir.
- Net işletme sermayesinin negatif bakiye vermesi neticesinde likitide oranlarında önemli düzeyde gerileme yaşanmıştır. 2010 yılında cari oran 1,62'den 0.87'ye gerilemiştir.
- 31.12.2010 tarihinde asit test oranı 1,31 seviyesinden 0,54 seviyesine gerilemiştir.
- 31.12.2010 tarihinde nakit oran 0.03 seviyesinden 0,04 seviyesine yükselmiştir.
- 31.12.2010 tarihinde stok devir süresinde herhangi bir değişiklik meydana gelmezken; ticari alacak tahsil süresi 27 günden 15 güne gerilemiştir.
- 31.12.2010 tarihinde ticari borç ödeme süresi 23 günden 18 güne gerilemiştir.
- 31.12.2010 tarihinde Firmanın faaliyet kaynaklı nakit ihtiyacı (finansman süresi) 21 günden 14 güne gerilemiştir.
- 31.12.2010 tarihinde Firma duran varlıklarını devamlı sermayesi ile karşılayamamıştır.

SONUÇ :

Mali tablolarda kasıtlı olarak veya genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin yanlış uygulanmasına ya da farklı yorumu veya vergi kanunlarının esnek, seçim hakkı tanıyan hükümleri nedeniyle yapılan hataların düzeltilmesi gerekmektedir. Varlıkların aşırı iyi değerlendirilmesi, yabancı kaynakların olduğundan daha az gösterilmesi, varlık ve kaynakların sınıflandırılmasında yapılan hatalar sonucu firmanın dönen varlıklarının yüksek, kısa süreli yabancı kaynaklarının düşük, dolayısıyla net işletme sermayesinin şişkin hesaplanması, mali tablolarda sık görülen yanlışlıklardır.

Bu nedenle mali tablolar analiz edilmeden önce, mali tablolarda yer alan kalemlerin incelenmesi, değerlendirilmesi ve gerekli düzeltmelerin yapılması gerekir. Mali tablolar gerekirse yeniden düzenlenerek analize uygun hale getirilmesi, analizin sağlıklı sonuçlar vermesi için ilk temel koşuldur.

Kayıtlarda yer aldığı halde işletmede bulunmayan (fiktif) emtia, kasa mevcudu ve ortaklardan alacaklar kaleminin mali tabloların gerçeği yansıtmasını engellediği görülmektedir. Kredi analistinin bu kalemler üzerinde gerekli düzeltmeleri yapmaması halinde Firmanın mali durumu hakkında gerçekçi değerlendirme yapılamayacaktır. Buna bağlı olarak kredi analizi açısından firmanın borç ödeme gücünün tespiti, borç ödeme gücünün gelecekte devam olasılığı, firmanın gelecek dönemlerde talep ettiği krediyi geri ödeyebilecek ölçüde fon yaratıp, yaratamayacağının saptanması zorlaşacaktır.

6111 sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun 25/02/2011 tarihli ve mükerrer 27857 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış ve Kanunun bazı alacakların yeniden yapılandırılmasına ilişkin hükümleri yayımı tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu kanun kapsamında bilanço esasına göre defter tutan kurumlar vergisi mükelleflerinin 31.12.2010 tarihli kasa ve ortaklar cari hesabında gözüken ancak gerçeği yansıtmayan mevcutlar üzerinden %3 oranında ödenecek vergi sayesinde söz konusu kalemleri bilanço dışına çıkartarak mali tablolar gerçeğe uygun hale getirme şansı tanınmıştır.

Ayrıca yeni TTK'ya aykırı olarak anonim şirkete borçlu olan pay sahiplerinin bu borçlarını yeni TTK'nın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç yıl içinde, nakdi ödeme yaparak tamamen tasfiye etmek zorunda oldukları, borcun kısmen veya tamamen başkası tarafından üstlenilmesi, borç için kambiyo senedi verilmesi, ödeme planı yapılması veya benzeri yollara başvurulmasının bu madde anlamında tasfiye sayılmayacağı, bu süre içinde tasfiye gerçekleşmemişse, bu kişiler hakkında cezai müeyyide uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Hem yeni ticaret kanunu hem de 6111 sayılı torba yasa kanunu kapsamında getirilen yenilikler ile şişkin kasa ve fiktif ortaklardan alacaklar kalemi bilançodan çıkarılacak ve böylece kredilendirme açısından mali veriler analize daha uygun hale gelecektir.

EKLER

BİLANÇO DİPNOTLARI

1. Kayıtlı sermaye sistemini kabul etmiş bulunan ortaklıklarda kayıtlı sermaye tavanı.....TL
2. Yönetim Kurulu Başkan ve üyeleri ile genel müdür, genel koordinatör, genel müdür yardımcıları ve genel sekreter gibi üst yöneticilere :
 - a) Cari dönemde verilen her çeşit avans ve borcun toplam tutarı..... TL
 - b) Cari dönem sonundaki avans veya borcun bakiyesiTL
3. Aktif değerlerin toplam sigorta tutarı.....TL
4. Alacaklar için alınmış ipotek ve diğer teminatların toplam tutarı.....TL
5. Yabancı kaynaklar için verilmiş ipotek ve diğer teminatların toplam tutarıTL
6. Pasifte yer almayan taahhütlerin toplam tutarı.....TL
7. Kasa ve bankalardaki döviz mevcutları :

Döviz Cinsi	Miktarı	TL Kuru	Toplam Tutar
.....			
.....			
.....			

8. Yurtdışından alacaklar (avanslar dahil) :

Döviz Cinsi	Miktarı	TL Kuru	Toplam Tutar
.....			
.....			
.....			
.....			

9. Yurtdışına borçlar (avanslar dahil) :

Döviz Cinsi	Miktarı	TL Kuru	Toplam Tutar
.....			
.....			
.....			
.....			

10. Tedavüldeki tahvil ve finansman bonolarından banka garantili olanların tutarı.....TL

11. Cari ve gelecek dönemlerde yararlanılacak yatırım indirimlerinin toplam tutarı.....TL

12. Tedavüldeki tahvillerden hisse senedine dönüştürülebilir niteliktekilerin tutarıTL

13. Sermayeyi temsil eden hisse senetlerinin dökümü

Döviz Cinsi	Miktarı	TL Kuru	Toplam Tutar
.....			
.....			

14. Cari dönemde ihraç edilmiş hisse senedi tutarı.....TL

15. İşletme sahibinin veya sermayesinin % 10 ve daha fazlasına sahip ortaklarının :

Adı	Pay Oranı	Pay Tutarı
.....		 TL
.....		 TL
.....		 TL

16. Sermayesinin % 10 ve daha fazlasına sahip olunan iştirakler ile müessese ve bağlı ortaklıkları :

Adı	Pay Oranı	Top.Sermaye	Son Dönem Karı
.....		 TL	TL
.....		 TL	TL
.....		 TL	TL

17. Stok değerleme yöntemi

a) Cari dönemde uygulanan yöntem.....TL

- b) Önceki dönemde uygulanan yöntem.....TL
- c) Varsa, cari dönemdeki yöntem değişikliğinin stoklarda meydana getirdiği artış (+) veya azalış (-) tutarıTL

18. Cari dönemdeki maddi duran varlık hareketleri

- a) Satın alınan, imal veya inşa edilen maddi duran varlıkların maliyeti.....TL
- b) Elden çıkarılan veya hurdaya ayrılan maddi duran varlıkların maliyeti.TL
- c) Cari dönemde ortaya çıkan yeniden değerlendirme artışlar.....TL
- Varlık maliyetlerinde (+).....TL
- Birikmiş amortismanlarda (-).....TL

19. Ana kuruluş bağlı ortaklık ve iştiraklerin ticari alacak ve ticari borçlar içindeki payı

	Ticari Alacak	Ticari Borç
1- Ana kuruluş		
2- Bağlı ortaklık		
3- İştirakler		

20. Cari dönemdeki ortalama toplam personel sayısı.....

21. Bilanço tarihinden sonra ortaya çıkan ve açıklamayı gerektiren hususlara ilişkin bilgi

22. Belli bir döneme sahip olan, ancak tutarları tahmin edilemeyen şarta bağlı zararlar ile her türlü şarta bağlı kazançlara ilişkin bilgi, (İşletmeyi borç altına sokacak ve dönem sonucunu etkileyebilecek hukuki ihtilafların mahiyetleri bu bölümde açıklanır.

23. İşletmenin gayri safi kar oranları üzerinde önemli ölçüde etkide bulunan muhasebe tahminlerinde değişikliklere ilişkin bilgi ve bunların parasal etkileri,
24. Bankalardaki mevduatın bloke olanına ilişkin tutarlar.....TL
25. Menkul kıymetler ve bağlı menkul kıymetler grubu içinde yer alıp işletmenin ortakları, iştirakleri ve bağlı ortaklıklar tarafından çıkarılmış bulunan menkul kıymet tutarları ve bunları çıkaran ortaklıklar
26. İştirakler ve bağlı ortaklıklarda içsel kaynaklardan yapılan sermaye artırımını nedeniyle elde edilen bedelsiz hisse senedi tutarları.....TL
27. Kısa ve uzun vadeli kredilerle ilgili olarak alınan kredilerin ve çıkarılmış menkul kıymetlerin (katılma intifa senedi dahil) kredi ve menkul kıymet türleri itibariyle tahakkuk etmemiş gelecek döneme ilişkin faiz borçları tutarları.....TL
28. Ortaklara, iştiraklere ve bağlı ortaklıklar lehine verilen garanti, kefalet, aval, ciro gibi yükümlülüklerin tutarı.....TL
29. Mali tabloları önemli ölçüde etkileyen ya da mali tabloların açık, yorumlanabilir ve anlaşılabilir olması açısından açıklanması gerekli olan diğer hususlar,
30. Bilançonun onaylanarak kesinleştiği tarih/...../.....

GELİR TABLOSU DİPNOTLARI:

Gelir tablosunda ek bilgi olarak aşağıdaki açıklamalar yer alır :

1. Dönemin tüm amortisman giderleri ile itfa ve tükenme payları.....TL
 - a) Amortisman giderleriTL
 - aa) Normal amortisman giderleri.....TL
 - bb) Yeniden değerlemeden doğan amortisman giderleriTL
 - b) İtfa ve tükenme payları.....TL
2. Dönemin karşılık giderleri.....TL
3. Dönemin tüm finansman giderleri..... TL
 - a) Üretim maliyetine verilenler..... TL
 - b) Sabit varlıkların maliyetine verilenler..... TL
 - c) Doğrudan gider yazılanlar.....TL
4. Dönemin finansman giderlerinden ana kuruluş, ana ortaklık, müessese, bağlı ortaklık ve iştiraklerle ilgili kısmın tutarı (Toplam tutar içindeki payları % 20'yi aşanlar ayrıca gösterilecektir.) TL
5. Ana kuruluş, ana ortaklık, müessese, bağlı ortaklık ve iştiraklerle yapılan satışlar (Toplam tutar içindeki payları % 20'yi aşanlar ayrıca gösterilecektir.).....TL
6. Ana kuruluş, ana ortaklık, müessese, bağlı ortaklık ve iştiraklerden alınan ve bunlara ödenen faiz, kira ve benzerleri (Toplam tutar içindeki payları % 20'yi aşanlar ayrıca gösterilecektir.).....TL

7. Yönetim kurulu başkan ve üyeleriyle, genel müdür, genel koordinatör, genel müdür yardımcıları gibi üst yöneticilere cari dönemde sağlanan ücret ve benzeri menfaatlerin toplam tutarı..... TL

8. Amortisman hesaplama yöntemleri ile bu yöntemlerde yapılan değişikliklerin dönemin amortisman giderlerinde meydana getirdiği artış (+) veya azalış (-)TL

9. Stok maliyeti hesaplama sistemleri (safha veya sipariş maliyeti gibi) ve yöntemleri (ağırlıklı ortalama maliyet, ilk giren ilk çıkan, hareketli ortalama maliyet gibi)

10. Varsa, tamamen veya kısmen fiili stok sayımı yapılamamasının gerekçeleri..... TL

11. Yurtiçi ve yurtdışı satışlar hesap kalemi içinde yer alan yan ürün, hurda, döküntü gibi maddelerin satışları ile hizmet satışlarının ayrı ayrı toplamalarının brüt satışların yüzde yirmisini aşması halinde bu madde ve hizmetlere ilişkin tutarları.....TL

12. Önceki döneme ilişkin gelir ve giderler ile önceki döneme ait gider ve zararların tutarlarını ve kaynakları gösteren açıklayıcı not..... TL

13. Adi ve imtiyazlı hisse senetleri için ayrı ayrı gösterilmek koşuluyla, hisse başına kar ve kar payı oranları.....TL

KAYNAKÇA

Akgüç, Öztin. Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi, 8. Baskı, İstanbul: Arayış Basım ve Yayıncılık, 2010.

Perçin, Nezih. Temel Kredi Bilgileri, İstanbul: Demirbank Eğitim Müdürlüğü Yayınları, 1999.

Özal, Özcan Yıldırım, Oya ve Tek, Nergis. İlkeler ve Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulamaları, 7.Baskı, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi, 1996.

Ünay, Vecdi. Bankalarca İç Ticaretin ve Sanayinin Finanse Edilmesi, İstanbul: Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş. Yayın No:5

Durmuş, Ahmet Hayri ve Arat, Mehmet Emin. İşletmelerde Mali Tablolar Tahlili İlkeler ve Uygulamalar, Besinci Baskı, İstanbul: M.Ü. Nihad Sayar Eğitim Vakfı, 2000.

Çömlekçi, Ferruh. Sözbilir, Halim ve Bektöre, Sabri. Mali Tablolar Analizi, Birinci Baskı, İstanbul: 2006.

Akgüç, Öztin. Mali Tablolar Analizi, Onuncu Baskı, İstanbul: 2002.

Cossin, D. ve Perotte, H. Advanced Credit Risk Analysis, New York: John Wiley & Sons Publications, 2000.

Erol, Cengiz. Nakit Akım Yaklaşım Yöntemiyle Kredi Değerlendirmesi, 'Mali Tablolar Analizi' Ankara: T.B.B. Yayın No:167, 1991.

Berk, Niyazi. Finansal Yönetim, 2.Baskı, İstanbul: Türkmen Kitapevi, 1995.

Usta, Mahmut ve Tamuman, Duygu Karaca. İstihbarat ve Mali Analiz, İstanbul: Eğitim Yayınları, 1994.

Aksoy, Ahmet ve Yalçiner, Kürşat. İşletme Sermayesi Yönetimi, Ankara: Gazi Kitapevi, 2008.

Sevilengül, Orhan. Kredi Müşterilerinin Finansal Tablolarının Analizi ve Türkiye Uygulamasının Değerlendirilmesi, Ankara: 1993.

Arat, M. Emin. Finansal Analiz Aracı Olarak Oranlar İlkeler ve Yorumlar, İstanbul: Marmara Üniversitesi Nihat Sayar Eğitim Vakfı Yayınları, 2005.

Özsaraç, Sabahattin. Envanter, Bilanço ve Gelir Tablosu, Ankara: 1969.

Yılmaz, Cahit. 'Bilanço Okuma ve Arındırma Teknikleri', TCZB Semineri, Ankara: Mart, 2008.

Erkural, Kenan. Muhasebe Prensipler ve Uygulama, 3. Baskı, İstanbul: Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları, 1974.

İstihbarat ve Tahlil, Türkiye İş Bankası Eğitim Müdürlüğü Yayın No : 41, 4. Baskı, Ankara: 1992.

Gürus, Alp. Ticaret Bankalarımızda Finansal Analiz ve Rasyo Metodunun Uygulanması, İstanbul:

Akıncı, Nejat ve Erdoğan, Nalan. Finansal Tablolar ve Analizi, 4 Baskı, İzmir: Barış Yayınları, 1995.

Ralph, D. Kennedy ve Stewart, Y. Mc. Mullen. Çev. Gönenli, Atilla. İstanbul: 1967.

Cemalcılar, Özgül ve Erdoğan, Nurten. Genel Muhasebe, 4.Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi, 1997.

Erlaçın, F. Şükrü. İşletme Ekonomisi, 6. Baskı, İzmir: 1968.

Yazıcı, Murat. Bilanço Kuramlar ve Uygulamaları, İstanbul: 1976.

Aslan, Sinan. Envanter Değerleme Uygulamaları, 2. Baskı, İstanbul: Beta Basım, 2010.

Sevilengül, Orhan. Genel Muhasebe, 11.Baskı, Ankara: Gazi Kitapevi, 2003.

Ünkaya, Gülümser ve Aslan, Sinan. Finansal Muhasebe, 1. Baskı, İstanbul: Beta Basım, 2009.

Güçlü, Faruk. Dönem Sonu İşlemleri Envanter ve Bilanço, 1.Baskı, Ankara: Teknoed Yayınları, 2004.

Ataman, Ümit ve Hacırüstemoğlu, Rüstem. Muhasebe ve Finans Bilgileri, İstanbul: 1999.

Karabınar, Selahattin Genel Muhasebe, 1.Baskı, Adapazarı: Sakarya Kitapevi, 2004.

Özaslan, İsmail. Muhasebenin Teknik Yapısı, İstanbul: Nihat Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayınevi İşletmesi Yayınları, 1972.

Kızıl, Ahmet. Genel Muhasebe Envanter ve Değerleme, Der Yayınevi, 1994.

Collett, N. ve Schell, C. Corporate Credit Analysis, London: Euromoney Publications, 1992.

T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Mali Tahlil ve İstihbarat Uygulama Esas ve Usulleri, Ekim, 2008.

Erolsun, Çağrı. “Firmaların kredi Değerliliği Analizi ve Raporlanması”, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006.

Erkural, Kenan. Muhasebe Prensipler ve Uygulama, 10. Baskı, İstanbul: Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları, 1991.

Köse, Orkun. "Kredi Verme Açısından Mali Tabloların Tahlili ve Örnek Uygulama", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1998.

Demirtürk, Barış. "Bankalarda Kredilendirme Sürecinde İstihbarat, Nitel ve Nicel Veri Analizi ve Derecelendirme", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011.

Akbulut, Tülay. "Ticari Bankalarda Kredilendirme esasları ve Problemleri", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul, 2003.

Öztürk, İsmet. "Bankalardaki Ticari Kredi Uygulamalarında Mali Tahlil ve İstihbaratın etkinliği", (Gaziantep Halıcılık Sektörü Uygulaması 1999 -2004), **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2005.